E.A. BENNET

ÎNTÂLNIRI CU JUNG

PSIHOLOGIA PENTRU TOȚI

PPT

3 TREI

E. A. Bennet

Întâlniri cu Jung

Traducere din engleză de
Sofia Manuela Nicolae

TREI
2014

PSIHOLOGIA
PENTRU
TOȚI

MEETINGS WITH JUNG.
Conversations recorded during
the years 1946–1961
E.A. Bennet

Copyright © 1985 Daimon Verlag,
Zürich, Switzerland

© Editura Trei, 2014
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN ePUB: 978-606-719-112-7
ISBN PDF: 978-606-719-113-4
ISBN Print: 978-973-707-876-6

Editori: Silviu Dragomir, Vasile Dem. Zamfirescu
Director editorial: Magdalena Mărculescu
Redactor: Raluca Hurduc
Design: Alexe Popescu
Director producție: Cristian Claudiu Coban
Dtp: Eugenia Ursu
Corectură: Cătălina Ioancea, Elena Bițu

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

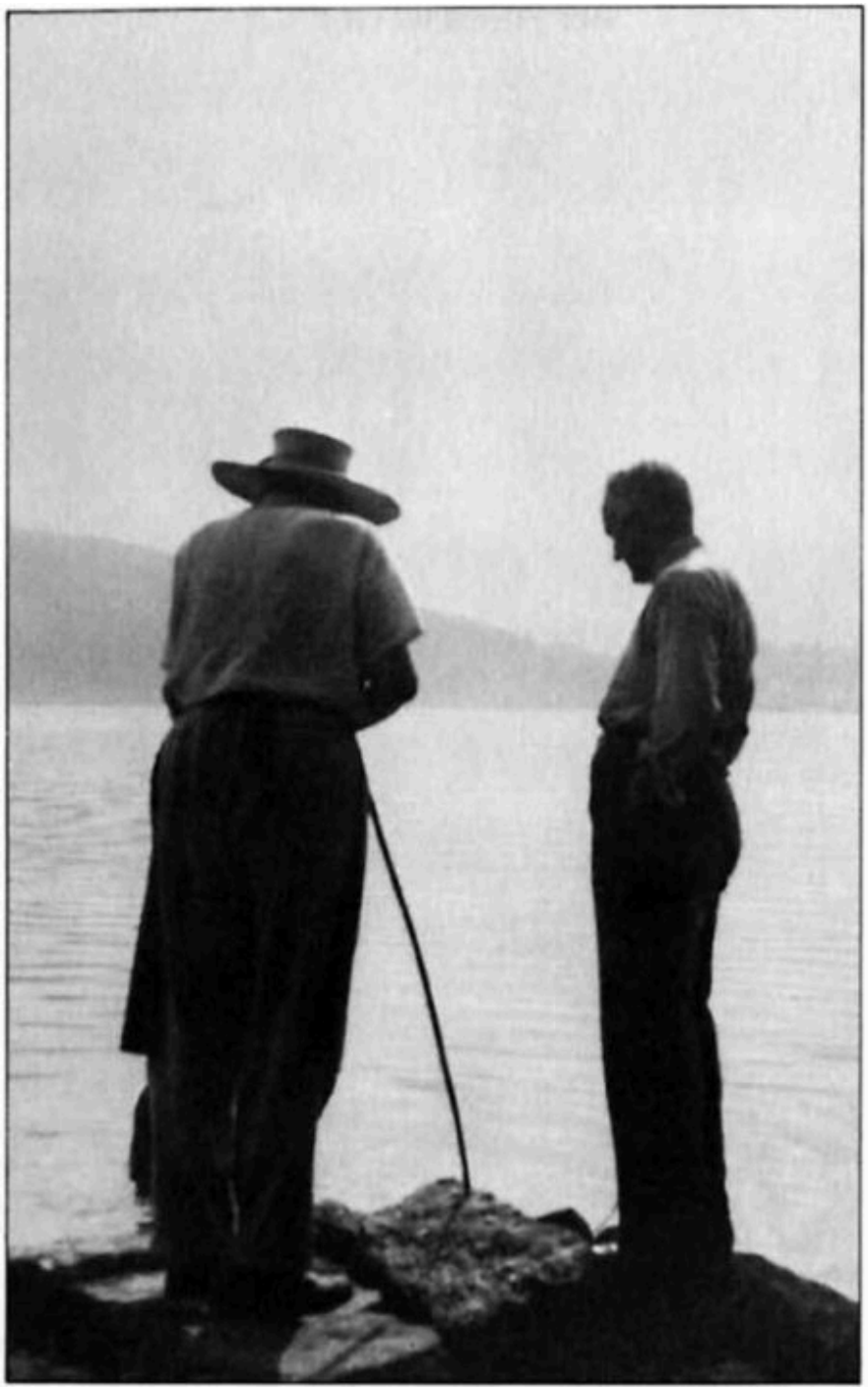

C.G. Jung și E.A. Bennet la Bollingen, 1957

MULȚUMIRI

Trimiterile la următoarele lucrări, din notele de la sfârșitul capitolelor, apar aici prin amabilitatea editurilor Routledge & Kegan Paul, Londra, și Princeton University Press, SUA: *The Collected Works of C.G. Jung*, editată de Sir Herbert Read, Michael Fordham și Gerhard Adler; tradusă [în engleză] de R.F.C. Hull. (Copyright Routledge & Kegan Paul, Londra, și Princeton University Press, SUA, Bollingen Series XX). (Pentru *Collected Works* s-a folosit abrevierea *CW*.)[1] *C.G. Jung: Letters* (*C.G. Jung: Scrisori*), volum redactat de Gerhard Adler în colaborare cu Aniela Jaffé, tradus [în engleză] de R.F.C. Hull; Vol. I: 1906–1950 și Vol. II: 1951–1961. (Copyright Routledge & Kegan Paul, Londra, și Princeton University Press, SUA, Bollingen Series XCV).

Citatele din *C.G. Jung: His Myth in Our Time*, de Marie-Louise von Franz, sunt incluse prin amabilitatea autoarei și a C.G. Foundation for Analytical Psychology, New York (Copyright deținut de C.G. Foundation for Analytical Psychology, 1975, New York).

Îi mulțumim, de asemenea, domnișoarei Barbara Hannah, pentru permisiunea de a cita din eseul său biografic: *Jung: His Life and Work* (*Jung: viața și opera sa*), publicat de G.P. Putnam's Sons, New York, 1976, precum și deținătorilor de copyright pentru lucrările care nu au fost menționate aici.

1 În cazul trimiterilor la volumele traduse deja în limba română s-a folosit abrevierea *O.C.* (*Opere Complete*). (*N.t.*)

PREFAȚĂ

În primăvara anului 1946, soțul meu l-a vizitat pe C.G. Jung pentru prima dată de la izbucnirea războiului, în 1939, iar odată cu relatarea conversației purtate atunci a debutat o serie de însemnări ale întâlnirilor lor, însemnări ce aveau să se întindă pe parcursul a paisprezece ani. Este o colecție de notițe într-un stil colocvial, aproape întotdeauna consemnate chiar în ziua descrisă. Chiar dacă datele și ideile pe care le conțin au fost detaliate în cărțile sale, însemnările nu au fost niciodată modificate și nici nu au fost completate retrospectiv. Pentru a lărgi contextul, sunt făcute unele trimiteri la lucrările și scrisorile lui Jung, precum și la alte scrieri relevante.

Pentru pregătirea textului le sunt profund îndatorată prietenilor, care au făcut totul posibil prin dăruirea și ajutorul lor. Mulțumirile mele pline de recunoștință se îndreaptă, de asemenea, către dr. Marie-Louise von Franz, care a semnat introducerea și, împreună cu domnișoara Barbara Hannah, a citit manuscrisul original și a verificat anumite detalii; către Dorothea Wallis, pentru comentariile sale constructive, și către John Wallis, care s-a ocupat de redactare și, de asemenea, a aranjat volumul.

EVELINE BENNET

Aprilie 1985

INTRODUCERE

Însemnările prezentate aici au fost realizate de dr. Bennet în timpul vizitelor făcute profesorului Jung, în anii care au precedat publicarea celor două cărți ale sale, *C.G. Jung*[2] și *What Jung Really Said*[3] *(Ce a spus de fapt Jung)*. Era un observator perspicace, sensibil la întreaga atmosferă a întâlnirilor sale cu Jung, iar relatarea imediată, spontană, pe care a făcut-o acelor întâlniri dezvăluie, de asemenea, o prietenie care a durat aproape treizeci de ani.

Edward Armstrong Bennet s-a născut la Poyntzpass, lângă Armagh, în Irlanda de Nord, la data de 21 octombrie 1888. A învățat la Campbell College din Belfast și a studiat filosofia și teologia la Trinity College, în Dublin, de unde a obținut diploma în filosofie cu *magna cum laude*. După ce și-a finalizat studiile la Ridley Hall, Cambridge, a fost numit preot al Bisericii anglicane. La izbucnirea Primului Război Mondial, s-a alăturat regimentului Sixth Northants în calitate de preot militar, iar în 1915 a primit Crucea Militară pentru curaj remarcabil. Experiențele războiului i-au condus după aceea pașii înapoi la Trinity College, unde a absolvit medicina în anul 1925. Ceva timp mai târziu, în 1939, la același colegiu a primit titlul de doctor în științe.

De la începutul carierei sale medicale, interesul dr. Bennet s-a îndreptat spre psihiatrie. Curând după 1925 s-a mutat la Londra, alăturându-se personalului Clinicii Tavistock; de asemenea, a ocupat un post la Spitalul pentru boli nervoase West End și, în câțiva ani, a început să țină cu regularitate prelegeri de medicină psihologică. Munca sa era caracterizată de o profundă preocupare pentru oameni și suferința lor — care este, probabil, motivația fundamentală a tuturor doctorilor cu adevărat buni.

În memoriile sale, Jung povestește experiența avută spre finalul studiilor sale de medicină, când a dat peste un manual de psihiatrie de Krafft-Ebing, în care a citit că „psihozele erau boli ale personalității”. El scrie: „Mă simțeam pradă unei stări de agitație extremă... Numai aici se puteau uni cursurile celor două șuvoaie ale interesului meu și, ajungând la confluență, își puteau croi albie comună. Aici era câmpul empiric comun al faptelor biologice și spirituale pe care îl

căutasem pretutindeni, fără a-l găsi nicăieri. Aici era în sfârșit locul unde coliziunea dintre natură și spirit devenea realitate”.[4]

Schisma care domnea de secole în Occident, între perspectivele filosofică și religioasă pe de o parte și aceea a științelor, pe de altă parte, era anulată pentru el de această nouă dimensiune: *realitatea psihicului*. Conștientizarea acesteia a declanșat o serie de dificultăți pentru Jung, întrucât colegii săi din lumea medicală, inclusiv Freud, arareori puteau înțelege interesul său față de experiențele religioase, iar teologii și filosofii nu înțelegeau modul empiric în care el le aborda ideile, care era inspirat de metoda științifică.

Întrucât pregătirea dr. Bennet cuprindea atât cunoștințe de teologie și filosofie, cât și de medicină, el a deținut premisele necesare pentru a înțelege și a valoriza abordarea lui Jung. L-a întâlnit pentru prima dată la începutul anilor 1930 și, din 1935, la Prelegerile de la Tavistock — când Jung a avut un impact puternic asupra audienței sale — a menținut contactul cu el, iar de-a lungul timpului a contribuit mult la introducerea ideilor lui Jung în Anglia. Printre cei atrași de gândirea jungiană au fost câțiva care au recurs la imitație și alții care au încercat „să meargă dincolo de Jung”. Dimpotrivă, atitudinea dr. Bennet izvora din independența interioară a gândirii. A rămas în primul rând un adevărat medic psihiatru, recomandându-i fiecărui pacient tratamentul pe care îl considera cel mai potrivit; dar activitatea sa cea mai importantă a fost, cu siguranță, psihoterapia individuală realizată după ideile lui Jung. Înțelegerea sa plină de sensibilitate, alături de blândețea și de preocuparea față de oameni, a făcut din el un psihoterapeut remarcabil.

Lunga sa colaborare cu Jung a fost întreruptă în anii celui de-al Doilea Război Mondial, când dr. Bennet a fost înrolat în armată ca psihiatru-șef, cu gradul de general de brigadă în statul major general al Indiei și în Armata a 11-a[5]. În acest mediu și-a format și cultivat o anumită rigurozitate, care este o calitate importantă pentru un psihoterapeut. După război a fost invitat să facă parte din personalul spitalelor Royal Bethlem și Maudsley, de unde s-a pensionat în 1955. A activat în Subcomisia de Hipnoză a British Medical Association în 1953 și în Subcomisia Medicală a Comisiei de Vindecare Spirituală a Arhiepiscopului de Canterbury, între 1954 și 1955. A fost, de asemenea, membru al Comisiei pentru Dependența de Droguri a B.M.A., între 1955 și 1961. A murit la data de 7 martie 1977; decesul său a fost o mare

pierdere pentru prietenii, colegii și pacienții săi, ca și pentru grupurile jungiene pe care le influențase.

Însemnările care urmează nu oferă o imagine completă a vieții sau gândirii lui Jung, ci mai degrabă reflectă impresii despre viața sa de zi cu zi, despre conversația sa și despre stilul său de viață și de gândire naturale, spontane. Sunt menționte în mod frecvent scrierile sale — adesea cărți la care lucra în momentul acela; dintre ele este remarcabilă *Amintiri, vise, reflecții*, la care se face referire în ultimele capitole ale jurnalului și care a fost scrisă în ultimii ani ai vieții sale. Aceia care doresc să aprofundeze unele dintre subiectele discutate aici vor găsi în aceste comentarii numai o trimitere la sursele disponibile.

M.-L. VON FRANZ

2 E.A. Bennet, *C.G. Jung* (Barrie & Rockliff, Londra, 1961).

3 E.A. Bennet, *What Jung Really Said* (Macdonald, Londra, 1966).

4 C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții* (Editura Humanitas, București, 1996) capitolul III, „Anii de studenție", pp. 141–142.

5 Principala forță armată britanică din Asia de sud-est în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care a luat ființă în noiembrie 1943. (*N.t.*)

PRIMĂVARA ANULUI 1946

KÜSNACHT, 29 MARTIE 1946

Când am sosit ieri de la Geneva, mașina mă aștepta în fața gării din Zürich și am ajuns pe Seestrasse cu puțin înainte de ora unu. Împreună cu C.G. și doamna Jung se aflau fiica și ginerele lor, Marianne și Walther Niehus, și doi copii, o fată în jur de șaisprezece ani și un băiat de șase — și, de asemenea, secretara lui C.G., domnișoara Schmid.

Am luat o masă de prânz apetisantă — pește cu maioneză, urmat de carne de vită, biscuiți și de cafeaua pe care am băut-o pe verandă. Mai târziu am avut o lungă conversație cu C.G. până la ora ceaiului și am plecat pe la cinci. Arată foarte în formă, receptiv și pare a fi într-o stare excelentă de sănătate, deși spune că inima îi este puțin slăbită — dealurile au devenit o problemă pentru el și e nevoit să urce scările mai încet.

Mi-a vorbit despre rațiunea izolării Elveției în 1940. Se așteptau la o invazie germană și, într-o zi, cumnatul său din Schaffhausen i-a trimis un mesaj în care îl anunța că germanii puteau veni în noaptea aceea. Și-a luat soția, fiica și nora (care era însărcinată în opt luni) și au plecat în *refugiu* cu mașina, în estul Elveției. Planul general era ca, în eventualitatea unei invazii, elvețienii să evacueze podișurile din jurul Zürichului și să fugă spre dealuri, unde urmau să arunce în aer tunelurile de cale ferată, Gottard și celelalte. Acesta era un factor important, un atu — fără căile de comunicație către Italia, Elveția nu i-ar fi fost de niciun folos Germaniei.

Asculta zi de zi postul B.B.C. și știa că Anglia era singura speranță și că ea nu se va preda niciodată.

A spus că în Germania și Italia, până în 1935, părea posibil să iasă ceva bun din nazism. Germania era schimbată; în locul străzilor mustind de oameni fără loc de muncă, totul era transformat și liniștit. Apoi a văzut alte lucruri și a știut că era un flagel. A început să țină discursuri împotriva nazismului — ca, de exemplu, la Congresul de la Oxford[6] — și aceasta din ce în ce mai des. Mi-a arătat un articol american care fusese greșit tradus, citându-l în mod eronat pe marginea subiectului tratat: expresia sa „privind uimit” (la turnura luată

de evenimentele din Europa) a fost transcrisă ca „privind admirativ”. A spus că replica sa a întârziat. A devenit atât de vehement în criticile aduse Germaniei, încât doamna Jung se temea că va da de necaz, având în vedere puternica influență germană din Zürich. Cu privire la zvonurile așa-ziselor sale simpatii naziste, C.G. mi-a spus că numele său se afla pe lista neagră în Germania din cauza vederilor sale și că, fără îndoială, ar fi fost împușcat imediat ce ar fi căzut în mâinile naziștilor[7].

A spus că la Congresul de la Oxford îl întrebase pe Göring[8] dacă era de părere că va fi război, iar Göring a răspuns: „Dacă va fi, se va ține mai târziu o masă rotundă”. C.G. a adăugat că aceasta nu se va întâmpla dacă va câștiga Germania.

Despre Rusia — a spus că Stalin era inteligent, nu era deloc prost. L-a cuprins o mare teamă când Rusia a intrat în război, apoi a avut un vis grăitor, din care mi-a povestit o parte:

> Se afla pe un câmp întins, iar în depărtare erau niște clădiri ca niște barăci. Locul era înțesat de turme de bivoli (adică germani). El se afla pe o movilă, iar Hitler pe alta. Simțea că, atâta timp cât stătea cu ochii ațintiți asupra lui Hitler, totul va fi bine. Apoi a văzut în depărtare un nor de praf și oameni călare — cazaci — care au încercuit bivolii și i-au scos de pe câmp. Ulterior s-a trezit cu un sentiment de bucurie, întrucât știa că Germania va fi bătută de Rusia. Acesta, a spus, era un vis colectiv, unul foarte important.

Conversație diversă. Eu i-am relatat despre incidentul spadei de la Stalingrad[9] și despre Chamberlain, care își uitase umbrela la Godesburgh[10]. C.G. s-a arătat mai interesat de prima poveste, iar despre a doua a spus că, atunci când oamenii pleacă fără un obiect care le aparține, înseamnă că nu sunt conștienți de ceva — așa cum pacienții își uită carnețelul sau geanta etc.; nu este doar un indiciu al faptului că nu vor să plece sau ar vrea să revină.

A corespondat lung timp cu părintele Victor White[11] de la Blackfriars, Oxford, și este foarte impresionat de el și de învățăturile sale. Acolo se publică o revistă, *Blackfriars*.

Atât el, cât și doamna Jung mi-au spus că era pe cale de a-și publica toate eseurile despre Germania și naziști; cartea se afla deja la tipar și urma să fie tradusă.[12]

6 Al Zecelea Congres Medical Internațional de Psihoterapie, susținut la Oxford, între 29 iulie și 2 august 1938.

7 E.A. Bennet, *C.G. Jung*, p. 60, și referirea făcută acolo la articolul lui Ernst Harms, „Carl Gustav Jung — Defender of Freud and the Jews” (Carl Gustav Jung — avocatul lui Freud și al evreilor), *Psychiatric Quarterly* (1946), vol. 20, p. 199. Barbara Hannah scrie, de asemenea, pe larg, despre atitudinea lui Jung față de naziști în *Jung: His Life and Work*, capitolul II, „Storm Clouds Over Europe 1933–1937”.

8 Profesorul M.H. Göring de Wuppertal, vărul reich-mareșalului Hermann Göring.

9 Incidentul a avut loc în 1943, la înmânarea spadei Stalingradului. Pe lama spadei era gravat, în engleză și rusă: *Cetățenilor cu inimi de oțel ai Stalingradului, un dar din partea regelui George al VI-lea, în semn al omagiului purtat de poporul englez* — un dar care cinstea victoria rușilor de la Stalingrad. Spada era lucrată de meșterii de la Goldsmiths’ Company și fusese descrisă într-un articol publicat la vremea aceea în *The Studio* ca fiind „probabil cea mai importantă operă de artă a generației noastre, datorită frumuseții sale intrinseci, lucrăturii meșteșugite și a ocaziei pentru care fusese realizată.” Avea modelul unei spade de cruciat, mânerul îmbrăcat în aur, protejat de o gardă frumos ornamentată și terminat cu un cristal montat într-un trandafir de aur. Când Churchill, Roosevelt și Stalin s-au întâlnit la Teheran, în data de 29 noiembrie 1943, Churchill i-a înmânat spada lui Stalin în numele regelui și al poporului britanic, în timpul unei ceremonii simple și impresionante. În filmul oficial al evenimentelor nu apărea continuarea, dar conform martorilor oculari, când Stalin, după ce a primit spada, s-a întors să i-o dea mareșalului Voroshilov, care era lângă el, spada a alunecat din teacă și numai mișcarea rapidă a lui Voroshilov a salvat prețiosul cristal de la distrugere. (Aceste detalii sunt prezentate prin amabilitatea firmei Worshipful Company of Goldsmiths. Povestea spadei Stalingradului este pe larg descrisă în *The Worshipful Company of Goldsmiths as Patrons of their Craft 1919–1953*, de George Hughes, publicată de companie în 1965.)

10 Faptul că Chamberlain și-a uitat umbrela după întâlnirea sa cu Hitler de la Godesburgh a fost observat nu numai deoarece ajunsese să fie asociată cu el, ca un accesoriu inseparabil al ținutei sale, dar și pentru că el însuși atrăsese atenția asupra sa, folosind-o ca pe un simbol al unității și al protecției. Astfel, răspunzând uralelor audienței după un discurs susținut la Blackburn în februarie 1939, a menționat: „... cea mai mare încurajare și susținere posibilă o reprezintă pentru mine gândul că adăpostesc sub acea veche umbrelă atât de mulți compatrioți și compatrioate care cred, ca și mine, că pacea este cea mai mare binecuvântare de care se poate bucura orice țară... că prin hotărâre și perseverență putem asigura acea pace pentru noi și pentru lumea întreagă”. (Publicat în *The Times*, 23 februarie 1939, sub titlul „That Old Umbrella” — Acea veche umbrelă).

11 Părintele Victor White O.P., S.T.B. (Ordinul Predicatorilor, Licențiat în Teologie Sacră), autorul cărții *God and the Unconscious (Dumnezeu și inconștientul)*, a cărei prefață a fost scrisă de C.G. Jung. Scrisorile menționate aici sunt publicate în *C.G. Jung: Letters*, vol. I.

12 C.G. Jung, *Essays on Contemporary Events*, publicată pentru prima dată la Londra, în 1947. Vezi și *Civilizația în tranziție*, O.C., Vol. 10, III.

VARA ANULUI 1946

August, în timpul Conferinței Internaționale[13] din Zürich, când am stat cu familia Jung la Küsnacht.

10 AUGUST 1946

În timpul conversației noastre de la micul dejun, referindu-se la Imaculata Concepție, C.G. a povestit discuția avută cu William Temple[14], căruia i-a mărturisit că avea dubii în privința Imaculatei Concepții și că el înțelegea lucrurile oarecum diferit (aici a făcut o mișcare inimitabilă cu mâinile și umerii, ca și cum ar fi modelat și ar fi aranjat ceva ca să fie în acord cu situația, ca acțiunea întreprinsă de o persoană atunci când dorește să facă în așa fel, încât ceva să se potrivească). Temple a fost de acord: nici el nu „o trăise" și nici Biserica Anglicană — aceasta era apologetică și încerca să treacă subiectul cu vederea. C.G. a continuat, spunând că trebuie să fie înțeleasă din punct de vedere psihologic; nu avea sens să o compari cu situația în care doamna Jones are un copil, dar nu a avut soț sau bărbat. Nu, *Fecioara era imaginea arhetipală a sufletului omului, anima,* și numai în sufletul omului se poate naște Dumnezeu, unde altundeva? Biserica Catolică înțelege lucrul acesta, dar nu și celelalte. Este un mare adevăr psihologic, simbolizat de imaginea Fecioarei Maria.[15]

La cină ni s-au alăturat Hugh Crichton-Miller și un medic italian care a plecat mai devreme. După aceea, am avut o lungă conversație cu C.G. și doamna Jung în salonul de lângă sufragerie, unde se afla o sobă mare, de un verde-albăstrui, ale cărei plăci de teracotă erau pictate cu modele dintr-o veche carte de științe naturale pe care C.G. ne-a arătat-o.

Medicul italian a descris o situație bizară ivită în timpul războiului. Un soldat fusese rănit și a trebuit să fie hrănit printr-o fistulă realizată în stomac. I se putea da pâinea sfințită de la liturghie prin fistulă sau aceasta trebuia primită pe gură? S-a decis că esențială era asimilarea, așa că i s-a putut da prin fistulă.

Subiectul Imaculatei Concepții a fost din nou adus în discuție, iar C.G. a subliniat importanța dogmei — evenimentele, care erau adevărate.[16] Bisericii Romano-

Catolice nu îi pasă dacă oamenii „cred”, spre deosebire de protestanți; oamenii sunt „în Biserică”. Liturghia este ținută în limba latină[17]; rămâne neschimbată de-a lungul timpului, ca și dogmele. La liturghie, cei prezenți pot vorbi unii cu alții, fără să o urmărească; dar atunci când sună clopotul, clopotul *sanctus*, se închină. Grația este prezentă în tot ce se află acolo; s-a acumulat acolo, cum se spune, de-a lungul secolelor, și oamenii „au trăit-o”. Biserica Protestantă a pierdut acest lucru odată cu Reforma; oamenii au devenit raționali — trebuie *să înțelegi*, nu să simți, ceea ce a fost rău. Ei se bazează numai pe Biblie și credință și nu a fost suficient. Dar liturghia romano-catolică, la fel ca aproape orice dă expresie realității psihice, avea numinozitate, și oamenii „o trăiau”. C.G. Jung, *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, III, *Simbolul transsubstanțierii în liturghie*.

Ne-a vorbit despre prelegerile susținute de el la Yale, în cadrul Terry Lectures.[18] Nu îi plac mulțimile și nici majoritățile, așa că la Yale a cerut să-și țină prelegerile într-o sală mică. Dar decanul a spus că pentru prima prelegere pregătise amfiteatrul cel mare, deoarece mulți oameni vor veni din curiozitate, după care vor renunța, iar la următoarea prelegere se pot muta într-o sală mai mică. La prima prelegere a lui C.G., sala cea mare nu a fost plină; era loc pentru trei mii de oameni și veniseră numai șase sau șapte sute de oameni. Apoi, spre surprinderea lui, când a cerut sala mică pentru următoarea prelegere, decanul a spus că are nevoie de sala mare și, când a intrat, era plină. La a treia prelegere, sala era înțesată de oameni așezați și în picioare. „Totuși, a spus el, subiectul era foarte dificil și probabil că niciunul dintre ei nu-l înțelegea; dar «trăiau» — aspectul numinos.” După ultima prelegere, soția decanului își bea ceaiul cu lacrimile șiroindu-i pe față. C.G. s-a gândit că trebuia să fie vorba de vreo problemă casnică. Ea și-a cerut scuze și a spus că plângea. „Da, văd”, a răspuns C.G. și a întrebat-o dacă dorește să se retragă. „O, nu, a replicat ea, nu am înțeles niciun cuvânt, dar am trăit totul.” „Asta este, a punctat C.G., ea a trăit ce era acolo — la fel ca liturghia — nu a înțeles-o, dar s-a aflat înăuntru.”

13 Conferința Internațională de Psihologie Analitică, ținută la Zürich, în august 1946.

14 Dr. William Temple (1881–1946), arhiepiscop de York (1929) și de Canterbury (1942).

15 C.G. Jung, *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, IX, *Răspuns lui Iov*; în par. 553, scrie despre „... premisa curioasă că ceva este «adevărat» doar dacă se prezintă sau s-a prezentat ca un fapt *fizic*. Astfel, de pildă, faptul că Hristos a fost născut de o fecioară este crezut de către unii ca fizic adevărat, de alții contestat ca fizic imposibil… s-ar putea lesne reconcilia, dacă ar renunța doar la cuvințelul «fizic»".

C.G. Jung: Letters, Vol. I. În data de 23 iunie 1947, Jung i-a scris Pastorului Niederer: „Trebuie înțeles că existența psihică obiectivă este reală și că explicația psihologică nu înseamnă în mod necesar psihologizare, adică nu este în mod necesar subiectivă. Conceptul de dogmă trebuie revizuit. I-am reproșat odată răposatului dr. Temple, arhiepiscopul de Canterbury, că în „Doctrina Bisericii Anglicane" dogma Imaculatei Concepții este înconjurată de diverse criterii și pusă, astfel, la îndoială… Dogma este *credibile quia ineptum* [credibilă deoarece este absurdă: Tertullian]. Pentru a fi cât de cât înțeleasă, trebuie să fie înțeleasă *typice* — în termeni moderni, *arhetipal*. În exemplul nostru, Fecioara=ANIMA *quae non novit virum* [sufletul care nu a cunoscut bărbat]. Ea nu concepe cu ajutorul unui bărbat, ci concepe Dumnezeu însuși prin Dumnezeu însuși. Mi se pare o explicație mult mai bună și mult mai inteligibilă, deoarece astfel de lucruri pot fi observate și trăite.

C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, Capitolul 12, „Gânduri târzii", pp. 401–404.

16 C.G. Jung, *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, I, par. 81, 82: „... dogma își datorează persistența și forma, pe de o parte, așa-numitelor experiențe directe ale «gnozei» [cunoașterea lui Dumnezeu], cum ar fi «Dumnezeul-om», Crucea, nașterea din Fecioară... și, pe de altă parte, conlucrării neîntrerupte a numeroase spirite de-a lungul multor secole… Cu toate acestea, imaginile creștine pe care le-am numit nu sunt specifice doar creștinismului… Le întâlnim la fel de frecvent și în religiile păgâne și, pe deasupra, ele pot apărea spontan în tot felul de variații posibile ca fenomene psihice, tot așa cum în trecut au luat naștere din viziuni, vise și stări de transă. Astfel de idei nu sunt niciodată inventate… Dogma este ca un vis ce oglindește activitatea spontană și autonomă a psihicului obiectiv, a inconștientului… Dogma durează de-a lungul a nenumărate secole… și exprimă sufletul într-un mod mai desăvârșit decât o teorie științifică".

17 Versiunea engleză a liturghiei romano-catolice a fost introdusă în 1964.

18 Prelegerile susținute de Jung în 1937 în cadrul seriei Terry Lectures sunt publicate în *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, Partea I.

VARA ANULUI 1947

KÜSNACHT, 3 IUNIE 1947

Am discutat cu C.G.[19] Trebuie să coborâm pentru a urca (Sf. Augustin).

Despre parabole: parabola ispravnicului necredincios — trebuie să-și salveze pielea, asta-i problema. Parabolele sunt minunate dacă le citești din punct de vedere psihologic; a îngropa talantul — a nu folosi ce avem, din lene sau din timiditate sau din necunoaștere.

Apoi despre doctrina trinității așa cum este oglindită de fizica atomică; atomul este invizibil, la fel ca lucrurile invizibile din psihic, din inconștient.[20] El lucrează acum la relația dintre fizica atomică și inconștient.

Despre Imaculata Concepție: Dumnezeu se naște în sufletul omului. Hristos a fost un copil ilegitim și născut, practic, într-un grajd, și totuși era Fiul lui Dumnezeu. Prezentarea mitului are o valoare terapeutică — oamenii înțeleg care e veriga de legătură dintre experiența proprie și o experiență mai cuprinzătoare, și anume faptul de a nu fi singuri.[21]

Boala a fost cauzată de munca prea asiduă și de dubla sa îndatorire: pacienții și scrisul. Multe sarcini îl îngrijorau pentru că erau neterminate; și dacă se apuca de ele, era întrerupt de solicitările pacienților. Tulburarea a durat numai vreo săptămână; dar ieri nu s-a simțit bine și nu m-a putut primi.

Mi-a vorbit despre un student care și-a întrebat profesorul: „De unde știți că există un Dumnezeu?” Profesorul nu a știut ce să-i spună și a venit să-l întrebe pe Jung! Acest om este un mare predicator, cu toate acestea numai vorbele sunt de el, nu are o cunoaștere reală. C.G. a răspuns: „Eu aș fi fost bucuros de întrebarea aceea — iată că ai un student care e în stare să învețe ceva”.

19 Însemnările originale ale acestei conversații sunt puține, iar textul reprodus aici conține câteva adăugiri verbale.

20 C.G. Jung, *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, II. Încercare de interpretare psihologică a dogmei Trinității, par. 279: „Pentru a folosi o

analogie aici, s-ar putea compara Duhul Sfânt cu fasciculul de fotoni, care apare prin distrugerea materiei, iar «Tatăl» cu acea energie primordială care a prilejuit formarea protonilor și electronilor cu sarcinile lor contrare. După cum își dă seama cititorul, e vorba nu de o explicație, ci de o analogie, care e posibilă deoarece ilustrările fizice se sprijină în cele din urmă pe aceleași baze arhetipale ca și speculațiile teologice. Ambele sunt psihologie care, la rându-i, se întemeiază pe aceeași bază arhetipală".

21 În primele paragrafe ale „Prologului" său la *Amintiri, vise, reflecții*, Jung scrie: „Numai printr-un mit putem exprima ceea ce este omul conform intuiției sale lăuntrice și ceea ce pare el a fi sub *specie aeternitatis*. Mitul este mai individual și exprimă viața într-un mod mai precis decât o face știința". Utilizarea de către Jung a cuvântului *mit* ca idee centrală care conferă semnificație vieții este evidentă în conversația avută la data de 15 iulie 1957. Gândirea subiacentă scurtelor sale remarci din această conversație transpare spre sfârșitul volumului *Amintiri, vise, reflecții*, Capitolul 12, „Gânduri târzii", pp. 376–406 și în ultimele paragrafe din *Răspuns lui Iov*, *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, VI, par. 755ff.

VARA ANULUI 1949

BOLLINGEN, 25 IULIE 1949

Aici, în această zi, l-am întâlnit pentru prima dată pe Victor White. Când am sosit, se scălda în lac și, cum i-am urmat exemplul, ne-am întâlnit în apă.

După ceai ne-am așezat la o masă în grădina din față, cu C.G. și doamna Jung, cu o nepoată de-a lor și cu părintele Victor White. C.G. și cu mine am discutat mai mult de două ore stând pe malul lacului. White observase un șarpe în apă și, în timp ce vorbeam, am văzut șarpele de două ori; avansa foarte frumos, avea aproape un metru lungime.

I-am vorbit lui C.G. despre un vis pe care mi-l relatase un pacient: avea un bol plin cu apă aurie, iar în el erau niște pești aurii; el trebuia să bea o parte din apă. Un pește a căzut din bol și el l-a înlocuit. Semnificația dată de C.G. a fost aceea că un element al inconștientului era aproape de suprafață, iar el și-l putea însuși. Peștele este simbolul vieții inconștiente, asemenea lui Hristos.

27 IULIE 1949

Am sosit la Bollingen la ora trei și am făcut o baie. Familia Jung se afla acolo cu părintele White și cu nepoata lor, Sybil. Plăcută baie. Sybil avea un ceainic, care fierbea pe un foc de rămurele.

A urmat o discuție cu C.G. A vorbit despre etapele vieții, deoarece menționasem cât de important e pentru generațiile tinere să aibă bunici. El nu și-i cunoscuse. Spunea că bunica lui murise în 1864.

A continuat vorbind despre persoanele obsesionale, spunând că întotdeauna se tem de moarte; doresc să rămână adolescenți și să nu se maturizeze niciodată. Unii pacienți (a citat un caz) pot chiar refuza să dea mâna cu medicul, care are de-a face cu moartea. Adolescenții au totul înaintea lor; deciziile lor vor fi luate în viitor. Iar persoana obsesională se ferește să ia vreo decizie. Nimic nu trebuie să fie hotărât, deoarece asta ar însemna că viața merge mai departe, deci ezită în legătură cu orice decizie, care *trebuie să se poată modifica, anula — este întotdeauna reversibilă*. Prin

simptomele lor mențin o atitudine imatură și-și neglijează munca, îndatoririle vieții.

A menționat cazul unei femei care simțea compulsia de a cânta fără încetare la pian, și de a cânta o melodie diferită cu fiecare mână; așa făcea până leșina, apoi o lua de la capăt. A venit la el implorându-i ajutorul. Răspunsul lui a fost că ea nu dorea să se facă bine și că i-o va demonstra, urmând să vadă reacția ei. I-a cerut să se supună unui experiment: timp de o zi să facă tot ce ar trebui să facă o soție — să-i servească soțului ei micul dejun, să-i aranjeze hainele și să se ocupe de treburile gospodărești — doar o singură zi. Ea a revenit, solicitându-i în continuare ajutorul. „Ce s-a întâmplat cu experimentul nostru?, a întrebat el. Ai făcut așa cum ți-am spus?" „Da", a răspuns ea. „Și ai avut vreun simptom?" „Nu, niciunul." „Ei bine, asta e!" a exclamat el. Replica ei a fost: „Dar a fost atât de plictisitor!"

S-a referit, de asemenea, la cazul unui bărbat cu o nevroză obsesională care a trăit ani de zile după propriul plac, profitând de pe urma sprijinului financiar al unei profesoare care îl iubea, deși știa că el cheltuia un venit mai mare decât al ei (menționat în *Modern Man*, cred)[22]. El se supusese unei lungi analize freudiene. Acest om l-a acuzat pe C.G. că-i ține predici, atunci când el i-a spus: „Acesta este defectul tău moral", întrucât cu toții avem o latură morală.

A continuat vorbind despre Freud și despre importanța pe care el o dădea propriilor sale dogme.[23] După mulți ani fără vreo nevroză, oamenii pot fi confruntați cu probleme. În psihanaliză se întorc la prima copilărie și, procedând astfel, scapă de situația reală imediată. Este ca un râu: aproape de izvor sunt multe pârâiașe, dar, pe măsură ce curge, albia i se adâncește și firicelele laterale seacă. Dar, dacă pe cursul râului apare un blocaj, apa se ridică și curge înapoi prin vechile canale abandonate. Dar *ele nu sunt cauza situației*; cauza este blocajul râului. Și desigur că pacienților le place să se întoarcă tot mai mult înapoi, deoarece asta îi deturnează de la problema lor și întotdeauna poți vorbi despre interminabilele întâmplări ale copilăriei. Dar, astfel, atât analistul, cât și pacientul sunt orbi față de problema actuală.

Am întrebat: „Ce produce vindecarea?", iar el mi-a spus: „Orice lucru în care crezi te poate vindeca; poți vindeca nevroza prin hipnoză sau cu un baston, dacă în asta crezi. Freud era amabil cu oamenii și le acorda atenție, asta îi vindeca și asta e ceea ce vindecă întotdeauna — contactul uman. Lucrul în care crezi te vindecă".[24]

A vorbit despre *cunoașterea absolută* — „Ce termen, absolut!” Prin el înțelegeam adevărul autentic pe care îl atingem din când în când. Suntem conectați cu tot — „cu acel copac” — întrucât toți facem parte din natură și aceasta formează un model. Ne agățăm de conștiința noastră ca de ceva mare; dar dincolo de ea putem pătrunde în fluxul naturii, adevăratul inconștient.

Poate că nu reușim să înțelegem un anume pacient — suntem complet blocați; atunci putem primi un indiciu dintr-o sursă neașteptată, de exemplu, de la astrologie: „Nu mă interesează dacă este «adevărată» sau nu, mă interesează numai că poate să ne dea un indiciu și ni-l dă.” A menționat, de asemenea, și *I Ching*, un sistem medieval intuitiv pe care îl descoperise de curând.[25] A spus că aceste lucruri pot fi testate numai cu discernământ; „Dar uneori putem observa că funcționează, a adăugat el, și când funcționează, ne sunt de folos; trebuie să privim dincolo de capetele noastre.”

12 AUGUST 1949

Din nou la Bollingen. După ceai, ne-am așezat în camera din turn. Mai târziu am purtat o discuție cu C.G. în biroul de sus. A vorbit despre *coincidențele insesizabile*, adică *acele coincidențe care nu pot fi anticipate*. Drept exemplu, a spus că a avut recent un vis despre Churchill, iar în ziua următoare a citit că Churchill tocmai trecuse prin Elveția. A mai adăugat că se mai întâmplase în două rânduri să-l viseze pe Churchill și de fiecare dată a citit a doua zi că Churchill fusese în Elveția atunci sau o tranzitase; o dată s-a întâmplat în 1944, când Churchill, aflat în drum spre Grecia, a aterizat la Geneva pentru alimentarea avionului.[26]

În acest context referitor la *sincronicitate*, a menționat vechea noțiune de corespondență (Swedenborg)[27]. A spus că, în fizică, conceptele fundamentale erau spațiul, timpul și cauzalitatea; când le aveai pe acestea trei, aveai tot ce îți trebuia. Dar este mai mult decât atât, sunt lucruri care au loc împreună la un anumit moment dat. A dat drept exemplu dezintegrarea radiumului, spunând că granulele de radium dispar după aproximativ 1400 de ani. Se divid cu un anumit ritm; spațiul, timpul și cauzalitatea nu explică acest lucru. A spus că e ca și cum șaizeci de oameni ar lua masa împreună, iar fiecare ar avea un cartonaș pe care ar fi scris timpul la care trebuie să se ridice și să plece. Unul dintre ei se ridică, probabil la ora patru și două minute, altul, la patru și patru minute și așa mai departe, neregulat și aparent la întâmplare. Treptat, camera se golește. Așa este și cu radiumul, pur și

simplu „dispare”. Sau cristalele de gheață care se formează pe fereastră; nimeni nu vede două identice. Fiecare atom își cunoaște locul; înainte toate erau apă, apoi apare cristalul de gheață cu modelul său axial, cu adevărat perfect și neintenționat (de către noi). Se pare că, la fel ca radiumul, urmează legi de care noi nu avem habar, ca și cum ar exista în natură o „cunoaștere absolută”.

22 C.G. Jung, *Modern Man in Search of a Soul* (*Omul modern în căutarea unui suflet*), capitolul IX.

23 E.A. Bennet*, C.G. Jung*, pp. 47–48: „Freud a insistat mereu și mereu că o dogmă era o măsură de precauție esențială pentru ca norul negru sau torentul negru al ocultismului să nu-i înghită originala operă pe care, pe bună dreptate, o considera foarte importantă. Freud folosea uneori aceste expresii pentru a desemna ideile religioase, dar, cel mai adesea, ele se refereau la inconștient care, în sine, dincolo de împrejurările individuale ale individului, nu avea nicio însemnătate pentru Freud, care era dispus astfel să-l deprecieze, să-l sfideze sau să-l cucerească și, așa cum se spune, să discute cu el în propriii lui termeni”.

24 *C.G. Jung: Letters*, Vol. II: În scrisoarea adresată dr. D. Capon la data de 15 martie 1954, Jung scrie: „Cu mult timp înainte de psihologia noastră modernă, oamenii vindecau nevroza prin cele mai uimitoare mijloace. Dacă nu ai mijloace tehnice, atunci sinceritatea atitudinii medicului și dorința sa de a ajuta sunt acelea care refac totalitatea afectată a pacientului… O atitudine terapeutică eficientă înseamnă ca întotdeauna să faci tot ce-ți stă în putință, indiferent cât de bun sau cât de rău este sau ce fel de tehnică aplici. E nevoie doar ca tu să fii sigur că faci tot ce știi mai bine”.

25 Sistemul la care se face referire este *geomanția*, o veche tehnică divinatorie bazată pe „informația” structurată în grupuri de patru. Provine din țările islamice și, de-a lungul timpului, s-a răspândit pe tot cuprinsul Europei. Procesul divinației este descris de Marie-Louise von Franz în *Number and Time* (*Număr și timp*) (Northwestern University Press 1974), Capitolul 7, pp. 117–19.

26 Churchill a zburat spre Atena în ziua de Crăciun a anului 1944, pentru a discuta criza din Grecia cu contele feldmareșal Alexandru al Tunisiei și cu arhiepiscopul Damaskinos.

27 Emanuel Swedenborg, *The True Christian Religion* (*Vera Christina Religio*), 1771. *C.G. Jung: Letters*, Vol. II. Într-o scrisoare din 29 februarie 1952 adresată dr. Raymond Smythies, Jung scrie: „În eseul meu despre sincronicitate... propun un nou (în realitate foarte vechi) principiu explicativ, și anume sincronicitatea, care este un nou nume al termenului ce poartă aura timpului... *correspondentia*. Mă întorc într-un fel la Leibniz, ultimul filosof medieval cu o gândire holistică: el a explicat fenomenul cu ajutorul a patru principii: spațiu, timp, cauzalitate și corespondență. Noi am renunțat la ultimul cu mult timp în urmă (deși a fost preluat din nou de Schopenhauer, deghizat în cauzalitate. Eu susțin că *nu există o explicație cauzală a fenomenelor*

parapsihologice. Termeni precum transmiterea gândului, telepatie, clarviziune, nu înseamnă nimic. Cum îți poți închipui o explicație cauzală într-un caz de precogniție?”

TOAMNA ANULUI 1950

BOLLINGEN, 12 SEPTEMBRIE 1950

Stăm pe malul lacului. C.G. a vorbit despre nevoia de cunoaștere; trebuie să știm multe, de exemplu despre simboluri și despre conținuturile inconștientului. Atunci când oamenii se confruntă cu experiențe interioare bizare sau copleșitoare, se pot întreba dacă sunt nebuni sau se consideră „altfel", diferiți. Dar când li se arată semnificația experienței și conținutul său este înțeles — de exemplu părți dintr-un vis sau o imagine — angoasa li se reduce și se simt mai puțin izolați. Trebuie să știm aceste lucruri și să răspândim cunoașterea.[28]

Am discutat despre *umbră* și eu am spus că pentru unii oameni este o enigmă. Mi-a răspuns că e foarte simplu: în analiză este primul lucru constelat de către inconștient; în spatele ei, mai departe de conștient, se află anima (sau animus) și celălalt material colectiv. Umbra poate reprezenta întregul inconștient — adică atât conținutul personal, cât și cel arhetipal — sau numai materialul personal, care se afla în fundal și era nerecunoscut, nedorit. Dar trebuie să iasă la suprafață și să fie asimilată de conștient, este esențial.[29]

Învățase — a spus el — ca la începutul unei ședințe să nu meargă niciodată dincolo de câteva remarci politicoase — „Ce mai faci?" — ci să aștepte ca pacientul să facă primul pas, deoarece între ei se află instinctele, arhetipurile și nu știm ce ar putea fi acolo. Dar uneori, în conversație, îi vine în minte un anumit subiect fără vreun motiv aparent, vorbește despre el și își dă seama că nici nu se putea ceva mai potrivit. De exemplu, începuse să vorbească recent cu o doctoriță despre călătoria prin Africa și despre șerpi și se întreba de ce îi spune ei toate acestea; apoi s-a dovedit a fi deosebit de relevant, deoarece și-a dat seama că ea era profund interesată de astfel de lucruri. Deci, așteptăm și instinctele ne călăuzesc.

Comentând visul unui pacient, a spus că, atunci când oamenii devin prea introverți, probabil că se gândesc excesiv la trecut. „Făcând astfel, oamenii nu așteaptă prea mult de la viitor; au nevoie să privească spre viitor — ceva inedit se poate întâmpla."

C.G. arată foarte bine. După ce am vorbit cu el, am avut o discuție cu Toni Wolff pe terasă. Înainte să plec, ea mi-a pregătit un mic prânz. Am aprins un foc în cămin și am încălzit niște cafea, pe care eu am dus-o pe terasă împreună cu niște pâine și brânză. Locul are o atmosferă foarte odihnitoare, recreativă.

Înainte de a pleca, am trecut pe la C.G. să-mi iau la revedere. Stătea întins pe un *chaiselongue* și citea, în același loc în care discutaserăm. Scriu aceste rânduri acum, sub soarele strălucitor, stând pe o movilă de lângă drum, chiar deasupra Turnului încremenit în atmosfera pașnică, odihnitoare, ce domnește pretutindeni.

14 SEPTEMBRIE 1950

Am vorbit despre Coreea și, de asemenea, despre comunism. Acesta, considera C.G., s-a ridicat datorită căderii Bisericii. Biserica a avut *gestapoul* său — Inchiziția — și dominația sa; niciodată nu a știut să folosească puterea lumească, a ținut oamenii în nimicnicie și sărăcie. Dar puterea spirituală a Bisericii a decăzut și comunismul este opusul ei: a adus glorificarea materiei. De aici noua dogmă romană[30], îndumnezeirea materiei, *materia*. Acesta-i esențialul și e vorba despre cuaternitate și despre principiul feminin.[31]

Am vorbit din nou despre umbră. El a spus: „Da, reprezintă tot ce este obscur și poate fi personală sau colectivă, trebuie doar s-o observăm și să înțelegem”. A vorbit despre ea ca despre tot ce nu era realizat; putea fi bun sau rău. A vorbit, de asemenea, despre o multitudine de femei apărute în vise, o diversitate de anime, deoarece atitudinea bărbatului putea fi colectivă în această privință.

L-am întrebat cum s-a născut opera sa despre tipuri și mi-a spus că totul a început studiindu-i pe Freud și pe Adler; unul era mai degrabă extravert (Freud) și celălalt mai degrabă introvert (Adler). În acea vreme, el (Jung) abandonase orice dorință de a face o carieră; cum din punct de vedere economic îi era posibil acest lucru, a decis să afle ce se află de fapt în mintea noastră. A ajuns la concluzia că Freud și Adler aveau abordări complet diferite.[32]

15 SEPTEMBRIE 1950

L-am întrebat pe C.G. despre bradul de Crăciun; a spus că este un simbol important, reprezentând viața care se dezvoltă în timpul iernii, solstițiul de iarnă, și asta înseamnă Hristos,

lumină în întuneric. Dar copacul poate reprezenta multe lucruri — poate fi simbol falic sau al inconștientului.

L-am întrebat care ar putea fi concepția unei persoane oarbe despre ideile arhetipale. A spus că nu avusese o astfel de experiență; desigur că nevăzătorii au nevoie să exprime arhetipurile, dar era dificil de aflat în ce formă; e greu de spus cum pot fi trăite acestea în lipsa vederii.

Am vorbit despre Kant. A spus că îl citase pe Kant, care avea un concept despre inconștient și despre obscuritatea lucrurilor — *Ding an sich* — noi nu știm ce sunt lucrurile în ele însele cu adevărat, avem doar impresia lăsată de ele asupra noastră.

Am stat de vorbă sub o prelată pe care o montase pe terasă.

16 SEPTEMBRIE 1950

A fost frig, așa că am stat în camera de sus. A vorbit despre casa lui[33]. Avea pe masă micuța lampă cu ulei, la lumina căreia scria despre testele asociative[34] și pe care o utiliza întotdeauna aici — o lumină foarte blândă. Nu avea instalat nici curent electric, nici telefon. Își construise casa ca pe acelea din evul mediu, cu pereți din piatră groasă și ferestre mici, astfel încât, atunci când ești înăuntru, ești conținut; dacă vrei să vezi mai mult, poți ieși. Vorbea cu multă afecțiune despre toate aceste lucruri vechi, iar eu am fost curios să aflu despre vremurile mai recente. A spus că avem nevoie de o anumită distanță între noi și evenimente. Îi venea greu să se mențină la curent cu toate implicațiile celor ce se întâmplau acum, de exemplu, bomba atomică; de aici nevoia de a se îndepărta, de a-și găsi liniștea în acest loc.

Prețuiește lucrurile pe care le are de făcut aici, lucrurile necesare, treburile mărunte; nu reprezintă o pierdere de timp. Prea multă muncă ne-a golit, iar aceste lucruri banale ne refac.

Oamenii sunt prea ocupați ca să trăiască, dar ce fac cu timpul lor, cu timpul pe care îl economisesc? Este mai bine să trăiești și *să fii* cineva și să nu te lași tot timpul absorbit în activitate.

Am adus vorba despre Heraclit, iar el a spus că Heraclit știa multe și de la el preluase noțiunea de *enantiodromie*[35]. Este important să ai un fundament filosofic și să cunoști teoriile cogniției.

A vorbit, de asemenea, despre Descartes și despre visul lui Descartes, vis ce compensa atitudinea sa unilaterală. Acesta este menționat într-una din cărțile sale, aceea despre sincronicitate.[36] Cartea este scrisă împreună cu un fizician din

Zürich, care abordează ideea din punctul de vedere al fizicianului. Le este dificil să obțină fotocopiile unui manuscris care se află la British Museum. A spus că lucrarea despre sincronicitate, scrisă împreună cu fizicianul, era ultima de acest gen, pe care o va mai face; necesita o extraordinar de mare concentrare și îl solicita prea mult. Hotărâse să nu mai lucreze nimic timp de un an, decât ceea ce dorea.

Mi-a spus că, după ce al cincelea lor copil a intrat la școală, soția lui începuse să învețe latina și, de asemenea, ceva științe ale naturii. Acum putea citi toate textele medievale în limba latină.

Se întreba adesea cum va citi vreodată toate cărțile pe care le avea: „Nu știam că voi trăi atât de mult, iar acum am timp să citesc”. A povestit despre un medic care nu citea nimic în afara revistelor de medicină; apoi s-a pensionat și nu mai avea pentru ce trăi — viața era goală, ajunsese la final și a murit.

Despre arhetipuri: sunt modalitatea prin care se arată instinctul. Era ridicol din partea lui Freud să afirme că există numai un fel de energie, *nu știm ce fel de energie este*. Așa că el însuși s-a ferit să recurgă la acest termen, folosind, în schimb, „libido”. Noi vedem numai manifestarea energiei. Era o prostie să crezi că sexualitatea putea fi singura pulsiune; cei care susțineau asta erau ignoranți, nu știau nimic.

A vorbit despre ușurarea simțită de un pacient la gândul că boala sa se datora trecutului, probabil părinților. Dar el are acea boală *acum*. Un om care are un glonț în picior poate afla cine l-a tras, dar *el* are glonțul în picior și de lucrul acesta trebuie să se ocupe. Nu-i suntem de folos doar arătându-i că a fost împușcat de cineva; suntem împinși să ne gândim la problema actuală și să ne confruntăm cu ea. Pacientul are nevroza *acum*, părinții nu au avut-o.

Referindu-se la astrologie, C.G. a spus că nu îl interesa absolut deloc dacă era adevărată sau falsă. I s-a părut valoros numai că-i putea da un indiciu, o indicație despre lucrurile pe care el nu le cunoștea. Și la fel era cu grafologia.

A vorbit despre conceptele lui ca despre ceva pur ipotetic, numai ipoteze, și a spus că, dacă ar apărea unele mai bune, el le-ar accepta. Dar ceea ce sunt lucrurile *cu adevărat* nu știm, putem doar încerca să aflăm, în măsura posibilului.

Purta pantaloni (vechi) de doc și cizme militărești sau mai degrabă cizme înalte, cu șireturi, foarte solide și butucănoase și o haină rezistentă la vânt, plus șorțul său verde. Părea pregătit să-și lucreze grădina, dar stătea jos și fuma și vorbea.

28 În *Amintiri, vise, reflecții*, Capitolul 6, „Confruntarea cu inconștientul”, Jung a redat câteva dintre propriile sale vise impresionante, care ilustrează genul de experiență descrisă aici; de exemplu, visele și viziunile tulburătoare care l-au măcinat în lunile imediat premergătoare izbucnirii Primului Război Mondial, precum și visul său despre Siegfried și despre omul primitiv. Ambele exemple sunt menționate în aceste conversații, la datele de 8 iulie 1957 și, respectiv, 30 august 1956.

29 C.G. Jung, *Aion. Contribuții la simbolistica Sinelui*, O.C., Vol. 9, Capitolul II, „Umbra” și capitolul III, „Syzygy: animus și anima”. Conceptul său de *arhetip* este rezumat în *Civilizația în tranziție*, O.C., Vol. 10, *Conștiința morală prin prismă psihologică*, par. 847.

30 Înălțarea trupească a Fecioarei Maria în Rai a fost declarată dogmă a credinței catolice de către Papa Pius al XII-lea în 1950. *C.G. Jung, Letters*, Vol. II: într-o scrisoare din 17 martie 1951, Jung scrie pe larg despre semnificația acestei declarații, pe care o considera „cel mai important eveniment simbolic de la Reformă încoace...”

31 C.G. Jung, *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, II, Încercare de interpretare psihologică a dogmei Trinității, Capitolul 5, „Problema celui de-al patrulea”. Marie-Louise von Franz, *C.G. Jung: His Myth in Our Time*, (C.G. Jung: Mitul său în timpurile noastre) pp. 230–31: „În interpretarea gnostică a simbolisticii lui Hristos, ca și a aceleia a pietrei filosofale și a imaginilor lui Mercur și Anthropos, Sinele apare ca un simbol *natural* al totalității. Se opune imaginii dogmatice a lui Hristos, deoarece aceasta din urmă nu conține nimic sau aproape nimic — din ceea ce aparține întunericului, femininului, materiei. Prin urmare, este de înțeles de ce teologii medievali s-au ocupat de *trupul* lui Hristos și de ce legendele medievale ale Graalului au drept punct central ideea sângelui lui Hristos în vasul Graalului — deoarece imaginea trupului înviat nu îi satisfăcea. De aceea a fost reluată întreaga discuție atunci când s-a anunțat dogma Înălțării Mariei. Prin ridicarea la ceruri și încoronarea Mariei, triada masculină din ceruri este completată de al patrulea, ființa feminină. Astfel este formată o cuaternitate, reprezentând un simbol autentic al totalității, nu doar unul postulat”.

32 C.G. Jung, *Tipuri psihologice*, O.C.,Vol. 6. C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, Capitolul 7, „Despre nașterea operei”, p. 239. E.A. Bennet, *C.G. Jung*, Capitolul 5, „Introverts and Extraverts”, în care menționează lucrarea lui Jung *Două scrieri despre psihologia analitică*, cu următorul comentariu: „Nu are importanță că aceste scrieri, în forma lor inițială, conțin prima referire la teoria psihicului colectiv, precum și noțiunile de «perechi ale contrariilor » și tipuri psihologice.”

33 Casa lui Jung de la Bollingen.

34 C.G. Jung, *Experimental Researches*, CW Vol. 2, Partea I, *Studies in Word Association*. Aceste lucrări au fost scrise între anii 1904 și 1909.

35 E.A. Bennet, *What Jung Really Said*, Capitolul 4, „Vise”. Despre principiul jungian al compensării în interpretarea visului (p. 92): „Jung… a fost

considerabil influențat de anumite părți ale învățăturii lui Heraclit, filosoful grec de pe la aproximativ 500 î.H… și de doctrina sa despre fluxul etern, mișcarea și schimbarea neîntrerupte. Totul vine și se duce, viața se transformă în moarte, moartea în viață. Când se menține o atitudine unilaterală, inevitabil atitudinea opusă apare în prim plan, în încercarea de a crea o atitudine echilibrată. Acest proces de înainte–înapoi, care guvernează ceea ce pare a fi întâmplare, a fost numit de Heraclit... *enantiodromia*, tendința către polul opus (*enantios*, opus și *dromos*, o mișcare rapidă). Nimic nu rămâne fix, neschimbat".

36 C.G. Jung, *The Structure and Dynamics of the Psyche* (Structura și dinamica psihicului), CW, Vol. 8, VII, *Synchronicity: An Acausal Connecting Principle* (Sincronicitatea: un principiu de conexiune acauzal), par. 937: „Marea greșeală a cartezienilor este aceea că «nu iau în considerare percepțiile care nu fac subiectul apercepției »". Marie-Louise von Franz, „The Dream of Descartes" (Visul lui Descartes), publicat în *Timeless Documents of the Soul* (Documentele atemporale ale sufletului), de Jacohsohn, von Franz și Hurwitz (Northwestern University Press, 1968). Inițial, Jung a intenționat să îl introducă în cartea sa despre sincronicitate.

VARA ANULUI 1951

BOLLINGEN, 20 IUNIE 1951

Ne-am așezat în alcovul de pe terasă, sub prelată. Ca și data trecută, C.G. era în ținută de țară, cu cizmele prinse cu sfoară imediat sub genunchi, peste pantalonii de doc; cu șorțul atârnat de gât și făcând cute într-o parte și o haină de piele peste un pulover și o pălărie veche. Este o figură impresionantă.

Mi-a vorbit despre piatra pe care tocmai o terminase de sculptat. Stă pe un soclu, pe o latură a casei, lângă noul zid care fusese construit anul trecut, când eram acolo. Piatra fusese adusă de la cariera aflată în partea opusă a lacului. Era nevoie de o singură bucată pentru a finaliza zidul într-un colț, iar dimensiunile au fost luate cu atenție. Când i-a fost adusă, C.G. a văzut-o în barcă și a realizat că nu avea dimensiunea potrivită pentru zid. Apoi, inima i-a tresărit — era un cub perfect! „Este exact ceea ce doresc!" I s-a părut un miracol.[37] A așezat piatra la locul ei și i-a sculptat trei dintre fețe. Pe partea din față este o inscripție cu caractere grecești și o mică gravură, un *homunculus*. Fața din dreapta, în limba latină, este închinată celei de-a șaptezeci și cincea aniversare a sa și îi exprimă recunoștința pentru tot ce i-a oferit viața; iată ce scrie:

Hic lapis exilis extat pretio
Quoque vilis. Spernitur a stultis
Amatur plus ab edoctis.
In Memoriam Natus Di
EIL XXV C.G.Jung
Ex gratitudine fecit et posuit
MCML

A treia față este sculptată în latina medievală prescurtată — imposibil de citit dacă nu cunoști abrevierile. A spus că a învățat-o pentru a citi anumite texte medievale.

Apoi a vorbit despre *tipuri* și în mod special de funcții. Am întrebat despre corelația dintre funcții sau tipuri și nevrozele de diferite feluri. A spus că era o întreprindere foarte dificilă, deoarece avem isterici introverți și nu putem spune de ce o nevroză este așa cum este. Probabil că este cauzată în mare

parte de o mutație sau un tipar familial al tatălui sau al mamei; dar pare puțin probabil să corespundă unui anumit tip sau unei anumite funcții, deși poate avea o oarecare legătură.

I-am spus că fusesem rugat să scriu câteva rânduri despre el pentru *British Medical Journal*[38], iar răspunsul său a fost, „Orice scrii, să reiasă clar că nu am nicio dogmă, sunt încă deschis și nu am stabilit lucrurile".

Apoi a vorbit despre insistența lui Freud asupra dogmei; pentru el, era absolut necesară. C.G. l-a lăudat pe Freud pentru felul în care a prezentat mecanismul refulării; dar nevoia sa de a rămâne fidel dogmei sale l-a determinat să croiască totul după propriile teorii, de exemplu visele: dacă nu se potrivesc într-un fel, trebuie să se potrivească în altul. Întotdeauna l-a tratat respectuos pe Freud și i se adresa cu „profesore". Spunea că Freud ignora anima. L-am întrebat despre idei arhaice și arhetipuri și mi-a spus că Freud avea ceva noțiuni parțiale despre ele, dar nu le folosea.[39] În 1905 i-a scris lui Freud, spunându-i că, deși refularea era valoroasă, ea nu explica totul; exista și *psihicul autonom*, complexul, care acționa separat de refulare. Lui Freud nu-i plăcea ideea de psihic autonom, dar complexul era un fapt demonstrabil și chiar acționa independent.[40]

22 IUNIE 1951

Am vorbit despre grupuri, iar C.G. a spus că i se pare important ca într-un grup de medici să existe și profani, astfel încât să se păstreze echilibrul.

Apoi a vorbit despre ședințe. Pentru el, o ședință cu un pacient este o împrejurare socială; dacă persoana are o nevroză, este ceva în plus, dar oamenii trebuie considerați normali și primiți firesc. Vorbind despre persoanele intuitive, a spus că era important să-și atribuie o sarcină și s-o materializeze. „Altfel, se află în aceeași situație ca unul care se uită la muntele acela printr-un telescop, apoi are impresia că a fost acolo. Dar ei nu au fost, ei trebuie să înfăptuiască lucrarea."

Am întrebat despre conexiunile dintre boala organică și nevroză și a spus că legăturile nu erau clare. A menționat că în testele asociativ-verbale respirația se bloca atunci când era atins vreun complex, iar acest fapt putea fi legat de tuberculoză. Adesea trata psihologic persoanele bolnave de tuberculoză, iar când respirația li se ameliora, devenea mai profundă, ei erau mai bine. Blocajul respirației afecta apexul plămânilor. Freudienii tratează boala — ei așază pacienții pe un divan, înveliți cu un pled, iar ei se află în boală. El nu

crede în utilizarea divanului, ci își privește pacienții ca pe niște oameni sănătoși, în a căror viață a intervenit nevroza. Dacă ai o dogmă, *atunci știi mereu*, totul poate fi explicat. Dar dacă nu ai, atunci trebuie să afli, și fiecare persoană este diferită. Prin urmare, psihopatologia este diferită și nu poți ajusta oamenii după ideile tale preconcepute.

37 Aceasta se datora semnificației cubului ca simbol al totalității și al întregului și apariției sale în momentul în care Jung împlinea șaptezeci și cinci de ani. Calitatea impresionantă a pietrei poate fi observată în fotografia sa, reprodusă în *C.G. Jung: Letters*, Vol. II, Ilustrația VIII, în dreptul paginei 399.

38 E.A. Bennet, „A Great Thinker", *British Medical Journal* (1952), I, p. 314.

39 E.A. Bennet, *C.G. Jung*, Capitolul VI, p. 92: „Să nu uităm afirmația lui Freud (din *Autobiografie,* 1993, p. 96), potrivit căreia ideea sa despre activitățile hoardei primare [publicată sub titlul *Totem și tabu*] i-a venit în minte ca o „ipoteză, sau cum am putea mai degrabă să-i spunem, viziune". Este adevărat că nu a avut niciun efect evident asupra sistemului său de gândire faptul că Freud a acceptat existența unor caracteristici nepersonale în psihic… El a observat fenomenele impersonale și a trecut mai departe… Privind înapoi la despărțirea lui Freud de Jung, ne putem gândi, cu tristețe, că, dacă Freud ar fi mers mai departe pe firul observațiilor sale despre moștenirea arhaică a individului, ar fi ajuns să îmbrățișeze concluzia lui Jung despre inconștientul colectiv..."

40 C.G. Jung, *Experimental Researches*, CW, Vol. 2. În Partea I, *Studies in Word Association* (Studii asociativ-verbale), Jung a demonstrat autonomia complexului.

IARNA ANULUI 1952

KÜSNACHT, 14 IANUARIE 1952

Am luat micul dejun cu C.G. și cu doamna Jung, apoi am făcut o plimbare cu C.G. Vorbea despre comuniști ca despre oameni fără idealuri, cu care nu poți face o înțelegere; discuțiile despre pace erau vorbărie goală, menite să-i epuizeze pe americani. Nu poți face pace cu termitele, ele nu se pot opri din ceea ce fac; așa este și cu rușii și e mai bine să ne dăm seama. Este un război de uzură, fără sfârșit.

Lucrează la un manuscris împreună cu Marie-Louise von Franz. Este un manuscris vechi pe care l-a găsit la British Museum și există câteva copii; una a fost păstrată în Leyden, pentru siguranță, în timpul războiului. Ea scrie un comentariu la acesta, care va fi publicat ca îndrumar la lucrarea lui.[41]

Mi-a povestit că, în urmă cu patruzeci și trei de ani, când și-a construit casa, aici erau pajiști peste tot; drumul era liniștit și aproape de două ori mai lat decât aleea care duce la casă. Gardul viu de pe marginea sa era plantat acolo unde se află acum bordura actualei alei pentru biciclete, iar când drumul a fost lărgit, el a fost nevoit să renunțe la o parte din grădină. Am mers până la un părculeț și ne-am așezat într-un loc adăpostit — era cam frig, dar soare.

Seara, după prelegerea mea și după cina târzie luată cu prietenii, m-am întors la Küsnacht la ora 10:15. Mi-a deschis doamna Jung și mi-a spus că erau în bibliotecă. C.G. stătea pe scaunul lui obișnuit, lângă fereastră, sub lampadar. Părea ceva mai bătrân și puțin obosit, dar era plin de viață și, ca întotdeauna, a deschis un subiect. Voia să știe câte revendicări sunt în Tatăl Nostru, deoarece scria despre aceasta (corecta, cred, șpalturile la cartea sa despre Iov).[42] Am spus că erau mai degrabă cerințe sau solicitări decât revendicări, iar el a fost de acord, *cerințe* era cuvântul potrivit. „Dă-ne nouă astăzi pâinea noastră cea de toate zilele”, nu o pâine oarecare, ci lucrul după care ne călăuzim viețile. El prefera formularea Sfântului Ieronim.[43] Și a vorbit despre măiestritul limbaj al traducerii engleze a Bibliei[44] și, de asemenea, despre Biblia din Zürich, o traducere excelentă. Mi-a arătat edictul papal[45] tradus în toate limbile, și redactat,

de asemenea, și în latina barocă a secolului al șaptesprezecelea; a spus că ar trebui să fac și eu rost de un exemplar, deoarece e extrem de interesant.

Era o imagine impresionantă — C.G. cu părul sur și cu picioarele ridicate pe un scaun, discutând despre caracterele latine, iar doamna Jung în spatele său, afișând uneori o privire tristă.

15 IANUARIE 1952

Plimbare de dimineață cu C.G. — am discutat despre inconștient. La micul dejun mi-a spus cât de valoroase erau desenele pacienților, deoarece ne dădeau informații despre inconștient, care nu putea fi cunoscut direct. Nu putem privi inconștientul direct, el ne absoarbe. Este ca în legenda lui Perseu, care a tăiat capul Gorgonei: nu avea voie să-l privească și nu putea să-l taie dacă nu-l privea, așa că și-a folosit scutul drept oglindă. Călăuzit de reflecția indirectă, el și-a mânuit spada cu vârf de diamant și a decapitat Meduza.

Primitivii, a spus el, se află mereu în inconștient. În Africa, în fața nativilor de pe muntele Elgon, trebuia să se exprime foarte dramatic pentru a-i determina să acționeze atunci când dorea ca ei să facă un anumit lucru.[46]

A vorbit despre cele trei principii din știință — timpul, spațiul și cauzalitatea — și de nevoia unui al patrulea, *sincronicitatea*. Ea este un principiu. Cartea pe care a scris-o împreună cu un fizician despre aceste lucruri nu este încă publicată.

A adus vorba despre corespondența sa; era „prea mult”, ar fi trebuit să-i consacre tot timpul său dacă ar fi fost să-i acorde atenția cuvenită.

16 IANUARIE 1952

Plimbare după micul dejun cu C.G. Vreme însorită. Mi-a povestit din nou, dar altfel decât data trecută, visul său despre casa medievală, astfel:

> Mă aflu la primul etaj al unei case, mobilată oarecum ca biroul meu — genul secolului al optsprezecelea. Acum trebuie să văd ce este jos. O scară veche, frumoasă, iar parterul este din secolul al șaisprezecelea — cu o mobilă veche, grea, dar frumoasă. Am gândit: „Ia te uită, nu știam că se află așa ceva aici — poate are și o pivniță”. Și avea. Am coborât — pereți goi, mortarul scorojit, care lăsa să se vadă cărămizi romane; podeaua era pietruită. Într-un colț era o piatră în care era fixat un inel. Am ridicat-o și m-am uitat dedesubt și jos erau rămășițe preistorice — oase, cranii și vase de lut.[47]

Avusese acest vis în timpul vizitei sale în America, la Clark University, împreună cu Freud. I-a povestit visul lui Freud, care l-a interpretat ca pe o dorință de a scăpa de cineva. Freud a insistat asupra acestui aspect, apoi a spus: „Ei bine, trebuie să însemne că vrei să scapi de nevastă-ta". Freud nu a luat în seamă nimic altceva din vis decât oasele și craniile, pe care le-a asociat cu moartea cuiva. El a văzut visul numai prin prisma teoriei sale.[48]

Freud era prins în teoria sa, aceasta îi oferea protecție; totul trebuie redus la ceva derogatoriu, atunci ești într-o poziție superioară. La fel și cu spiritualitatea — pentru Freud nu însemna nimic altceva decât sexualitate. Pentru el totul avea o explicație. L-a rugat pe Jung să-i promită: „Promite-mi că vei susține dogma sexualității. Dacă nu avem nicio dogmă, torentul întunecat al ocultismului ne va lua pe sus și ne va înghiți".

Freudienii suferă cu toții de *folie à deux* și reduc totul la altceva. În mod contrar, noțiunea lui Jung de inconștient colectiv implică ceva mai amplu și mai măreț, care există de sine stătător.

Ne aflam în umbrar când, după ce a terminat de repovestit visul casei medievale, mi-a spus: „Atunci, în acel moment, mi-a venit ideea inconștientului colectiv".

A spus că, înainte de 1930, avusese un vis care se tot repeta, despre o nouă aripă a casei sale, o cameră plăcută, plină de manuscrise minunate. Atunci nu înțelegea această imagine, dar când a început să studieze alchimia și-a dat seama că totul fusese prevestit de acest vis recurent.[49] A spus că întotdeauna se întâmpla așa cu visele sale; visa despre ce urma să scrie — așa cum s-a întâmplat cu visul casei medievale și cu noțiunea de inconștient colectiv.

17 IANUARIE 1952

Am discutat despre vise și despre boala organică și mi-a vorbit despre o fată cu atrofie musculară. Când fata i-a cerut ajutorul, a întrebat-o despre vise. Avea două: în unul mama sa era spânzurată — se spânzurase — de candelabrul din centrul camerei și se legăna acolo. În al doilea vis, un cal înnebunise și se afla în casă; o luase la fugă pe coridor și sărise pe fereastră.

Mama, sursa vieții, și calul, principiul vieții. C.G. a simțit, deci, că perspectiva nu era bună. El a spus că nu era nevrotică, era bolnavă și prognosticul era negativ. După cum era de așteptat, fata a murit.

În cazul unui bărbat, un pacient american, a apărut o situație asemănătoare. Acest bărbat și-a visat tatăl pe moarte, adică pe el însuși — „Eu și cu tata suntem una.” Apoi, într-o zi, a acuzat probleme la gât — durere sau senzație de constricție. C.G. s-a gândit că putea fi de la inimă. I-a examinat el însuși inima și apoi l-a trimis la un specialist în cardiologie, care a spus că nu era nimic în neregulă. C.G. nu a fost satisfăcut; a spus că, de vreme ce pacientul venise din partea lui, e probabil ca specialistul să se fi gândit: „O, e vreunul din acei nevrotici!” A trimis pacientul înapoi pentru o a doua consultație, spunându-i că, dacă specialistul îi găsește inima sănătoasă, trebuie să-i confirme acest lucru în scris, și așa a făcut. Plecând de la consultație, în drum spre casă, și având în buzunar scrisoarea în care se stipula că e sănătos, omul a murit. Avea un anevrism aortic, pe care specialistul nu îl observase.

Ieri, C.G. a vorbit despre complexul Oedip, pe care Freud îl înțelesese greșit. Când și-a ucis tatăl, Oedip nu știa cine era acela; era doar un bărbat întâlnit pe drum. Această întreagă dogmă a fost construită pe o neînțelegere.

A nins peste noapte, iar de dimineață, când am plecat la plimbare, soarele strălucea, dar era frig. C.G. avea pe cap căciula de blană. Apoi a început din nou să ningă.

În această după-amiază am primit cinci studenți acasă la Jung. Ei solicitaseră să vină, pentru a discuta niște studii de caz cu mine. Înainte de ședință, au stat de vorbă cu C.G. în bibliotecă pentru câteva momente. Apoi am început discuția, iar doamna Jung s-a alăturat grupului. La scurt timp după aceea, a venit și C.G. Prin urmare, iată-mă susținând un seminar pentru un public format din C.G., soția lui și cinci studenți. C.G. nu a rămas până la sfârșit, ci a plecat după o jumătate de oră, după ce și-a adus contribuția la discuția despre desenele pacientului meu.

La cină am discutat despre acesta și despre alte cazuri. Referindu-se la unul dintre pacienți, m-a sfătuit: „Lasă-l în pace și vezi ce are inconștientul de spus”, adăugând: „Adesea am fost foarte bucuros că nu m-am erijat în salvator”.

18 IANUARIE 1952

Psihologia freudiană este o psihologie nevrotică. Este bazată pe pacienți și pacienților le place ideea că cineva are o teorie care le explică problemele.

În boala somatică nu te gândești *numai* la cauza sa, ci trebuie să te ocupi de ea în prezent. Nu ajută la nimic numai să cauți cauzele și apoi să dai vina pe părinți. De ce să nu-i tratăm pe părinți?

Doctrina lui Freud despre rezistență: a spus despre C.G., când i s-a opus: „Asta e numai rezistență”. Dar ar putea exista și o altă perspectivă; dacă o ținem întruna că e *numai* rezistență, oamenii obosesc și e posibil să renunțe la nevroză. Dar nevroza se luptă, ceea ce e un lucru bun. Uneori, C.G. era nevoit să recreeze o nevroză pentru a vitaliza tratamentul — de exemplu, atunci când un pacient era plictisit și descurajat.

Am ridicat problema proiecțiilor. A spus: „Întotdeauna apar, iar noi trebuie să le așteptăm. Medicul se află în situația de a fi rănit și trebuie să fie pregătit pentru așa ceva; dacă nu e boală, nu e sănătate; dacă nu e păcat, nu e nici bunătate”.

A menționat o pacientă care nu putea vorbi, iar el a întrebat-o: „Ce-i cu tine? De ce nu spui ce ai venit să spui?” Ea a cerut o oglindă și s-a privit în ea, apoi i-a spus că, de fiecare dată când venea la el, se privea în oglindă în sala de așteptare. Era dezorientată și trebuia să recurgă la aceasta pentru a ști unde se află.

Când oamenii vorbesc fără întrerupere înseamnă că nu vor să ajungă la subiect, iar el îi poate lăsa, pur și simpu, să continue. Odată, aflat în fața unei astfel de paciente, a adormit și a avut un vis în timp ce ea vorbea; pacienta nu a observat, iar el i-a spus. A exclamat: „Serios?” și și-a continuat imediat monologul. „Este uimitor”, a spus C.G., „cât de autoerotici sunt unii oameni”.

Psihologia evreului este intim asociată cu abilitățile sale intelectuale, iar partea cealaltă, instinctele sale, suferă. A ilustrat acest comentariu cu povestea unui rabin și a discipolilor săi. Rabinul vorbea, iar discipolii erau de acord cu tot ce spunea el. A zis apoi: „Câinele care latră nu mușcă”, iar ei l-au aprobat. Curând după aceea au ajuns la o fermă, iar câinele i-a întâmpinat lătrând. Imediat, rabinul și-a ridicat poalele și, împreună cu discipolii săi, a fugit în pădure. „Dar ne-ai spus că un câine care latră nu mușcă, de ce ai fugit?”, au întrebat ei. „Este adevărat, a răspuns el, dar câinele poate că nu știe asta.” „Deci, dacă ai o teorie, trebuie să privești totul prin prisma ei!” a adăugat C.G.

La micul dejun a vorbit despre astrologie (pe una dintre fetele lui o interesează subiectul) și despre o carte germană în care este criticat pentru că acordă credit horoscopului. Un autor i-a scris și i-a spus că nu poate fi dovedit, că totul era o prostie; iar el a răspuns: „Dar întotdeauna am știut lucrul acesta”. El a continuat: „Este ca și cum «ai duce bufnițe în Atena»[50], ce rost are să-mi spună că nu poate fi dovedit? Normal că nu se poate! Ce vreau eu să știu este *de ce*

funcționează, deoarece este uimitor cât de util poate fi. La fel ca *I Ching*, totul este o prostie, dacă vrei; pe de altă parte, poate fi cât se poate de relevant — cum se poate? Normal că nu putem întotdeauna *să aducem dovezi*. Dar e posibil să existe un altfel de adevăr; și *poate fi adevărat după niște principii pe care noi nu le cunoaștem*. Deci, suntem îndreptățiți să spunem că nu știm cum funcționează; dar, cu siguranță, oferă informații uimitoare despre personaj".[51]

Medicii nu acordă nicio atenție minții și sufletului. *Nici Biserica nu o face* — am ajuns cu toții să fim niște păcătoși mizerabili, să ne eliberăm de noi înșine și să acceptăm o dogmă care ne va salva.

A vorbit despre psihologie ca despre o ramură a științelor naturale sau a medicinei. Medicul de medicină internă trebuie să învețe și să știe ce se întâmplă când hrana ajunge în stomac. La fel și cu mintea, este exact la fel. De aici întrebarea sa de la seminarul de ieri, când am discutat despre desenele pacientei mele: „Ce te-ai aștepta să facă inconștientul în aceste desene, după ce ai auzit studiul de caz referitor la dezorientare?" Răspunsul: să producă o compensație și chiar asta găsim în primul desen și în celelalte. Este obligatoriu să aibă o reacție.[52] Punem pacienții să deseneze pentru a elibera ceva, pentru a ne permite să vedem ce se întâmplă, ce face inconștientul.

41 *Aurora Consurgens: A Document Attributed to Thomas Aquinas on the Problem of the Opposites in Alchemy*, redactat și comentat de Marie-Louise von Franz: îndrumar la C.G. Jung, *Mysterium Coniunctionis*, O.C., Vol. 14.

42 C.G. Jung, *Răspuns lui Iov*, publicat pentru prima dată în limba engleză în 1954; vezi și *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, VI. Cerințele a șasea și a șaptea din Tatăl Nostru sunt menționate în capitolul VIII.

43 C.G. Jung: *Letters*, Vol. 2. În scrisoarea adresată domnișoarei Cécile Ines Loos la data de 7 septembrie 1954, Jung spune despre cerința pâinii zilnice: „... în Matei 6:11 scrie «Panem nostrum supersubstantialis da nobis hodie» (Dă-ne nouă astăzi pâinea noastră spirituală). Cel puțin așa a tradus Sf. Ieronim cuvântul grecesc, care apare numai la Matei..."

44 Versiunea autorizată a Bibliei.

45 Declararea Înălțării Fecioarei Maria.

46 Aceste observații sunt amplificate în descrierea pe care Jung a făcut-o experiențelor și impresiilor sale din Africa în *Amintiri, vise, reflecții*, pp. 281 ff. Vezi și relatarea și comentariile Barbarei Hannah, în *Jung: His Life and Work*, pp. 170–78.

47 În E.A. Bennet, *What Jung Really Said*, p. 73, visul este citat împreună cu o notă de subsol: „Jung mi-a vorbit despre acest vis în 1951 și în 1961 a fost

publicat (E.A. Bennet, *C.G. Jung*, pp. 86, 87). Jung a citit manuscrisul dactilografiat și a adăugat comentariile sale, printre care și una sau două modificări verbale. De exemplu, a adăugat cuvintele «în casa *mea*» și a menționat că acest lucru avea o importanță deosebită, deoarece arăta că el era identificat cu propria-i casă, aceasta reprezenta aspectul exterior al personalității, latura văzută de ceilalți. Dar, în vis, interiorul casei nu îi era familiar. O relatare a visului a fost publicată din nou în 1963 [în *Amintiri, vise, reflecții*, pp. 194–195.] Dacă literal nu corespunde întru totul cu versiunea de aici, sensul, în schimb, este același".

48 Aceste comentarii sunt înțelese într-un context mai larg dacă sunt comparate cu remarcile lui Jung despre vis din *Man and His Symbols*, pp. 56–58.

49 C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 7, „Despre nașterea operei", pp. 241–242. Marie-Louise von Franz, *C.G. Jung, His Myth in Our Time*, capitolul X, „Mercurius", p. 202.

50 „A duce bufnițe la Atena", proverb similar cu „a-i vinde castraveți grădinarului". Bufnița era simbolul Atenei și, de asemenea, apărea pe monedele de argint ale Atenei, monede pe care atenienii le făureau singuri, din minereul extras tot de ei. (*N.t.*)

51 C.G. Jung, *Despre fenomenul spiritului în artă și știință*, O.C., Vol. 15, III, Întru memoria lui Richard Wilhelm, par. 82: „De fapt, posibilitatea de a reconstrui îndeajuns caracterul după horoscop demonstrează relativa valabilitate a astrologiei. Deoarece însă horoscopul nu se bazează nicidecum pe adevărata poziție astronomică a stelelor, ci pe un sistem temporal arbitrar pur noțional, întrucât, prin preceziunea echinocțiilor, cel de primăvară a fost deplasat astronomic de mult în afara punctului de 0°, deci — în caz că există într-adevăr diagnoze astrologice corecte — ele nu se bazează pe influența astrelor, ci pe ipoteticele noastre însușiri temporale; cu alte cuvinte, ceea ce s-a născut ori creat în momentul temporal respectiv are calitățile acestuia".

52 Prelegerile susținute de dr. Bennet la Institutul C.G. Jung din Zürich pe parcursul acestei vizite au fost mai târziu publicate în *Studien zur Analytischen Psychologie C.G. Jungs*, volum aniversar ce i-a fost oferit lui Jung în 1955, cu ocazia împlinirii vârstei de optzeci de ani. Capitolul este denumit „The Double" (Dublul), Vol. I, pp. 384ff.

IARNA ANULUI 1955

KÜSNACHT, 21 IANUARIE 1955

Am sosit la gara din Zürich la ora 16:30 și am fost întâmpinat de C.G. și de doamna Jung. Am pornit spre Küsnacht, apoi am discutat cu C.G. până la cină. Eu am vorbit despre vindecare spirituală, iar el a menționat un caz de cancer, în care pacientul „trebuia" să moară și părea a fi fără speranță, dar, până la urmă, se pare că boala nu a evoluat.

Despre *hipnoză*. Am întrebat dacă Freud a renunțat la hipnoză deoarece nu putea hipnotiza pacienții obsesionali, iar C.G. mi-a spus că nu era de aceeași părere; el considera că Freud a renunțat la hipnoză deoarece avea o minte curioasă și îi displăcea (așa cum îi displăcea și lui C.G.) să lucreze în întuneric, așa că s-a apucat de analiză.

C.G. mi-a spus că recursese adesea la hipnoză cândva, fiind obligat de șeful său.[53] Dar nu a putut obține rezultatele la care alții pretinseseră că au ajuns, de exemplu bătrânul Forel[54], care a descris diversele stadii ale hipnozei. C.G. l-a cunoscut printr-un proaspăt coleg care locuia lângă Forel (care se pensionase la vremea aceea) și l-a întrebat cum a testat profunzimea hipnozei. Forel s-a arătat indignat: „S-o testez? — dar ar fi îngrozitor — nu poți trezi sau deranja oamenii hipnotizați «testându-le» profunzimea!" Deci, Forel nu a testat, a bănuit doar.

Forel îl hipnotiza pe bătrânul *concierge* de la Burghölzli, dar discutând cu C.G., persoana respectivă i-a spus că nu a fost niciodată hipnotizată. De fapt a fost, dar nu și-a dat seama.

Un alt exemplu din aceeași categorie era mama lui C.G. Ea i-a spus că hipnoza e o prostie, iar el a replicat: „Nu, ți-o voi dovedi". A rugat-o să ridice brațul, apoi i-a spus: „Acum, nu-l poți coborî". Ea a răspuns: „Ba da, pot". „Pune-l jos, atunci", a spus C.G. „Nu, a răspuns ea, nu sunt hipnotizată, dar nu doresc să-l cobor." Doamna Jung și sora lui C.G. erau acolo și râdeau. Apoi a ridicat piciorul mamei sale și l-a ținut orizontal, iar ea stătea cu brațul ridicat și cu piciorul întins. Nu s-a putut mișca până nu i-a spus el și, totuși, susținea în continuare că nu e hipnotizată.

Bătrânul Forel obișnuia să adune un grup de pacienți într-o cameră și să le spună să doarmă. Cu toții adormeau (sau se prefăceau), apoi el îi lăsa singuri o vreme, iar când îl auzeau întorcându-se, se prefăceau din nou că dorm. C.G. povestea că în clinica lui Bernheim din Nancy[55] se auzea un gong când acesta ajungea, iar pacienții adormeau pe loc.

Inconvenientul hipnozei era acela că pacientul rămânea fără inițiativă, ceea ce aduce cumva cu psihanaliza [freudiană].

Este foarte important să *nu* știi toate răspunsurile. Adesea nu le știm și, dacă le-am ști, nu ne-ar fi de niciun folos, deoarece pacientul este mai câștigat dacă descoperă singur răspunsurile. Pacienții nu trebuie să fie dependenți de medic, deoarece astfel devin mai vulnerabili. Oamenii veniți la consultație trebuie considerați normali și primiți prietenește — nevroza sau problema lor trebuie luată în considerare, dar aceasta nu reprezintă întregul tablou. Când oamenii le găsesc celorlalți defecte în mod constant înseamnă că sunt imaturi și își proiectează propria latură inferioară. Invidia înseamnă întotdeauna că vedem pe altcineva făcând ceea ce ar fi trebuit să facem noi, dar incapacitatea sau lenea ne împiedică; este mai ușor să-i critici pe alții.

A spus cât de mulți sunt impresionați de importanța timpului, locului și cauzalității. Dar adesea apar situații în care acest punct de vedere nu-și găsește locul, de exemplu, un vis prem mulți sunt impresionați de importanța timpului, locului onitoriu — poate fi așternut pe hârtie și apoi, probabil câteva săptămâni mai târziu, scena apare în viața de zi cu zi. Este cauzalitate? Multe momente de *déjà-vu* sunt explicate astfel.

22 IANUARIE 1955

Discuție după prânz despre *Iov*[56] și despre reacțiile la acest volum, despre oamenii care l-au apreciat. A citat o scrisoare remarcabilă din partea unei maici superioare de la o mănăstire din munții Pădurea Neagră; era aidoma unei scrisori din secolul al treisprezecelea — că, referitor la Fecioara Maria, fusese de neprețuit pentru ea să știe că a fost ideea lui Dumnezeu. Criticile sunt numeroase. A mai spus că nu avusese niciodată cronici favorabile; dar, la fel ca pe Schopenhauer, „oamenii mă citesc și oamenii mă vor citi. Știu asta, a spus, deoarece știu ce îmi spune editorul meu”.

23 IANUARIE 1955

Am discutat cu C.G. după micul dejun și apoi ne-am plimbat prin parc. A vorbit din nou despre opera sa publicată și despre sincronicitate.[57] Oamenii de știință nu o pot înțelege. Cu toate acestea, este foarte simplă. Media este un adevăr statistic, iar acesta este un concept; dar sugerează faptul că *trebuie să fie excepții* și sunt excepții de la regula generală a spațiului, timpului și cauzalității. Unele evenimente acauzale au caracterul nu al unei grupări întâmplătoare, ci al unei coincidențe semnificative, iar pe acestea el le-a numit *evenimente sincronistice*. A menționat un bărbat cu o perspectivă limitată, care a apelat la un statistician pentru a examina lucrarea (lui C.G.) despre sincronicitate; a spus că nu are un fundament solid și s-a referit la adevărul statistic. Acest om l-a mai întrebat pe C.G. dacă el crede în astrologie, deoarece vorbise despre ea; dar, a spus C.G., nu este necesar „să crezi" în astfel de concepte — tot ce face el este să observe că uneori sunt relevante. Oamenii de știință vorbesc despre *normalitate* ca adevăr statistic; dar aceasta presupune ca în conceptul lor să fie incluse extremele, care nu sunt „normale". A exemplificat spunând că, dacă măsori toate pietrele de pe suprafața de un metru pătrat a albiei unui râu, obții o medie, să spunem cincisprezece centimetri. Așadar, așa sunt pietrele în mod „normal". Dar multe sunt mai mari sau mai mici — nu pot fi „normale". Așa este și cu lucrurile care se află în afara conceptelor de spațiu, timp și cauzalitate; de exemplu, precogniția sau un vis premonitoriu sunt desconsiderate.

L-am întrebat despre vizita lui la Bremen împreună cu Freud, înaintea călătoriei lor în SUA Pe Freud l-a supărat faptul că Jung a dorit să vadă anumite cadavre conservate în pivnițele de plumb (adică pivnițe în care erau păstrate foile de plumb pentru acoperișul bisericii) și, de asemenea, alte cadavre conservate în sol. Freud a gândit (și a spus): „Îți dorești moartea mea". El a luat lucrurile personal. Freud a leșinat cu acea ocazie, în timpul prânzului, imediat după ce vorbiseră despre aceste cadavre, ceea ce l-a tulburat. A leșinat din nou în München și acest din urmă eveniment este acela la care se referă Jones.[58] C.G. a spus că Jones nu știa că el și Freud discutau despre Amenophis al IV-lea[59], deoarece pe vremea aceea Jones nu vorbea germana sau, oricum, el nu-i vorbise niciodată în germană. Jones i-a însoțit la Universitatea Clark, unde a audiat prelegerile susținute de Freud și Jung.

I-am spus că am demisionat din Societatea de Psihologie Analitică din cauza luptelor pentru putere. Mi-a mărturisit că

a procedat exact la fel la Club[60], cu ani în urmă; demisionase de optsprezece luni, când au venit „în genunchi” să-l roage să se înapoieze. Mi-a spus că am avut perfectă dreptate, nu aveam ce altceva să fac; peste tot există oameni mărunți care își urmăresc propriile interese. ... A continuat spunând cât de adesea oamenii nu înțeleg ceea ce fac, de exemplu germanii, chiar și astăzi, dau vina pe Anglia pentru război deoarece, pretind ei, Anglia nu i-a atacat și, dacă i-ar fi atacat, ei s-ar fi oprit. Mi-a povestit despre un om care stătea toată ziua la unul din podurile de peste Rin să aștepte avioanele englezești atunci când izbucnirea războiului părea iminentă, și acestea nevenind, a spus: „Acum putem să-i dăm drumul!” Exact ca niște băieți neastâmpărați în căutarea unei justificări pentru ceea ce sunt pe cale să facă. Deci, în mintea lor, germanii nu sunt vinovați, deoarece ei s-ar fi oprit dacă englezii ar fi început lupta! Dacă sunt întrebați despre lagărele de concentrare, spun că nu au știut nimic de ele. Germania este un loc atât de mare și totul devine impersonal.

24 IANUARIE 1955

Am făcut o plimbare cu mașina până la Greinfensee alături de C.G., apoi am pornit-o spre Rapperswil, pe malul celălalt al lacului. La Greifensee, primul sat în care ne-am oprit, am privit exteriorul unui vechi castel; apoi am plecat mai departe cu mașina la un castel roman din Uster, care fusese restaurat. Era foarte frig, dar C.G. nu era obosit și îmi arăta lucruri deosebit de interesante. A povestit cum alegeau romanii locul unde intenționau să construiască și mai întâi arau un cerc în jurul lui; în centrul acestui prim cerc săpau o groapă, *fundus*, în care aduceau sacrificii zeilor pământului înainte de a începe să construiască fortăreața.

La Rapperswil ne-am plimbat în jurul zidului mânăstirii, care este franciscană. Am întrebat despre părintele Robertus, vindecătorul animalelor. C.G. știa totul despre el, dar nu-l cunoscuse; acum era mort. Mi-a povestit cum vindecase odată un elefănțel bolnav. Un circ — unul foarte vestit — iernează întotdeauna în Rapperswil, iar printre animale se afla acest elefănțel, în vârstă de doi sau trei ani, care se îmbolnăvise. Nu răspundea la tratamentul dat de medicul veterinar din localitate; au fost chemați alți veterinari, dar tot fără rezultat, iar îngrijorarea generală creștea, pe măsură ce starea elefantului se înrăutățea. În cele din urmă, după ce veterinari din toată Elveția nu reușiseră nimic, au trimis după părintele Robertus. El a stat o oră și jumătate cu elefantul, l-a privit în ochi și l-a mângâiat. „Nu, a spus el, nu și-a revenit

încă, nu răspunde.” A continuat să-l privească în ochi, mângâindu-l și șoptindu-i la ureche; C.G. a remarcat: „Este întotdeauna mai bine să le șoptești animalelor”. În cele din urmă, după ce l-a mai privit o dată, Robertus a spus: „Acum se va face bine”. Și s-a făcut.[61]

Oamenii din acea parte a țării sunt în majoritate protestanți, dar se duc la biserica catolică pentru a-și vindeca animalele bolnave, deoarece pastorii lor „nu mai au har”. La franciscani există o tradiție a frăției dintre oameni și animale, iar țăranii vin la călugări dacă vacile le sunt „fermecate” — adică, dacă sunt bolnave și nu mai dau lapte sau nu dau suficient. Țăranul îi dă călugărului o monedă de cinci franci — „deoarece, a adăugat C.G., chiar și cei mai pioși căugări franciscani trebuie să trăiască” — iar călugărul îl pune să scrie numele vacii pe o bucată de hârtie. Țăranii sunt mândri de vacile lor și le dau cele mai atrăgătoare nume; pe cea mai frumoasă o cheamă întodeauna Venera. Călugărul își pune bucata de hârtie în mânecă și, după un timp, spune: „E în regulă, vaca ta va da lapte mâine” și *ea dă*. Mânăstirea de la Raspperswil este vestită pentru vindecările de animale.

L-am întrebat cum crede că funcționează, cum apare vindecarea. A răspuns că e dificil de spus, dar crede că se datorează, în parte, faptului că fermierul își aduce vaca la preot, ceea ce este un eveniment și toată lumea îl privește cu seriozitate. Astfel, atmosfera de la fermă devine mai liniștită. Spunea că vacile sunt foarte sensibile la mediu și, dacă e vreo supărare sau ceartă la fermă, producția de lapte este afectată. Drumul la preot învinge toate acestea, fermierul încetează să-și mai facă griji și asta ajută vacile.

A adăugat că aveau un vraci la Bollingen, care de asemenea vindeca vaci, și le cunoștea reacția într-o atmosferă încordată. Odată, când o vacă nu dădea lapte, a fost consultat vraciul, iar el a întrebat cine mulsese vaca. Fermierul a spus că el a muls-o, dar că de obicei o făcea soția sa. „Atunci, trebuie să-ți pui fustă când mulgi vaca”, a spus vraciul. Fermierul l-a ascultat și lucrurile au mers bine. Un alt fermier își instalase mulgătoare electrice, iar vacile, mulse până atunci de femei, nu mai dădeau lapte. I-a cerut ajutor vraciului, iar el a spus: „Pune omul care lucrează la mulgătoarea electrică să poarte fustă”. Și atunci vacile au dat lapte ca de obicei; le tulburase schimbarea și erau obișnuite să fie mulse de femei.

La prânz, în bufetul gării din Rapperswil, C.G. a vorbit despre *imaginația activă*[62] și despre încercarea sa nereușită de a i-o transmite unui elev. I-a spus acestui bărbat că trebuie să-

și privească imaginea interioară așa cum un sportiv își privește ținta — să se concentreze asupra ei, în timp ce ea e liberă să se miște. Bărbatul a vizualizat un loc stâncos, abrupt, unde stătea nemișcată o capră neagră. Apoi, capra neagră și-a întors capul și l-a privit. El s-a speriat, a sărit din pat și a fugit la soția sa. Mai târziu a devenit nazist și, la fel ca ceilalți, a fost înghițit de inconștient, nebunia colectivă a Germaniei.

C.G. este un partener de discuție foarte alert și spontan. Este cât se poate de prezent și, dacă vreunul din lucrurile spuse de mine este neclar, pune întrebări până înțelege exact.

25 IANUARIE 1955

La micul dejun am adus vorba despre vise, că sunt greu de amintit. Zâmbind, C.G. a spus că și el pățea la fel: „Poate că inconștientul renunță, simte că nu mai are vreun rost să încerce!" Dar a adăugat: „Probabil din cauza faptului că ne-am găsit locul și modificarea nu mai este atât de posibilă sau atât de necesară".

Obținem ceea ce căutăm; dacă săpăm după cărbune, putem arunca uraniul la gunoi fără să-l vedem. La fel este și în alte situații, de exemplu, în diagnosticarea tulburărilor psihice.

La prânz am vorbit despre terapia de grup. A spus că are avantajul confruntării cu factorul social, de aceea înființase Clubul din Zürich. Dar terapia de grup nu poate înlocui terapia individuală, a spus el; și atât bărbații, cât și femeile ar trebui să fie analizați de cineva de sex opus și, de asemenea, de cineva având același sex cu ei (întrucât un bărbat nu poate constela complet anima cu un bărbat, nici o femeie animusul cu o femeie).[63] Dar este nevoie de latura socială, iar terapia sau analiza individuală nu o poate înlocui.

26 IANUARIE 1955

Dimineață liniștită, aproape singur.

După prânz, un drum cu mașina împreună cu C.G. și Barbara Hannah, care a rămas apoi la ceai. Dr. Frey a venit la cină, după care ea și doamna Jung s-au dus la o întâlnire în Zürich.

Așa că după cină l-am însoțit pe C.G. în biroul său. El, ca de obicei, s-a așezat pe scaunul său de la fereastră pentru a juca solitaire; spune că îi place, pentru că îi permite să asimileze ziua — poți juca solitaire și în același timp să te gândești la altceva. Eu stau la birou, scriind la o lumină slabă. E chiar liniște; se aud numai cărțile sale și stiloul meu pe hârtie.

Pe neașteptate, C.G. a început să vorbească despre *Iov* și mi-a descris cartea. Religia din Vechiul și din Noul Testament era o cosmogonie și, astfel, o chestiune psihologică. (Teilhard de Chardin[64] nu ar fi de acord.) La fel ca o cosmogonie, arată *dezvoltarea conștiinței din inconștient* (aspect interesant referitor la ideile despre dezvoltare). Iahve era un bătrân zeu tribal și, prin urmare, crud, și trebuia ca el să fie totul. Însă era nevoie ca această cruzime să-i fie demonstrată: *avea nevoie de om pentru a deveni conștient* — omul era absolut necesar. Așa s-a întâmplat cu Hristos și cu îngrozitoarea jertfă de sânge cerută de Tată. „Cum de nu a observat-o sau nu a pictat-o cineva până acum?" A adăugat apoi: „Este ca povestea lui Hans Andersen,[65] despre dregătorii care i-au adus regelui o mantie spunându-i că numai aceia care nu au zis niciodată vreo minciună o pot vedea. Regele, fiindcă spusese o minciună, nu o putea vedea, dar nu putea recunoaște acest lucru pentru că ar fi însemnat să se dea de gol. Și nimeni din mulțime nu o putea vedea, nimeni nu recunoștea că nu o poate vedea, până când un băiețaș aflat în brațele tatălui său a strigat: „Împăratul este gol! Eu sunt ca acel băiețel", a mărturisit C.G., „deoarece spun ceea ce văd".

Oamenii citesc Biblia și mulți nu s-ar fi gândit înainte că se află astfel de lucruri acolo, dar ele sunt acolo. Este inutil să spui că Iahve este un concept arhaic — că este doar o psihologizare, exact acuzația pe care i-o aduc lui oamenii (lui C.G.). Nu este util nici să afirmi că nu a citit Exegeza Istorică și Critică; el doar citește Biblia și, dacă nu este corect interpretată oamenii ar trebui informați. Detaliile Exegezei nu afectează situația, întrucât Biblia a rămas neschimbată de aproape două mii de ani. „Sunt dezamăgit, a spus el, doctorii nu o revizuiesc și nu o critică, iar teologii nu pot spune ce gândesc!"

A vorbit despre Papă[66] ca despre un om foarte abil și a spus că i-ar plăcea să-l cunoască, însă nu prea ar avea rost, întrucât el (C.G.) nu-și va schimba opinia, iar Papei îi este imposibil. Oamenii nu-l pot acuza pe C.G. că nu este creștin din cauza lui *Iov*, deoarece totul este scris în Biblie, negru pe alb.

A vorbit despre Sfântul Duh ca despre spiritul inconștientului colectiv.

Era într-o formă de zile mari și stătea în mijlocul camerei vorbind foarte animat — îți venea greu să crezi că are aproape optzeci de ani.

28 IANUARIE 1955

Plimbare cu C.G. după micul dejun. Referindu-se la părintele Robertus vindecând vacile, a vorbit despre vechiul obicei al inducerii morții unui om prin „țintuire”. (Țintuirea reprezintă baterea unui cui în centrul unui copac ucigând astfel, treptat, copacul și pe proprietarul lui.) A spus că Riklin (tatăl dr. Franz Riklin din Zürich) i-a povestit despre un pacient care a venit la el pentru că și-a „țintuit” tatăl. Tatăl creștea pomi fructiferi, iar fiul a bătut un cui în pomul preferat al tatălui său, cel mai bun pe care îl avea. Zi de zi, fiul își privea tatăl cum se duce la pom și contemplă cuiul, iar el, pe ascuns, îl băga în fiecare zi tot mai adânc. În trei săptămâni, tatăl a murit. Fiul, măcinat de vinovăție, a venit la Riklin pentru tratament.

A menționat, de asemenea, că la vraciul din Bollingen, despre care vorbise mai înainte, a venit un om bolnav. El nu a putut descoperi cauza bolii, dar a aflat că o anumită persoană îl „țintuise”. Vraciul, care era un tip solid, l-a găsit pe vinovat și l-a obligat să-l ducă la copac și să scoată cuiul. După aceea, pacientul s-a însănătoșit.

După plimbarea pe jos, a urmat o minunată plimbare cu mașina împreună cu C.G. Am ajuns chiar deasupra cetei de pe platoul de deasupra orașului Meilen. De acolo am putut vedea întreaga Elveție centrală în soare și ceață, cu marea de soare dedesubt. C.G. mi-a arătat vârfurile Pilatus, Rigi, Jungfrau și multe altele până la Säntis, de asemenea poziționarea lacurilor Lucerna și Zug și Zürichul acoperit de ceață. Puteam vedea cam la o sută de kilometri, iar la soare era destul de cald.

Acolo am vorbit despre ideile de demult, care supraviețuiau încă în Elveția. *Couvade* a existat și poate există și azi, a spus el, în Elveția franceză; când o femeie naște în timp ce soțul ei este plecat, ea se îmbracă cu uniforma lui militară, cu spada la coapsă, astfel încât „atunci când vor veni diavolii, vor vedea că este protejată”. A vorbit de asemenea despre *pacturi de sânge* cu diavolul în preajma Bollingenului — se spune că oamenii își scot sânge și își scriu numele cu sânge, făcând astfel un pact cu diavolul. A povestit despre un arendaș de-al său care a trimis după părintele Robertus să-i vindece vacile (așa cum îmi descrisese mai înainte). Fiul acestui om era vraciul din Bollingen și oamenii veneau de departe pentru a-l consulta. Odată, C.G. l-a întrebat dacă îl afectează exorcizările, iar răspunsul său a fost: „Desigur!” A spus că diavolii îl deranjau mult și că făceau zgomote în casă, scârțâituri și alte sunete. Întrebat de C.G. ce făcea cu spiritele, el i-a răspuns că a dus 600 de diavoli pe care-i luase de la oameni într-o veche

carieră din pădurea de lângă Bollingen, apoi a făcut un cerc (magic) în jurul lor, astfel încât să nu poată ieși de acolo. Un străin în trecere prin Bollingen i-a spus fetei de la han că era așa un zgomot acolo, că nu a putut sta, iar ea i-a răspuns: „Dar e o liniște desăvârșită!" Apoi a vorbit despre scârțâiturile și zgomotele din casa în care locuia el; C.G. a spus: „Nu este casa lui cutare?" — iar aceea era *casa vraciului*.

La întoarcere, mi-a arătat clădirea de secol al șaptesprezecelea din Küsnacht unde a fost primit Churchill.[67] Jung a stat alături de el, ca reprezentant al „vieții intelectuale și spirituale a Elveției"; anterior, în Berna, avusese aceeași onoare în calitate de oaspete al președintelui confederației și fusese așezat lângă fiica lui Churchill, Mary, care îl însoțise. A spus că era greu să vorbești cu Churchill dacă nu găseai un subiect de discuție care să-i stârnească interesul.

C.G. a vorbit despre războiul Mahdi[68] din Egipt, iar Churchill a fost destul de volubil, și, de asemenea, despre politică. A spus că Mary Churchill era foarte plăcută și entuziasmată la culme; trăsura le era aproape plină de flori, ce le fuseseră aruncate împreună cu cutii de trabucuri. L-am întrebat dacă invitarea lui la cele două recepții nu a stârnit invidie, iar răspunsul lui a fost: „Doamne, a trebuit să mă ascund după aceea! Dar probabil că am fost invitat deoarece știam bine engleza și puteam conversa".

Mai devreme, în timp ce rulam cu mașina, m-a întrebat dacă terminasem de citit *Iov* (nu știam că observase că o citesc) și m-a întrebat dacă eram uimit.

Mi-a spus că a întrebat un profesor de teologie dacă citise Cartea lui Enoh. Răspunsul lui a fost unul indirect: „O, trebuie să o citesc!" „Oamenii nu cunosc aceste lucruri și nu le citesc", a spus C.G. Termenul „Fiul Omului" vine din Cartea lui Enoch (al cărei autor este necunoscut), dar a apărut mai devreme.[69]

A vorbit despre sfârșitul acestei ere a Peștilor, care se transformă acum în era Vărsătorului, de unde marea confuzie din zilele noastre. A vorbit, de asemenea, și despre era anterioară, a Berbecului, care era venerată în Egipt; și despre era de dinaintea acesteia, despre care nu avem documente clare, era Taurului, în Persia.

A spus că cifra trei este masculină, iar patru feminină; au fost Enoch, Ezekiel și Elijah, apoi a venit al patrulea, Maria. În mod similar, în Egipt au fost trei regi, iar al patrulea a fost o regină.

După ceai am avut o discuție cu doamna Jung. Am întrebat despre *libidoul de rudenie,* iar ea a spus: „Da, este precum relațiile dintr-o familie, dar și relațiile de familie trebuie să conducă la o lume exterioară și nu reprezintă un scop în sine”. Astfel, în timp ce pentru persoanele care au fost la noi în analiză avem în continuare un „sentiment familial”, un sentiment prietenos, acesta trebuie să treacă mai departe în lumea exterioară, la relațiile colective, relațiile din afara familiei și din afara analizei. De asemenea, și cunoașterea animei ar trebui să fie o treaptă spre alte relații.

C.G. a vorbit despre întâlnirea sa cu H.G. Wells în Londra, înaintea celui de-al Doilea Război Mondial. Wells l-a invitat la cină și el a acceptat (cred că aceasta se întâmpla spre sfârșitul anilor douăzeci, întrucât atunci când C.G. conferența la Londra, în 1935, a primit o a doua invitație, pe care nu a onorat-o.) S-au bucurat de o cină minunată, cu șampanie, iar curând după aceea Wells l-a întrebat despre originea psihozei. El i-a răspuns descriind mecanismele schizofreniei și ale sistemului delirant; pe măsură ce vorbea, a observat cu uimire cum H.G.W. „se micșorează” — părea să fi fost aneantizat pe scaunul său, concentrat în totalitate asupra conversației, absorbind toate cuvintele lui C.G. Mai înainte fusese foarte expansiv. C.G. i-a povestit mult și i-a vorbit despre proiecții și despre faptul că o persoană psihotică își poate, într-un fel, trăi cu adevărat ideile sau poate încerca să o facă. A vorbit aproape jumătate de seară. Când a terminat, H.G.W. părea să fi uitat brusc totul, devenind din nou expansiv, dar referindu-se la subiecte complet diferite. Toată această conversație, cu amănunte, a apărut mai târziu în cartea lui Wells — *Christina Alberta's Father* (*Tatăl Christinei Alberta*); întreaga poveste, spunea C.G., era țesută în jurul acelei conversații în timpul căreia l-a văzut pe H.G.W. absorbindu-i cuvintele „în modul cel mai incredibil cu putință”. Discuția este reprodusă, de asemenea, în *The World of Mr. Clissold* (*Lumea domnului Clissold*), iar întâlnirea este redată în autobiografia lui H.G.W.; dar nu menționează cele spuse de C.G. și în niciunul dintre cele două romane nu a recunoscut contribuția sa.[70]

Seara mi-am petrecut-o în birou, C.G. jucând solitaire și doamna Jung șezând întinsă pe canapea și citind. Foarte tăcut și liniștit. Tocmai terminasem de citit *Iov*. Este extraordinar să te afli în asemenea companie, cu toți prietenii care s-au succedat de-a lungul anilor, și să o apreciezi pe măsură.

53 Eugen Bleuler, profesor de psihiatrie la Universitatea din Zürich și director al Spitalului Burghölzli când Jung s-a alăturat personalului acestuia, în 1900.

54 August Forel, predecesorul lui Bleuler la Spitalul Burghölzli.

55 În Franța, la jumătatea secolului al XIX-lea, interesul față de fenomenele hipnotice s-a datorat publicării lucrărilor unor practicieni precum James Braid. Liébeault a ajuns independent la concluzia că fenomenele hipnotice sunt în întregime de origine subiectivă, iar utilizarea modernă a hipnozei își are originea în opera sa. În 1864 el a fondat ceea ce a devenit cunoscut sub numele de „Școala de la Nancy"; cu toate acestea, el și discipolii săi nu au dat naștere unei „școli", iar opiniile lor erau în mare măsură divergente. Munca lui Liébeault a rămas nedescoperită până în anii 1890, când contribuția sa a fost recunoscută de către Bernheim, care era pe vremea aceea reprezentantul de frunte al „școlii" de la Nancy (*Hypnotism, its History, Practice and Theory*, de J. Milne Bramwell).

56 C.G. Jung, *Răspuns lui Iov*, în *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, IX.

57 C.G. Jung și W. Pauli, *The Interpretation of the Nature and the Psyche* (*Interpretarea naturii și a psihicului*), publicată pentru prima dată în limba engleză în anul 1955. Partea scrisă de Jung, „Synchronicity: An Acausal Connecting Principle", este publicată și în *The Structure and Dynamics of the Psyche* (*Structura și dinamica psihicului*), CW Vol. 8, VII.

58 Ernest Jones, *Sigmund Freud: Life and Work* (Hogarth Press, Londra, 1955), Vol. II, Capitolul V, „Dissensions", p. 165.

59 Discuția la care se face referire a pornit de la faptul că Amenophis al IV-lea a profanat mormântul tatălui său, gest pe care Freud l-a pus pe seama atitudinii sale negative față de tatăl său. Jung a menționat că mulți faraoni au modificat și reutilizat mormintele strămoșilor lor pentru ei înșiși și că aceasta era o tradiție acceptată; iar apoi, că profanarea consta în îndepărtarea numelui „Amon", din motive religioase. Jung descrie incidentul și semnificația sa în *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 5, „Sigmund Freud", pp. 192–193.

60 Clubul Psihologic din Zürich, fondat în 1916.

61 Referindu-se la vindecarea elefantului, domnișoara Barbara Hannah a adăugat că fusese născut la circ și nu cunoscuse niciodată libertatea. El s-a îmbolnăvit din cauza vieții pline de restricții pe care o ducea, dominată fără întrerupere de oameni. Ura oamenii. Părintele Robertus fusese prima persoană care stabilise o relație adevărată și comunicase cu el; procedând astfel, îl legase de oameni și îl ajutase să accepte situația în care se afla. Iată ce l-a vindecat și i-a permis să trăiască.

62 Jung descrie procesul pe care l-a numit „imaginație activă" în *Comentariu la Secretul Florii de Aur* (tradusă de Richard Wilhelm și publicată pentru prima dată în limba engleză în anul 1931), pp. 90–92. *Comentariul* este publicat și separat, în *Studii despre reprezentările alchimice* (Editura Teora, București, 1999), I, par. 20–24. Vezi și C.G. Jung, *The Structure and Dynamics of the Psyche*, CW Vol. 8. „The Transcendent Function", par. 167–174.

63 C.G. Jung, *Aion. Contribuții la simbolistica Sinelui*, O.C. Vol. 9, Partea a II, capitolul III, „Syzygy: animus și anima", par. 42.

64 Pierre Teilhard de Chardin S.J. a cărui carte, *The Phenomenon of Man*, a fost publicată postm-ortem, în 1955.

65 Hans Christian Andersen, *Hainele noi ale împăratului*.

66 Papa Pius al XII-lea.

67 Haus Schiff din Herrliberg. Recepția de acolo și aceea de la Berna au fost organizate în cinstea lui Churchill, după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

68 *Mahdi* este un titlu arab, care înseamnă „cel care este corect îndrumat". Conform tradiției musulmane, Mohamed a declarat că unul dintre descendenții săi va aduce în lume egalitatea și dreptatea și va purta numele de *al-mahdi*. De-a lungul secolelor, mulți au aspirat la acest titlu, iar în 1881, Mahomed Ahmed și-a atribuit autoritatea lui, în încercarea de a pune bazele unui imperiu. Aceasta a fost insurecția mahdistă din 1884, când generalul Gordon a fost trimis la Khartum pentru a pregăti evacuarea egiptenilor din Sudan. Gordon a fost asediat la Khartum de mahdiști și a fost ucis acolo în ianuarie 1885, cu două zile înaintea sosirii armatei sale de eliberare. La acest război se face referire aici.

69 C.G. Jung, *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, IX, *Răspuns lui Iov*, par. 665, 668: „La Iezechiel apare pentru prima oară titlul de «Fiul Omului» scrierile acestuia fiind datate în prima jumătate a secolului al șaselea î.H., și este menționat o dată în Daniel (7:13), pe la 165 î.H.". În par. 677, 678, Jung continuă: „Când Iahve i s-a adresat lui Iezechiel cu «Fiul Omului», nu a fost vorba decât de o aluzie obscură și ininteligibilă. Aici însă devine clar: Enoh [scriere din jurul anului 100 î.H.], omul, este nu doar receptorul revelației divine, ci este implicat totodată în drama divină... atât de influențat de ea, încât e aproape de așteptat ca el să înțeleagă în mod deosebit întruparea viitoare a lui Dumnezeu".

70 C.G. Jung, 1999, *Studii despre reprezentările alchimice*, Vol. 13, I, *Comentariu la Secretul Florii de Aur*, par. 53: „Obsesia înseamnă a fi posedat de un conținut inconștient ce nu este asimilat ca atare de conștiință. Și deoarece conștiința neagă existența unor asemenea conținuturi, nici nu poate să le asimileze. În exprimare religioasă: nu mai există teamă de Dumnezeu și se crede că totul ar fi lăsat în seama aprecierii omenești. Acest hybris, respectiv această îngustare a conștiinței, este mereu cea mai scurtă cale spre ospiciu. Recomand prezentarea excelentă a acestei probleme la H.G. Wells, *Christina Alberta's Father* și *Memoriile unui bolnav de nervi* a lui Schreber".

VARA ANULUI 1955

Vizită la Zürich cu ocazia celei de-a optzecea aniversări a lui C.G.

SÂMBĂTĂ, 23 IULIE 1955

Spre Zürich. Am fost întâmpinat acolo de C.G., după care am pornit spre Seestrasse, în Küsnacht, unde am luat prânzul și apoi m-am alăturat familiei Jung pentru aniversarea lui C.G. Petrecerea a constat într-o călătorie pe lac, neprotocolară, cu vasul *Stafa*, de la Zürich la Schmerikon; lacul are o lungime de 43 de kilometri. La bord erau 38 de oameni, printre care mulți fii și nepoți; cei doi strănepoți au venit la Küsnacht, dar erau prea mici pentru a merge pe lac. Ruth Bailey și cu mine eram singurii invitați care nu făceau parte din familia Jung.

Un nepot din generația mai tânără s-a ridicat spontan și plin de voioșie și a ținut un discurs pentru C.G.; îl redactase la mașina de scris și l-a rostit extraordinar. Mai târziu ni s-a dat un test-grilă, *Fragebogen*, toate întrebările referindu-se la C.G. Pe tot parcursul petrecerii s-au servit minunate băuturi răcoritoare, vin, vânat și fructe *ad lib*.

Ne-am oprit la Ufenau, insula de lângă Rapperswil, și ne-am dus la biserică. Această insulă aparține mânăstirii Einsiedeln și i s-a permis lui C.G. s-o viziteze. Își datorează faima faptului că Hutten, unul dintre prietenii lui Luther, și-a petrecut acolo ultimii ani ai vieții și tot acolo a murit. Sunt două biserici, ambele vechi; cea mai mare dintre cele două este Norman, veche de aproximativ o mie de ani, dar era închisă.

Apoi am continuat drumul în amonte și, în dreptul turnului lui C.G. de la Bollingen, trei dintre nepoții săi au sărit brusc de pe vas, de pe acoperișul de desupra punții. Vasul s-a rotit și s-a oprit, iar ei s-au urcat din nou la bord printre urale. Când s-au scufundat, doi șoimi pescari au trecut în zbor pe deasupra.

Ne-am dus apoi la Schmerikon, la *Hotel Bad*, unde locuisem cu ocazia câtorva dintre vizite. Gazda noastră era Herr Kuster, iar în „pivniță”, sau la subsol, fusese pregătit un festin. Deasupra era o petrecere de nuntă.

Am avut o cină minunată, presărată cu evenimente. Pentru început, ginerele lui C.G., Fritz Baumann, a ținut un discurs care a stârnit aplauze furtunoase; apoi diverse grupuri de nepoți „au jucat" anecdote, înfățișând detalii ale vieții de la Bollingen, și s-au spus numeroase glume de familie. Un alt „număr" a constat dintr-un amestec sau combinare simulată a patru „programe radiofonice": patru dintre copii, doi băieți și două fete, au venit în fața lui C.G. și a doamnei Jung și au vorbit pe rând. În jocul său, fiecare dintre ei prezenta un program radiofonic; unul era despre filosofie, unul despre agricultură, unul (cred) despre întreținerea casei și unul despre psihologia analitică. Aceste „programe", desigur, au fost amestecate prin intermediul unor complicații amuzante. Apoi au ridicat de pe podea o farfurie mare care conținea o bucată de șuncă uriașă și i-au dat-o lui C.G., iar acesta a tăiat câteva felii din ea cu binecunoscutul său briceag. Copiii au jucat extraordinar de bine; au intrat în rol foarte natural, iar spontaneitatea lor m-a impresionat foarte mult.

DUMINICĂ, 24 IULIE 1955

Conversație cu C.G. dimineața, după micul dejun. A vorbit despre vraciul din Bollingen, a cărui casă situată pe deal am văzut-o ieri de pe vas. Vraciul are o carte foarte veche, ce i-a fost dată de un călugăr din Einsiedeln, care îl plăcea când era copil. Este reeditarea unui volum mai vechi și conține așa-numitele a șasea și a șaptea carte ale lui Moise.[71] Este o scriere apocrifă, care conține magie neagră și incantații despre vrăjitoare.

Vraciul *calmează oamenii,* ajutându-i astfel. C.G. l-a văzut odată la lucru, la o fermă. Fermierul și cei doi fii ai săi stăteau în picioare într-un colț al hambarului celui mare, iar vraciul stătea în celălalt colț. Citea din cartea sa de rugăciuni și purta o panglică albastră în jurul gâtului; C.G. nu s-a putut apropia suficient de mult pentru a vedea ce este atârnat de panglică și a fost nevoit să stea deoparte, mai mult sau mai puțin neobservat.

LUNI, 25 IULIE 1955

Cea de-a optzecea aniversare a lui C.G.

A avut loc o recepție la Dolder Grand Hotel, la ora 10:30; eu am fost însoțit de Barbara Hannah. Anunțul din holul hotelului era „Cocktail Party 10:30"! Am băut câteva pahare, iar oamenii se înghesuiau în jurul unor mese mici. C.A. Meier și alții au ținut discursuri, apoi au fost prezentate *Festschrift*[72] și *Codex Jung*[73], prezentări urmate de alte

discursuri. A vorbit rectorul de la Universitatea din Basel și, de asemenea, Baūdouin din Lausanne — frumos discurs. A menționat vechiul obicei elvețian de a ridica un mic pin decorat cu panglici pe o clădire în construcție, atunci când se ajunge la momentul montării acoperișului; atunci are loc o petrecere. Această ocazie era asemănătoare; clădirea lui Jung ajunsese la înălțimea sa actuală și prinsese formă, dar nu era încă terminată, mai putând fi multe de adăugat.

Ne-am întors în Seestrasse pentru a lua prânzul, iar după aceea am discutat cu Ruth Bailey în grădină, în timp ce C.G. și doamna Jung se odihneau.

După-amiază, după ceai, discutam cu toții așezați în cerc. C.G. era foarte încântat de sigiliul pe care i l-am dăruit. Aceasta s-a întâmplat acum două zile și de atunci îl ține în buzunar. Alături de el, în aceeași punguță din piele de capră neagră, mai avea o mică roată a norocului chinezească, din jad (părea a fi din secolul al XVIII-lea și era dintr-un jad verde-pal, cu centrul mobil). În timp ce noi vorbeam, el ținea sigiliul în mână și se uita la el împreună cu doamna Jung; a spus că trebuie să facă rost de un șnur din mătase galbenă pentru a-l agăța și a menționat că piatra fusese aleasă tocmai pentru că era bicoloră, simbolizând astfel ideea contrariilor.

Seara a avut loc cina festivă. Au participat în jur de 75 de persoane. Spre marea mea surpriză, am fost așezat la dreapta lui Jung, la masa principală; în dreapta mea se afla fiica sa, doamna Marianne Niehus. La această mare masă rotundă erau zece oameni; se afla acolo și doamna Jung, cu Michael Fordham la dreapta sa.

La cină s-au ținut câteva discursuri, printre care și cel al primarului din Zürich, și au fost spuse multe glume despre meritele comparative ale orașelor Basel și Zürich, făcându-se și câteva aluzii la Berna.

MIERCURI, 26 IULIE 1955

Astăzi este de fapt ziua lui C.G. Dimineață am avut o ședință la Institut[74], unde s-a discutat formarea Asociației Internaționale de Psihologie Analitică.

După-amiaza s-a organizat o plimbare pe lac, cu o ambarcațiune închiriată; în jur de două sute de persoane se aflau acolo. Spre bucuria și surpriza tuturor, C.G. și Ruth Bailey au urcat pe vas la Meilen; au coborât la Rapperswil. Mulți fuseseră siguri că îl văzuseră pe C.G. în grădina casei lui când am trecut prin fața acesteia, dar era imposibil.

La întoarcere am părăsit nava la Küsnacht (fiind cât pe-aci să rămân pe vas), cu un uriaș buchet de flori și un baston

pentru C.G., pe care era sculptat „80”. Meier mi-a aruncat o sticlă de pe punte, pe care am prins-o; eu i-am aruncat-o înapoi lui Fowler McCormick, care a prins-o și el, la rândul lui — urale puternice.

Am fost condus cu mașina la reședința lui Jung, unde, la sosirea mea, în grădină cânta orchestra din Küsnacht. Erau în jur de douăzeci de muzicieni, cu instrumentele obișnuite, suflători și celelalte. O parte din cei aflați la petrecerea de familie dansau; C.G. a dansat de două ori, o dată cu soția și a doua oară cu una dintre fiicele sale. Mi-a spus, mai târziu: „Nu credeam că voi mai dansa vreodată!” Era într-o formă excelentă.

Când orchestra a plecat, am intrat în casă unde, timp de două ore sau mai bine, s-a desfășurat o seară minunată. Șapte sau opt dintre copiii și nepoții lui Jung au cântat, atât din gură, cât și la instrumente; o nepoată, doamna Homberger, a cântat la pian, iar soțul său s-a alăturat corului celorlalți. Câțiva dintre nepoți erau foarte vivace, intrând în spiritul evenimentului.

Apoi a plecat cineva, iar C.G. a ieșit și s-a întors cu o selecție de discuri pentru gramofon; toate erau cu muzica religioasă a negrilor. Unul dintre nepoții săi a dat drumul la gramofon, iar C.G. s-a așezat lângă el, ascultând și mișcându-și capul în ritmul muzicii. În cele din urmă, aproape de miezul nopții, petrecerea a luat sfârșit; a fost o seară de familie remarcabilă și impresionantă.

27 IULIE 1955

În grădină, scriind despre aniversare pentru *B.M.J.*

Câteva discuții cu C.G. ...

Seara, Franz Riklin m-a dus la Meilen pentru prima întâlnire a comitetului provizoriu al asociației internaționale a cărei înființare o propusesem; am ținut-o într-un hotel din Meilen, cu vedere la lac. Se aflau acolo câteva elemente discordante, provenite din grupul de la Londra, și una sau două persoane au adoptat o atitudine extrem de negativă. Riklin și Meier au rămas uimiți, dar eu nu. Am revenit acasă la Jung la ora unu dimineața, condus de Riklin.

28 IULIE 1955

M-am mutat la Waldhaus Dolder Hotel. La prânz, a venit Fowler McCormick să mă ia. Îmi părea rău că plec, deoarece a fost una dintre cele mai marcante vizite făcute până atunci familiei Jung. Doamna Jung a insistat să stau la ei când voi veni să conferențiez în februarie viitor; iar C.G. a adăugat, călduros: „La revedere și să faci bine să te întorci curând”.

Fowler McCormick m-a condus la Schaffhausen, unde am luat un prânz excelent, după care am vizitat cascada Rinului. El are o mașină Oldsmobile, cu care am făcut o plimbare minunată, profitând de cerul însorit.

29 IULIE 1955

La Waldhaus Dolder. Dimineață m-am dus în oraș, la cumpărături; am trecut pe la biroul lui Rolf Hofer și am rugat-o pe secretara lui să dactilografieze un scurt articol despre Jung pentru *B.M.J.*[75] L-a dactilografiat și l-a expediat cu poșta de seară, pentru a ajunge la Londra sâmbătă dimineață. Nu am prânzit; în schimb, am luat ceaiul cu Fowler McCormick la Casa Congreselor. Umezeală.

McCormick a vorbit despre sincronicitate, apoi a menționat două dintre visele sale în care a fost marcat de elementul timp, deoarece în ambele un eveniment ulterior prelungea visul și era direct legat în mintea sa de vis. Cel mai impresionant dintre acestea a fost un vis în care a văzut două aeroplane care împleteau pe cer o frânghie (sau o sfoară), astfel încât au unit Europa și America. L-a interpretat ca pe un comentariu despre viața sa, împărțită între continente și cumva unindu-se, deoarece trece frecvent de pe unul pe celălalt.

71 Primele cinci cărți ale Vechiului Testament, sau Pentateuh-ul, se mai numesc și „cele cinci cărți ale lui Moise", deoarece tradiția a atribuit scrierea lor lui Moise.

72 *Studien zur Analytischen Psychologie C.G. Jungs*, Vol. I și II (Rascher, Zürich, 1955).

73 Discursul ținut de Jung la prezentarea *Codex*-ului *Jung* este publicat în *The Symbolic Life*, CW Vol. 18, p. 826. Într-o notă de subsol este descrisă achiziționarea manuscrisului *Nag-Hamadi Gnostic Codex*, aflat în proprietatea lui Albert Eid, un negustor belgian de antichități, care îl cumpărase din Egipt. După aceea, Jung l-a returnat Muzeului Coptic din Cairo (vezi conversația din 12 ianuarie 1961). *Codex*-ul a fost publicat în trei volume: *Evangelium Veritutis* (Rascher, Zürich, 1956), dedicat celei de-a optzecea aniversări a lui Jung; *De Resurrectione* (Rascher, Zürich, 1963); și *Tractatus Tripartitus Pars I* (Francke, Berna, 1973).

74 Institutul C.G. Jung din Zürich.

75 E.A. Bennet, „Carl Gustav Jung at Eighty" („Carl Gustav Jung la optzeci de ani"), *British Medical Journal* (1955), II, p. 174.

TOAMNA ANULUI 1955

KÜSNACHT, 23 NOIEMBRIE 1955

La ora 12:25 am ajuns la gara din Zürich, unde mă aștepta C.G. Mi-a spus că doamna Jung era foarte bolnavă, așa că nu voi sta la ei, ci la fiica sa, Marianne Niehus. Dar m-a invitat la prânz în Seestrasse; cea de-a doua fiică a sa, doamna Baumann, era acolo.

Am avut o lungă discuție după prânz, în principal despre schizofrenie. Aceasta, ca urmare a unei aluzii la un pacient psihotic făcute de mine într-o prelegere. El a vorbit despre schizofrenie ca despre o protecție a umbrei și, de obicei, a umbrei colective. Unii spun că nu pot fi perfecți și își amintesc un episod din trecutul îndepărtat; dar refuză să privească evenimentele recente, păcatul de ieri, care este prea mult pentru ei. Pe de altă parte, când oamenii sunt într-o depresie, își pot asuma păcatele întregii omeniri. A vorbit, de asemenea, despre germani, care întotdeauna trebuie să se afle „în spatele" a ceva — le lipsește încrederea în ei ca oameni; trebuie să aparțină unei societăți sau să fie medici, să aibă un titlu. Chiar și o persoană de rând, de exemplu o femeie care a murit, este descrisă ca „așa și așa, soție de...", și nu pur și simplu ca ea însăși. În Anglia este altfel; e suficient să fii un gentleman, dar nu și în Germania.

A vorbit despre boala soției sale și despre prietenii morți care apar în visele lui — se simte mirosul morții. Simțea că podul se rupsese, ea era schimbată.

Mai târziu a vorbit despre experiența religioasă pe care a avut-o la Basel la vârsta de 11 ani,[76] apoi despre biblioteca tatălui său. El însuși era un cititor vorace, iar acolo se aflau unele cărți din biblioteca bunicului său, așa că a citit totul. A spus că până și la școală era bănuit uneori de necinste — ca atunci când profesorul a refuzat să creadă că el singur își scrisese eseul; erau atât de multe acolo de care profesorul nu auzise, încât a tras concluzia că i-l scrisese altcineva.[77] „Am fost întotdeauna puțin prea inteligent, iar oamenilor nu le plăcea, credeau că e o șmecherie la mijloc."

27 NOIEMBRIE 1955

Doamna Jung a murit azi-dimineață, la ora 10:30. C.G. a venit la familia Niehus să mă anunțe și să-și ia la revedere. Mi-a povestit că în urmă cu patru zile, marți, la micul dejun, ea spusese că simțea că va muri, iar el i-a răspuns: „Nu te gândi la așa ceva”. Puțin mai târziu a primit raportul medical pe care îl așteptau, care arăta cât de grav era prognosticul. S-a luptat cu el însuși dacă să-i spună sau nu, dar până la urmă i-a spus; nu a părut tulburată, ba într-un fel ușurată, deoarece după operație începuse să se pregătească pentru moarte. Uneori arăta mai bine, dar în alte momente era foarte „cenușie”. Lucrase la legendele Graalului în original.[78] Fuseseră căsătoriți cincizeci și doi de ani — o viață foarte plină și minunată. A vorbit despre *De Senectute* (adică, „despre bătrânețe”) al lui Cicero și despre cum se sfârșea viața atunci când era împlinită.

76 C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 2, „Anii de școală”, p. 57.

77 *Ibid*., pp. 65–66 și 88–89.

78 Lucrarea doamnei Jung despre legenda Graalului, care rămăsese neterminată la momentul morții sale, a fost finalizată de dr. Marie-Louise von Franz, care scrie în Prefață: „Legăturile dintre legenda Graalului și alchimie sunt atât de numeroase și atât de profunde, încât s-ar putea naște, pe bună dreptate, întrebarea de ce profesorul Jung nu le-a inclus în cercetările sale despre psihologia alchimiei. Motivul a fost acela că doamna Jung lucra la legenda Graalului de mai mult de treizeci de ani și intenționa să publice mult despre acest subiect. Opera i-a fost întreruptă de decesul său, în 1955, când, răspunzând dorinței profesorului Jung, m-am angajat să o finalizez.” Emma Jung și Marie-Louise von Franz, *The Grail Legend* (Rascher, Zürich, 1960; tradusă în limba engleză de Andrea Dykes, The C.G. Jung Foundation, 1971).

VARA ANULUI 1956

KÜSNACHT, 29 AUGUST 1956

Am ajuns la Zürich.

30 AUGUST 1956

La micul dejun, C.G. a vorbit despre dificultățile implicite pe care le-ar întâmpina oricine i-ar scrie biografia; a spus că ar fi nevoie de o înțelegere completă a gândirii sale și nimeni nu o înțelegea complet. Viața lui Freud, a spus el, poate fi cu ușurință descrisă, deoarece gândirea lui a fost expusă clar. Dar cu el lucrurile erau mai complicate, deoarece biografia sa, dacă nu ar fi centrată în jurul dezvoltării sistemului său de gândire, nu ar fi altceva decât o serie de evenimente, ar fi ca și cum ai scrie biografia lui Kant fără să-i cunoști opera.[79] Pentru a-și ilustra spusele, a menționat un vis semnificativ pe care l-a avut în 1913. Experiența a avut o influență importantă asupra vieții sale, rezultată din eforturile pe care le-a făcut pentru a înțelege visul; deși conexiunile erau destul de simple, puțini oameni ar fi înțeles semnificația pe care a avut-o în acel moment pentru cariera sa. Visul:

> Urca pe o potecă abruptă de munte, care șerpuia spre vârf, iar în dreapta sa valea era umbrită, deoarece era încă noapte; în față soarele răsărea, dar era încă ascuns în spatele vârfului. Dinaintea sa se afla un om primitiv (un om sălbatic — cu pielea închisă la culoare, lățos); îl urma pe acest om, amândoi fiind pregătiți de vânătoare, probabil de capre negre. Apoi, soarele s-a ridicat și pe vârful muntelui a apărut Siegfried, într-o armură strălucitoare, cu un scut și o lance; purta un fel de schiuri, cu care aluneca pe stânci. Schiurile erau din oase — oasele tuturor morților. Atunci, omul primitiv l-a atenționat că ei trebuie să-l împuște pe Siegfried, apoi l-au pândit și l-au ucis. Omul primitiv (umbra) era conducătorul; el s-a dus să ridice prada. Dar C.G. era copleșit de remușcări și a coborât muntele în fugă printr-un defileu, apoi a trecut pe versantul celălalt — trebuia să scape de crima îngrozitoare. Ploua și totul era ud; dar în timp ce ploaia ștergea toate urmele crimei, sentimentul de vinovăție care îi apăsa conștiința rămăsese neschimbat.

S-a trezit și ar fi vrut să adoarmă din nou, dar știa că trebuie să înțeleagă visul. Un timp, remușcarea de a-l fi ucis pe Siegfried — eroul — întunecase orice altceva, copleșindu-

l până într-acolo, încât ar fi fost în stare să-și ia revolverul din sertar și să se împuște, „să se sinucidă”; visul și impulsul erau extraordinar de vii și ar fi făcut-o, dacă gândurile sale despre vis nu ar fi început să capete o formă: eroul, în plin act eroic, fusese ucis de omul primitiv. Adică visul arăta spre omul primitiv, care era imoral sau nedezvoltat în ochii noștri, în chip de conducător, de persoană ce trebuie urmată. Pentru el, aceasta însemna că nu trebuie să urmeze starea de aici și acum a conștiinței, realizările acceptate, ci omul primitiv, care reprezenta inconștientul colectiv, arhetipurile.

Acest vis a fost un uriaș punct de cotitură în viața lui C.G. — un vis mult mai semnificativ decât acela al casei medievale, a spus el. Aceasta, întrucât arăta că trebuie să urmeze o anumită direcție și să nu ia în considerare ideile unanim acceptate. Precum vechiul proverb austriac care spune să nu faci astăzi ce poate fi făcut mâine; adică, timpul nu contează. Băieții americani își scrijelesc pe bănci: „Fă-o acum”, îndemn ce are priză la publicul de azi; dar a adopta această cale, spunând: „Unde există voință este și o cale!”, nu reprezintă totul. Trebuie să ne conectăm la omul primitiv, să nu ne lăsăm copleșiți de prezent, să nu ne grăbim. În vis, omul primitiv s-a comportat normal, exact așa cum ar face un om primitiv — dacă ar vedea pe cineva apropiindu-se cu o spadă și un scut, ar trage și l-ar ucide. Astfel, când a înțeles visul, C.G. a știut că trebuie să-l urmeze pe acel om primitiv, adânc ascuns, respins, și să-și abandoneze cariera științifică universitară, rolul eroic care-l împinge să acționeze aici și acum, „să răzbată” („Strălucirea găunoasă a acestei lumi”, E.A.B.).[80]

A menționat faptul că Freud a descoperit primul arhetip, problema incestului. Dar el a privit-o numai dintr-un punct de vedere personal, așa cum a luat religia doar ca pe o problemă personală. Și astfel, putea fi trecută cu vederea. A adăugat că Freud, deși vorbea despre „amintiri arhaice”[81], nu și-a însușit niciodată ideea existenței unui inconștient mai profund.

Vorbind despre complexul Oedip, C.G. a spus că are o mare importanță; reprezintă separarea copilului de părinți și atitudinea copilului față de părinți. Am întrebat dacă nu aceasta era problema în nevroză — conflictul dintre personal și colectiv; dorința de a fi diferit și dificultatea de a te adapta întregului, de a-ți ocupa locul în cadrul grupului. Se poate manifesta în multe forme de fobie (claustrofobie etc.), în care teama subiacentă este aceea de a fi singur și de a te confrunta, astfel, cu problema centrală a adaptării. Dar aceasta variază în funcție de vârstă; în prima jumătate a vieții

este vorba de adaptarea personală la viața din jurul nostru, iar în a doua jumătate, de adaptarea la viața spirituală mai cuprinzătoare, care se desfășoară la nesfârșit.

Ceea ce-l încântă la Bollingen, a spus, este că se află atât de aproape de natură. Acolo se gătește în aer liber, de obicei el gătește și taie lemnul de foc — se folosește numai lemn. Vorbind de foc, a spus: „Nu am cucerit încă forțele naturale, așa încât trebuie să știi cum să le folosești".

Ne-am plimbat prin grădină (la Küsnacht) și mi-a arătat toți copacii care fuseseră uciși de îngheț. În ianuarie fusese cald, dar din cauza vremii foarte friguroase din martie, tulpinile laurului, glicinei și ale altor copaci au explodat, seva ridicându-se și apoi înghețând. Bambusul a trebuit, de asemenea, tăiat, dar a înmugurit din nou, rezultatul fiind un foarte frumos crâng de arbori subțirei, înalți de 2,5–3 metri. Una dintre particularitățile casei este aceea că a fost inițial construită cu o singură ușă. C.G. a explicat-o spunând că „noi, elvețienii, trăim în mijlocul Europei și multe lucruri se pot întâmpla". Mai demult, pe vremea când efectua serviciul militar, își ținea acasă pușca și treizeci de gloanțe (la fel ca toți soldații elvețieni), astfel încât să se poată apăra. Ferestrele de jos sunt protejate de grilaje sau bare de oțel. Pavilionul a fost construit mai târziu — are o ușă spre grădină și o alta spre casă; ultima este o ușă metalică și este întotdeauna închisă noaptea.

C.G. trage un pui de somn după prânz, la fel și domnișoara Bailey. Eu stau în grădină, iar astăzi e o vreme plăcut însorită.

Mai târziu am vorbit din nou, iar C.G. a spus cât de interesant ar fi dacă s-ar studia visele pe care le au oamenii când sunt anesteziați; a menționat unul sau două exemple. De asemenea, mi-a spus cât de interesant i s-a părut să citească despre un neurochirurg, specializat în epilepsie, care a stimulat *corpora quadrigemina*[82] a unui pacient, iar acesta a avut viziunea unei mandale, un pătrat în care era înscris un cerc. Această viziune a putut fi reprodusă — și a fost reprodusă — prin stimularea aceleiași zone. A spus că mult timp fusese de părere că cerebelul era important pentru viața noastră rațională, mai ales că era vorba de zona numită *corpora quadrigemina*, cele patru corpuri, aceasta confirmându-i ideea despre importanța pătratului și a cercului ca simboluri.

Seara după cină, am ajuns cumva la subiectul numerelor care, spunea C.G., au o viață proprie. Pentru matematicieni a fost întotdeauna o problemă: numerele au fost inventate sau

descoperite? Am ajuns aici discutând ce este *religia*; să-i dăm dreptate lui Origene, *religare*: a conecta, a uni, sau lui Cicero, *relegere*: a pune din nou cap la cap, a-ți reaminti — referindu-se, adică, la ceva care se află deja acolo? C.G. înclină spre cea de-a doua explicație, deoarece, atunci când ne gândim la religie, trebuie să ne gândim la toate religiile, de exemplu la budism, care este o religie fără zeu. Dar teologii spun că ei sunt preocupați numai de creștinism! La fel cum un doctor ar spune că pe el îl preocupă numai virușii și nu este interesat, de exemplu, de malarie. Deci, în religie, trebuie să evităm specializarea, să nu ne concentrăm numai asupra unui singur lucru, lăsând restul la o parte și motivând că nu ni se potrivește.

Apoi am început să discutăm despre numere și despre proprietățile lor individuale. *Unu* nu este nimic, pentru că te poți gândi la unu numai dacă ai mulți de unu; dar poate fi și Totul, ca Unul (și cei Mulți), aceasta fiind totalitatea lui Dumnezeu. *Doi* reprezintă opusele — bine și rău — și nu este luat în considerare de cei care nu sunt de acord cu opusele, precum cei care acceptă ideea unui *privatio boni*. *Trei* este numărul dinamic; este masculinul. Am spus: „De exemplu unu, doi, trei — start!”, iar el a spus: „Da, asta este, duce undeva”. *Patru* este feminin, întreg; este un sfârșit, un final. *Cinci* este patru plus unu, dar unu este în centru, este chintesența lui patru. Șase este dublul lui trei (aici era mai mult). Șapte, numărul divin, șase plus unu; candelabrul cu cele șapte brațe (și aici este mai mult de spus). *Opt* — dublul lui patru. *Nouă* este de două ori patru plus numărul central, din nou chintesența. Pentru C.G. numerele sunt lucruri care există de sine stătător și sunt descoperite, nu inventate.[83]

31 AUGUST 1956

Discuție cu C.G. după micul dejun despre teologi — i se par „teribil de superficiali”. Vorbesc întruna, iar gândirea lor este în mare parte un „tir cu gloanțe oarbe”. Dar atunci când se ajunge la lupta adevărată — să iei lucrurile în serios și să le analizezi, ei tac. A menționat povestea trompetistului din Schaffhausen. Pe la 1840, în Elveția se purtau lupte între cantoane; regimentul din Schaffhausen a plecat spre front și împreună cu el, și trompetistul. După o săptămână, el s-a întors în Schaffhausen și toată lumea l-a întrebat: „De ce nu ești la război?” — „Pentru că acolo se trage în oameni!” — așa că s-a întors acasă. Teologii sunt adesea așa.

Discuția a continuat cu dogma Papei despre Înălțarea Fecioarei Maria, care a întâmpinat o mare rezistență din

partea Bisericii, deoarece regula spune că nu poate exista nicio dogmă care să nu se bazeze pe învățătura apostolică și până în secolul al șaselea nu se face nicio referire la Înălțarea Fecioarei. Dar Papa nu a ținut seama de aceasta. Câțiva papi încercaseră acest lucru mai devreme; unul dintre ei, în urmă cu o sută de ani, dar nu a primit susținere. Întregul sens al dogmei este contracararea *materiei*; cu toate acestea, femeia este *materie* (adică *materială*), iar Dumnezeu se manifestă în creație, în materie. Dogma a întâmpinat uriașe rezistențe, cu precădere în țările nordice; dar țările sudice au făcut presiuni în favoarea ei. Prin urmare, Fecioara este 99,9999 la sută Dumnezeu — dar nu numai. Ce se va întâmpla după aceea? Fecioara se află acum în Camera Nupțială. Am întrebat dacă se referea la un alt Hristos, iar răspunsul său a fost: „*Nu*, nu poate fi decât un singur Fiu al lui Dumnezeu".

Laurens van der Post a luat prânzul cu noi și ne-a povestit aventurile sale africane.[84] C.G. a vorbit, de asemenea, despre *participation mystique* — acea *totul este cunoscut*. Primitivul acționează în acest fel; nimic nu este ascuns, nimic nu poate fi ascuns, totul iese la iveală. C.G. este foarte entuziast de idee, de unde și titlul cărții sale *Modern Man in Search of a Soul* (*Omul modern în căutarea unui suflet*).

Seara, după cină, C.G. a vorbit despre prima vizită pe care i-a făcut-o lui Freud, la Viena.[85] Pe parcursul ședерii acolo, a avut un vis:

> Se afla în ghetoul din Praga, îngust, întortocheat, cu casele scunde, cu scări abrupte. Se gândea: „Cum naiba pot oamenii să locuiască într-un astfel de loc?"

Acesta era visul. A continuat spunând cum, încă de la primele lor întâlniri, a observat îngustimea perspectivei lui Freud, orizontul său limitat și accentul pe care îl punea pe detalii mărunte. A menționat faptul că, într-o anumită măsură, preocuparea sa pentru sexualitate — incest, dormit cu mama și așa mai departe — ca și cum ar fi reprezentat o noutate, se datora complexului matern al lui Freud. C.G., fiind crescut la țară, știa toate aceste lucruri, dar nu îl interesau. Vechiul ghetou din Praga, a spus el, era unul renumit.

79 Aceste remarci anticipează stilul în care Jung își va scrie autobiografia, *Amintiri, vise, reflecții*, pe parcursul ultimilor săi ani de viață.

80 C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*; visul și reacțiile sale la el sunt descrise în capitolul „Confruntarea cu inconștientul", pp. 216–217; relevante sunt și pp. 231–232.

81 Sigmund Freud, *Moise și religia monoteistă* (în Opere Esențiale, Vol. 9, Trei, 2010), p. 658: „... ereditatea arhaică a omului nu cuprinde doar predispoziții, ci și conținuturi, urme mnezice ale trăirilor unor generații anterioare".

82 *Corpora quadrigemina* este constituită din patru tuberculi care formează partea dorsală a creierului mijlociu. Tuberculii sunt așezați în perechi*: colliculi superiori* și *inferiori*. Primii sunt asociați văzului, ultimii, auzului.

83 C.G. Jung, *The Structure and Dynamics of the Psyche*, CW, Vol. 8, VII, *Synchronicity: An Acausal Connecting Principle*. În paragraful 871, Jung scrie despre conceptul calitativ de număr, ajungând la următoarea afirmație: „Sunt de părere că numerele au fost deopotrivă descoperite și inventate și că, în consecință, posedă o relativă autonomie, analoagă celei a arhetipurilor". Aceasta este perspectiva din care dr. Marie-Louise von Franz a scris *Number and Time* (Număr și timp) (Northwestern University Press, 1974); în Partea I, capitolul 3, p. 52, scrie: „... numerele par să reprezinte atât un atribut al materiei, cât și fundamentul inconștient al proceselor noastre mentale. Din acest motiv numărul formează, potrivit lui Jung, acel element aparte care unește tărâmul materiei cu acela al psihicului. Este «real» într-un dublu sens, ca imagine arhetipală și ca manifestare calitativă pe tărâmul experiențelor lumii exterioare. Prin urmare, numărul creează o punte deasupra prăpastiei dintre ceea ce poate fi cunoscut fizic și imaginar. În acest fel, acționează ca un punct median în mare parte încă neexplorat, între mit (psihicul) și realitate (fizicul), ambele fiind în același timp cantitative și calitative, figurative și nefigurative".

84 Laurens van der Post, *The Heart of the Hunter* (*Inima vânătorului*) și *The Lost World of the Kalahari* (*Lumea pierdută din Kalahari*), Hogarth Press.

85 Jung l-a întâlnit prima dată pe Freud în februarie 1907. El descrie întâlnirea lor în *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 5, „Sigmund Freud".

IARNA ANULUI 1957

KÜSNACHT, 3 IANUARIE 1957

Am sosit la Küsnacht. Seara ne-am petrecut-o mai întâi în pavilion, iar după cină sus, în bibliotecă. Aceasta este o cameră mare, având în jur de 7,30 pe 4,50 metri, tapetată cu cărți. Se continuă cu un birou, pe care C.G. mi-a spus că îl pot folosi ca încăpere pentru scris. Este o cameră modestă, în care scriu acum la biroul cel mare dotat cu o mulțime de sertărașe pentru obiecte de papetărie și mărunțișuri. Pe birou se află o fotografie a lui Toni Wolff și, de asemenea, o colecție destul de frumoasă de 21 de figurine reprezentând toate statele Indiei; fiecare dintre ele este etichetată. Ele înfățișează portul divers al poporului indian, au în jur de zece centimetri înălțime și sunt atent lucrate și colorate. Și religiile sunt înscrise pe etichete — hinduism, budism, islamism (Baluchistan), iar una este din Birmania. Pe un raft lateral se află două obiecte cloisonné, unul reprezentând un înțelept călare pe o creatură cu picioare de cal și capul și coada de dragon; celălalt este un vas vechi. Pe partea cu sertărașe a biroului sunt cărți și alte câteva statuete — una dintre ele, cu măiestrie sculptată în fildeș, îl reprezintă pe Lao-tse pe un armăsar, fiind exact la fel cu cele două deținute de mine.

Fereastra este alcătuită din trei menouri, fiecare geam având o sumă de vitralii. În partea de sus a fiecărui segment se află un subiect religios — Hristos biciuit în stânga, în centru crucificarea; și, în dreapta, Iisus după moarte, cu Maria jelindu-l; doi apostoli se află acolo cu Maria Magdalena, iar deasupra este un înger. Pe geamul central, mai jos, este un blazon complicat datat 1590, iar la dreapta, blazonul orașului Basel, datat 1543, „Basilea 1543”. Menoul central conține, de asemenea, un mic insert rotund, care-i înfățișează pe Domnul nostru și pe cei doisprezece apostoli la cina cea de taină.

Unul dintre tablouri este acoperit cu o pânză; este o fotografie a Giulgiului din Torino, bucata de pânză care se spune că a acoperit fața Domnului nostru și pe care au rămas apoi trăsăturile sale.

Pereții sunt tapetați cu rafturi pentru cărți; sunt multe tratate alchimice vechi și cărți de referință, de toate tipurile.

Sunt etichetate și, fără îndoială, catalogate; ambele camere sunt pline de cărți. Sunt, de asemenea, numeroase elemente decorative de diverse tipuri, multe dintre ele primite în dar. Pe polița de deasupra șemineului din biroul principal este o colecție de mici sculpturi în fildeș, care reprezintă cele douăsprezece transformări ale lui Vishnu.

Masa de scris a lui C.G. este o frumoasă piesă de mobilier din mahon sau din nuc, cu picioare curbate și o cornieră frumos lucrată. Este acoperită cu hârtii și alte obiecte. C.G. mi-a spus că una dintre ele, o figurină de metal, purtând barbă și așezată pe un elefant, reprezenta o încarnare anterioară a lui Buda; în creștinism ar corespunde unuia dintre apostoli, un partener deosebit al maestrului. Și mai este un lotus sculptat, care se deschide, un cadou din partea Societății Psihiatrice Indiene. Într-un corp de bibliotecă vertical se află câteva cărticele legate în piele; mai este o fotografie a doamnei Jung și o alta a lui C.G. împreună cu ea. Pe podeaua biroului principal, ca și pe aceea a camerei interioare, se află câteva covoare persane. Toate camerele, inclusiv zonele din capul scărilor, sunt pardosite cu parchet.

4 IANUARIE 1957

Vorbind despre munca sa de început de la Burghölzli, C.G. a spus că, atunci când observațiile sale referitoare la testele asociativ-verbale au fost validate, i-a scris lui Freud relatându-i cum aceste experimente au adus dovada clinică a teoriei sale asupra refulării. A mai spus și că a observat felul în care complexul acționează autonom și separat de refulare. Deși Freud i-a dat dreptate în răspunsul său, niciodată nu s-a folosit de ideea autonomiei inconștientului și și-a limitat interesul la fenomenul refulării.

Eugen Bleuler, șeful lui C.G. la Burghölzli, i-a propus ca, pe lângă munca sa la testele asociativ-verbale, să întreprindă cercetări asupra creierului. A acceptat propunerea cu entuziasm, studiind ore în șir, săptămână după săptămână, diversele părți ale creierului. Era încântat de ceea ce făcea, îi ținea adesea locul profesorului și susținea prelegeri de histologie. Dar în ceea ce privește funcționarea normală a psihicului sau tulburările de gândire pe care le observa la pacienți, munca sa în domeniul histologiei creierului nu a dat roade.

Mulți dintre pacienții spitalului erau schizofreni și nu se făcea nicio încercare de a-i trata. Dar el nu putea accepta că *dementia praecox* este o deteriorare a personalității și nu se poate face nimic. Prin testele asociativ-verbale a ajuns să vadă realitatea inconștientului și a recunoscut că multe dintre

fantasmele sau delirurile pacienților săi își găseau corespondentul într-un material mitologic despre care ei nu aveau habar. *Psihologia inconștientului*[86] a fost un studiu asupra schizofreniei; acolo a demonstrat semnificația simbolurilor, prin analogii istorice și literare. Dar cartea nu era un studiu psihologic; una dintre dificultățile acelor zile era faptul că nu exista psihologie, numai abstracțiuni intelectuale care nu explicau nimic. Oamenii acordau o atenție redusă celor ce s-ar fi putut afla în spatele simptomatologiei unei boli. *Despre psihologia Dementiei praecox: o încercare*[87] a fost un progres, dar chiar și acum psihiatrii îi recunosc prea puțin meritul. *Relațiile dintre Eu și inconștient*[88] a fost scrisă pentru a familiariza oamenii cu inconștientul și pentru a-i face să-i conștientizeze importanța, dar și aceasta a trecut aproape neobservată.

În timpul Primului Război Mondial, a condus o tabără de prizonieri lângă lacul Geneva, la Château-d'Oex, unde erau închiși ofițeri britanici și canadieni. A spus că, pentru unii, aceasta ar fi fost o muncă importantă și interesantă, dar el era mai preocupat de scris și de dezvoltarea gândirii sale. Lucra pe atunci la *Tipuri psihologice*.[89]

L-am întrebat dacă, privind în urmă, poate identifica de-a lungul carierei sale un fir unic. A spus că numai într-o anumită măsură. La începuturi, se aștepta ca opera sa să urmeze direcțiile științifice. Dar după despărțirea de Freud a renunțat un timp la munca științifică, încercând să descopere semnificația conținuturilor inconștientului. Pentru a descoperi de unde veneau ideile și cum le înțelegeau alții în vechime, el a căutat sursele istorice și culturale ale imaginilor și simbolurilor întâlnite. A început să studieze scrierile alchimiștilor atunci când a scris comentariul la *Secretul florii de aur* și a descoperit că simbolistica gândirii și practicilor alchimice și felul în care alchimiștii au înțeles și au interpretat ideile din timpuri și mai vechi constituie punți de legătură între scrierile lor și acest material. Studiul alchimiei i-a fost prevestit în vise, iar munca sa s-a desfășurat întotdeauna în acest fel — pornind de la propriile sale experiențe și vise. Pentru ilustrare, a menționat un vis avut în aprilie 1914: cu anumite variațiuni, a survenit de două ori, în două luni succesive:

> Se cățăra pe dealul de deasupra Küsnachtului, pe platoul unde acum își are reședința familia Niehus.[90] Dar, deși dealul nu este foarte înalt în realitate, ascensiunea a durat aproape o zi întreagă. A ajuns pe platou exact atunci când soarele apunea în spatele său (apune pe dealurile aflate pe malul celălalt al Lacului Zürich). O apă curgea în cascadă pe panta

dealului, iar soarele o lumina în nuanțe de argint și aur. La stânga și mai sus — deoarece în spate se afla un alt deal — deși nu atât de înalt ca acela pe care îl urcase — a observat un hotel mare (precum Dolder Hotel) și a văzut mașinile parcate acolo, părând foarte mici.

Atunci nu a putut înțelege visul. Dar, mult mai târziu, a descoperit un text alchimic, *Speculativa Philosophia* (*Theatrum Chemicum* (*1602*), *I*) al lui Gerald Dorn, în care era descrisă o scenă similară. Aurul și argintul din apă aveau o semnificație specială și clădirea se afla tot acolo; nu era un hotel, ca în visul său, ci o clădire de o mare importanță simbolică.[91]

Astfel de vise îl fascinau. „Ăsta-i necazul când ești introvert, spunea el, ești împins de propriile impulsuri interioare."

A spus că Freud aparținea cu adevărat tipului sentiment, dar își reprima această trăsătură și lucra cu gândirea lui, inferioară, astfel încât acorda o importanță prea mare gândurilor sale. Se întâmplase chiar să creadă că lucrurile erau cum erau doar pentru că le gândise el.

A menționat noțiunea de premoniție, care era uneori ca un vis în stare de veghe. Odată se afla la Küsnacht, citind ziarul, și deodată ziarul a devenit ca o prăpastie, o mare gaură, în care a văzut chipul lui Hans, servitorul de la Bollingen. (Acest tânăr îi era devotat lui C.G., deoarece în timpul războiului C.G. îi dăduse mâncare mamei sale, femeie sărmană, cu câțiva copii, și cumpărase o bicicletă pentru Hans pentru a putea merge la școală.) La puțin timp după aceea, spre marea surpriză a lui C.G., Hans a apărut în grădină la Küsnacht. C.G. habar nu avea că va veni, dar acesta pedalase de la Bollingen (aflat la circa 37 de kilometri), pentru a-i aduce lui C.G. niște căpșune timpurii.

Mi-a mai povestit o întâmplare, survenită în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când era criză de benzină. Se întorcea de la Küsnacht la Bollingen cu trenul, citind, dar mintea sa era bântuită de imaginea unui om care se înneca — o scenă la care fusese martor cândva. De ce să se gândească la ea acum? Dar nu-și putea scoate gândul din minte. Când a ajuns acasă, la Küsnacht, câțiva dintre nepoții săi (care locuiau atunci acolo) se aflau în grădină, părând destul de supărați, iar el a întrebat: „Ce s-a întâmplat?" Ei i-au spus că cel mai mic dintre băieți, care nu știa să înoate, a căzut în apă în remiza pentru bărci; apa e foarte adâncă acolo și l-au scos afară cu mare dificultate. C.G. a întrebat; „S-a întâmplat cam acum o jumătate de oră?" — momentul în care ideea de înec

a început să-l bântuie când se afla în tren — iar ei au spus: „Da, chiar atunci”.[92]

5 IANUARIE 1957

L-am întrebat pe C.G. dacă auzise vreodată chemarea viitorului. Mi-a spus că lui nu i s-a întâmplat niciodată așa ceva. Știa că alții — Goethe, de exemplu, o simțise; dar în cazul lui se afla mereu ceva în spate, un *vis a tergo*, care-l împingea să afle adevărul, să afle cum stăteau de fapt lucrurile. Nu a fost niciodată mulțumit de teoria lui Freud, deoarece îi lipsea fundamentul istoric; în spatele ei nu se afla nimic, nu era decât teoria lui Freud. Cu toate acestea, a spus el, încercarea lui Freud din *Totem și tabu*[93] de a căuta un fundament este lăudabilă.

După ce a scris *Relațiile dintre Eu și inconștient*, C.G. a devenit interesat de filosofia chineză. În 1928 a primit o scrisoare de la Richard Wilhelm, în care era întrebat dacă dorește să scrie un comentariu la *Secretul florii de aur*[94], o carte despre alchimia chineză, iar el a acceptat. A fost impresionat de gândirea chineză și a studiat *I Ching*. Studiind tipurile psihologice, C.G. a găsit similitudini cu filosofia chineză; a trasat o diagramă a celor patru funcții pentru a-și ilustra ideea.

Astfel, dacă un om este în principal un tip gândire, începe să speculeze; se folosește, prin urmare, de intuiție, care este cunoașterea ce vine dinspre inconștient. Dar apoi dorește să vadă legătura cu realitatea și include senzația. Se creează astfel un triunghi, care exclude sentimentul. Așa s-a întâmplat, a spus el, cu Freud. Cu toate acestea, sentimentul este acolo. „Al naibii de multe necazuri mi-a pricinuit asta!”, a spus C.G. Când sentimentul este lăsat la o parte, gândirea devine centrul unui cerc îngust, funcția intelectuală. Dar, a observat el, diagrama funcțiilor corespunde Yin Yangului chinezesc, reprezintă un întreg.

I-am dat să citească rezumatul prelegerilor mele, iar el a detaliat anumite părți, considerând că sunt osatura pe care poate fi pusă carnea. A făcut multe digresiuni și tot ce spunea era interesant.

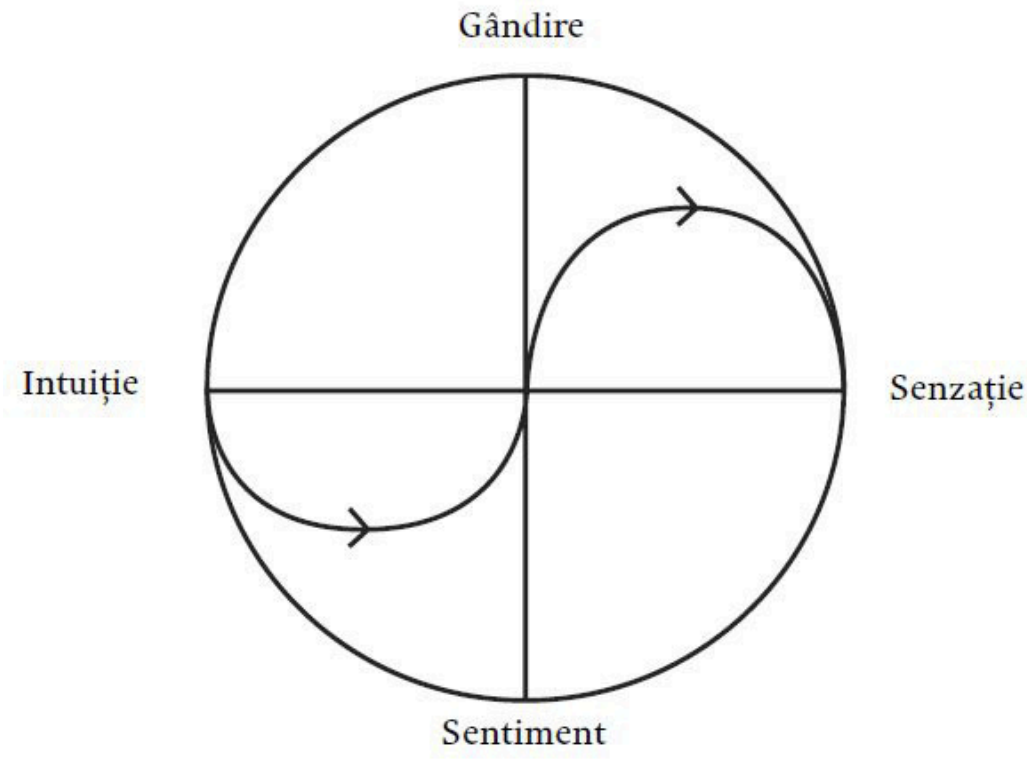

Când a ajuns la *asociațiile libere*, a spus că sunt futile, deoarece duc numai la complexe; dar, în analiza visului, ele nu ne dezvăluie semnificația acestuia. A dat un exemplu: „Gândește-te că un om visează o margaretă și tu îi ceri asociații; el spune: «Ei bine, Margareta este un nume, este numele iubitei mele». De acolo Freud ar trece la sexualitate. Eu aș spune: «Interesant, dar margareta? Este încă acolo, pe pământ — ce-ți spune margareta în sine?» Apoi, omul poate spune: «Este o floare cu petale albe și cu centrul auriu; își trage sănătatea de la soare și se deschide când soarele strălucește. Este de sine stătătoare, separată de celelalte margarete». Apoi întreb: «Dar soarele?», iar el se poate gândi la Dumnezeu sau la religie. Dar nu este vorba de Margareta, prietena lui. Deci, inconștientul produce un anumit lucru care arată că există mai mult decât Margareta, este propria lui viață și, de asemenea, o viață mai grandioasă”.

Sinele — este întregul, conștient și inconștient, „ceea ce sunt eu însumi”; despre multe din conținuturile lui nu știm că se află acolo, de exemplu, corpul nostru și funcționarea lui și inconștientul.

6 IANUARIE 1957

Dimineață, C.G., Ruth Bailey și cu mine am plecat spre Bollingen cu mașina. Soarele strălucea, iar după adăugarea noii camere și pictarea tavanului loggiei, locul arăta minunat. Pictarea acestui tavan fusese ideea lui C.G.; blazonul său ori

părți separate ale lui acoperă un lambriu lung, la un capăt, iar la celălalt capăt se află acela al doamnei Jung. Lambriurile intermediare sunt pictate cu partea superioară a blazonului familiei Hoerni (una dintre fiicele lor se măritase cu un Hoerni) — emblemele erau coarne, trofee de vânătoare. În partea cealaltă se află blazonul familiei Baumann (o altă fiică s-a măritat cu un membru al acesteia). Acela al familiei Niehus (celălalt ginere al lor) nu era încă terminat și acolo era un spațiu liber. Pe cele două lambriuri centrale erau repetate blazoanele lui C.G. și al doamnei Jung.

Am intrat în camera cea nouă. Lucrătura în lemn și metal a balamalelor și a clanțelor ușii era într-o stare excelentă, iar Jung spunea că era veche.

Mi-a povestit despre clădirea inițială și despre diversele adăugiri făcute în timp. Ne-am uitat la câteva dintre multele sculpturi în piatră realizate de el; una mică reprezenta un șarpe care înghițise o ramură și murise. O piatră frumoasă, sculptată într-un stil clasic, era dedicată amintirii doamnei Jung; aceasta, a spus el, urma să fie pusă pe peretele verandei. Pe o latură a casei este o sculptură ce-l reprezintă pe Mercur. L-am întrebat de ce a realizat-o. Când scria despre sincronicitate — mi-a răspuns el — ceva îl reținea — pur și simplu, nu era mulțumit de rezultat. Privea încontinuu zidul de piatră de lângă turn și a hotărât să imortalizeze (termenul îmi aparține) întreruperea, sculptând un Mercur mai degrabă zâmbitor; dedesubt a scrijelit următoarele cuvnte: „*O* (adică Mercur) *Fugaci illi. Ambiguo, duplici, illudendi jocoso*”. A fost de ajuns. A putut apoi să-și continue munca.[95]

La întoarcere am trecut pe lângă vechea biserică dintre Rapperswil și Bollingen. C.G. spunea că datează din secolul al șaptesprezecelea și avea fresce din secolul al cincisprezecelea. Era închinată lui Dionisie Areopagitul[96], în condițiile în care nicio altă biserică nu-i mai fusese închinată după secolul al optulea.

După prânz și după cafeaua luată pe verandă, C.G., Ruth și cu mine ne-am așezat lângă lac, pe ponton, pentru a hrăni lebedele; s-au adunat nouă și au venit și pescărușii. Pescărușii se înmulțesc în partea de sus a lacului și rămân aici tot timpul. Erau, de asemenea, și câteva lișițe. Era soare, iar când C.G. s-a dus la culcare, m-am așezat pe un scaun lângă lac, în refugiul pontonului. Era o căldură plăcută.

Mai târziu am stat de vorbă cu C.G. în pavilion, în timp ce el era așezat în fața pietrei la care lucra și din când în când o mai cioplea.

A vorbit despre importanța zvonurilor ca fenomene psihice, cu precădere despre acelea referitoare la farfuriile zburătoare. Este semnificativ faptul că există astfel de zvonuri, atât de răspândite. A fost marcat de o întâmplare, și anume că odată, o undă radar fusese refractată; nu este un zvon și rămâne unul dintre cele mai importante, deși neexplicate evenimente. Sutele de menționări unanim acceptate ale acestor fenomene, pe parcursul multor ani, par să aibă un sâmbure de adevăr.

Un psihiatru californian și soția sa treceau cu mașina pe un pod din San Francisco, când ea a văzut deodată anumite lucruri pe cer și i le-a arătat și lui. El le-a aruncat doar o privire, deoarece se afla la volan. C.G. a auzit de întâmplare și i-a scris; acesta i-a răspuns că a văzut obiectele, dar era uimit că C.G. se interesează de asemenea lucruri. Lui C.G. nu-i venea să creadă că acest om putea fi atât de îngust la minte, încât să nu ia în considerare un astfel de fenomen. A spus că era sigur că aceste lucruri nu pot fi explicate de categoriile noastre obișnuite de gândire; trebuie să le acordăm atenție deoarece pot, prea bine, să vină din afara lumii noastre, așa cum o cunoaștem noi. Francezii au o agenție specială pentru investigarea lor, la fel și americanii.

El a menționat, de asemenea, efectul remarcabil al unei emisiuni radiofonice americane (adaptarea radiofonică a cărții lui H.G. Wells, *Războiul lumilor*, realizată de Orson Welles), despre invadarea New Yorkului de către marțieni. Oamenii erau gata s-o accepte, ca și cum în străfundurile lor ar fi așteptat un eveniment important din afară.

În „camera mică”, adică în biroul interior în care scriu, pe masa de lucru, se află mingea de cricket oferită lui C.G. de Societatea de Psihologie Analitică din Londra, purtând inscripția: „Meciul aniversar de cricket al lui C.G. Jung, 10.7.55”. I-a fost înmânată lui C.G. de dr. Leopold Stein, în numele S.A.P., la cina care a avut loc cu ocazia zilei sale de naștere, la Dolder Hotel în Zürich, în anul 1955.

Lui C.G. îi plac poveștile polițiste și l-am întrebat de ce. Mi-a întors întrebarea, vrând să afle la ce mă gândeam. I-am spus că oamenilor le place să se identifice, de exemplu, cu detectivul cel inteligent; sau în poveste dau peste un personaj care face toate lucrurile pe care le-ar face și ei dacă ar îndrăzni. A spus că e probabil adevărat, dar interesul său provine din faptul că acele povești nu au nimic de-a face cu el sau cu munca lui; și ele sunt, în majoritate, despre oameni. Multe romane au teme psihologice, iar acestea îl plictisesc, pentru că pacienții săi îi aduc suficiente astfel de povești și cu mult mai interesante. Dar poveștile cu detectivi reprezintă o

relaxare, în primul rând deoarece nu au nicio legătură cu activitatea sa profesională; și nu-i piere somnul după ce le citește, nefiind adevărate.

7 IANUARIE 1957

După-amiază am stat în pavilion; C.G. cioplea din când în când piatra la care lucra. „Întreabă-mă!" a spus el.

L-am întrebat despre primele sale experiențe cu *anima* și el mi-a spus că s-a întâmplat în visul cu porumbelul alb, atunci când fetița stătea în picioare lângă el; semăna cu fiica sa cea mare. A avut acest vis de Crăciun, în 1913. Era un vis major, putând fi pus pe același plan cu visul pe care îl avusese la vârsta de patru ani[97], de la Cascada Rinului.

> Era în loggia unui vechi, frumos și impresionant castel; loggia se afla la ultimul nivel. El ședea pe un jilț aurit. La stânga sa se afla o masă cu picioare aurite și suprafața dintr-o minunată piatră verde, o marmură specială (*ver du mer*) sau smarald — era verdele viu al unui smarald. În jurul mesei stăteau copiii lui. Soția lui nu se afla acolo. El privea printr-o fereastră arcuită, care nu avea geam; afară cerul era de un albatru senin, fără pic de nor. Fără veste, o pasăre albă ca un perscăruș sau ca un porumbel a zburat înăuntru și s-a așezat pe masa de lângă el. Le-a spus copiilor să nu vorbească și să aștepte. Pasărea a dispărut; nu mai era acolo — fapt ce l-a uimit extraordinar de mult. Apoi și-a dat seama că o fetiță de vreo opt ani stătea în picioare la dreapta sa; avea părul blond, la fel ca fiica sa cea mare. A fugit să se alăture copiilor și după aceea s-a întors pentru o clipă. Apoi a dispărut. Curând după aceea, porumbelul alb a reapărut, s-a așezat pe masă și a spus: „Pot veni numai la lăsarea nopții, atunci când stăpânul porumbeilor se ocupă de cei doisprezece oameni morți".[98]

Pentru moment visul i s-a părut impenetrabil, dar mai târziu a asociat porumbelul alb cu Hermes — era elementul spiritual. Și a recunoscut în masa verde *Tabula Smaragdina* a lui Hermes Trismegistul, pe care erau gravate elementele principale ale înțelepciunii alchimice. Visul prevestea preocuparea sa pentru alchimie.

A mai vorbit despre un vis, pe care l-a avut pe la 1925:

> Germanii se luptau cu italienii în nordul Italiei. El fugea într-o căruță trasă de cai; cineva conducea acest vehicul. Când au ajuns pe câmpiile Lombardiei, el s-a gândit: „Aici suntem în siguranță". Au ajuns apoi la un frumos palat ducal; se ridica pe un domeniu întins, înconjurat de un zid. În fața lor se afla o poartă deschisă și dincolo, pe zidul opus, era o altă poartă deschisă. Au intrat, intenționând să treacă prin cele două porți; dar lângă treptele castelului vizitiul a sărit — a fost nevoit să oprească. Apoi, porțile s-au închis. Știa că erau prizonieri, cu toate acestea avea sentimentul că oricum vor scăpa.

Mai târziu a făcut legătura dintre acest vis și alchimie, întrucât a descoperit corespondențe ale castelului și ale închiderii porților într-un vechi test alchimic, *Artis Auriferae*. Visul, așa cum l-a înțeles el, era o previziune, o anticipare a căutării sale, luarea sa în captivitate de către alchimie.[99]

8 IANUARIE 1957

Am întrebat despre aspectul negativ al animei, iar el a spus: „Conștientizăm lucrurile în primul rând atunci când par a fi împotriva noastră, când merg într-un sens opus. Aceasta ne atrage atenția asupra lor".

A povestit cum odată, în timp ce picta, a auzit clar vocea unei femei spunând: „*Aceasta este artă*". Se întâmpla într-o perioadă în care munca sa la una din cărțile pe carele le scria se blocase — nu putea merge mai departe. Semnificația incidentului părea a fi aceea că scrisul său ar fi putut la fel de bine să fie considerat artă, ca și cum adevărul nu ar fi contat, iar el putea scrie la fel de bine romane sau alte lucrări de acest gen. Vocea îi aparținea unei femei pe care o cunoștea, o artistă care venise să lucreze în Zürich și care avusese o influență foarte mare asupra unui coleg de-al său de la Burghölzli — o influență nefavorabilă. Astfel încât, atunci când i-a auzit vocea spunând: „*Aceasta este artă*", și-a dat seama că era vocea femeii care, cum se spune, i-a dus prietenul spre pieire și, în felul acesta, i-a putut ține piept. Aceasta se întâmpla în 1913, într-o perioadă foarte dificilă pentru el, când era pe punctul de a demisiona din postul de la universitate, de lector în psihiatrie. Nu mai putea continua să predea, deoarece studiase atât calea lui Freud, cât și pe aceea a lui Adler, și observase că ambele erau prea înguste. Prin urmare, trebuia să-și găsească propriul drum și era îmbietor să-și considere munca *Artă*, așa cum a făcut-o pentru o clipă. Dar aceasta era o iluzie, era aspectul negativ al animei care îl inducea în eroare.[100]

După-amiaza, după prânz, am stat la soare lângă lac timp de o oră și jumătate. Apoi am luat ceaiul și am purtat o discuție cu C.G., iar mai târziu am făcut o plimbare prin micul parc.

Vorbea despre *tipuri*. Persoana extravertă nu poate valoriza nimic din interior, de unde și superficialitatea unei mari părți a psihologiei teoretice — testele psihologice, de exemplu, sau explicațiile fizice ale experiențelor psihice. Nu se înțelege faptul că *mintea însăși* are cauzalitatea sa; ceva aparținând vieții interioare își exercită influența — ideile vin pur și simplu în minte sau simptomele apar. Dar oamenii

presupun că acestea provin de la ceva din afara lor; cu toate acestea, „cauza” se poate afla în sentimentele lor, pe care le-au ignorat.

Se referea la testele psihologice și la psihiatria experimentală și la uriașele sume de bani cheltuite de Harvard pe aceasta — o clădire mare plină cu aparate care măsoară reacții. Unul dintre experimente, la care luase parte, era să demonstreze o iluzie optică dată de un obiect care se mișca rapid și părea că se îndreaptă în direcția opusă celei în care se îndrepta de fapt. L-a întrebat pe profesor de ce se ocupă cu astfel de lucruri, mai ales într-un „Departament de Relații Umane”. Ce rezultate au obținut în urma acelei activități? Nu a putut răspunde, dar a spus că aceea era o cercetare științifică necesară. Pentru C.G., astfel de lucruri erau nesemnificative — măsurau atât de puține reacții umane, încât păreau să nu aibă nicio influență asupra înțelegerii psihicului.

Seara, C.G. și cu mine am cinat singuri, apoi ne-am așezat în birou. Mi-a arătat o Biblie englezească din 1540, care-i aparținuse lui Thomas Wallis din Tonbridge care, conform dedicației de la începutul cărții, murise de „gută la stomac” la vârsta de 85 de ani, în 1775. Mi-a arătat, de asemenea, colecția sa de opere alchimice, despre care a spus că e cea mai bună din Elveția. Unul dintre volume, a spus el, era deosebit de interesant. Acesta era subintitulat:

Theatrum Chemicum Britannicum
conținând câteva Opere Poetice ale vestiților noștri
Filosofi Englezi, care au redat
misterul Hermeneutic în propria lor Limbă Străveche,
cu Credință adunate într-un singur Volum, cu adnotările aferente
ale lui Elias Ashmole Esq.
Que est mercuriophilus Anglicus
Londra
Tipărită de J. Grifman pentru Nath. Brooke la Angel,
Cornhill MDCLII
Prolegomene de E. Ashmole
26 ian. 1651 dedicată
Tuturor Învățăceilor Excesiv de Sârguincioși
În cele mai profunde Mistere Divine ale Învățăturii Hermeneutice.

În biroul principal erau expuse două tablouri în ulei, cel din stânga al tatălui lui C.G., iar celălalt al bunicului său, care a trecut pasul Gotthard cu trăsura și s-a bucurat nespus când a

ajuns pe partea cealaltă a muntelui și apoi în vale, deoarece drumul era îngust și dificil.

9 IANUARIE 1957

Astăzi, C.G. a primit două cărticele intitulate *The Divine Law* (*Legea Divină*) trimise de autorul lor, un filosof indian pe nume B. Subramanya Iyer, pe care îl cunoscuse în urmă cu douăzeci de ani, la un congres de filosofie la Paris. Pe ele era scris: „Cu o călduroasă stimă. 30.11.'56." C.G. și-a amintit că la conferința din Paris nimeni nu asculta prelegerile lui Iyer, deoarece vorbea ca o persoană din secolul al treisprezecelea. Era ca și cum ar fi vorbit Meister Eckhart despre scânteia divină din om. Oamenii pur și simplu nu-i acordau atenție. C.G. l-a încurajat și l-a invitat la Zürich; dar și-a dat seama că era incapabil să înțeleagă gândirea modernă și nu putea pricepe de ce nimeni nu-l lua în serios. Apoi, când C.G. se afla în India, a fost invitat în statul Mysore, unde acest om era gurul conducătorului; a fost tratat foarte bine, a locuit în casa de oaspeți a conducătorului și a fost plimbat cu un automobil vechi, dar confortabil. Incidentul ilustra atitudinea deschisă a lui C.G.; a văzut partea interesantă a unui astfel de om, dându-și seama, totodată, că el nu putea înțelege nimic din propria-i mentalitate. Iar când a conferențiat în Bombay, a observat că nimeni nu înțelegea nimic din ce vorbea, așa că a început să spună povești despre hipnoză și auditoriul a fost încântat!

Mai târziu, a vorbit despre apariția arhetipurilor în analiză: mai întâi vine *anima*, apoi bătrânul înțelept și apoi *puer aeternus*, deoarece orice bătrân înțelept trebuie să aibă întotdeauna și spiritul tinereții. A spus, de asemenea, că arhetipurile sunt reprezentarea instinctelor, adică instinctele pot fi exprimate în multe feluri — există sute de posibilități. Dar este aleasă o singură formă, care corespunde instinctului — este o imagine a acestuia.

A vorbit despre Dorset, pe care îl cunoștea bine, și despre White Horse (Calul Alb) din Cerne Abbas[101] și despre alte lucruri. Mai târziu, după cină, Ruth a deschis *The Listener* și primul lucru pe care l-a văzut a fost o fotografie a unui Cal Alb din Yorkshire. C.G. era interesat de această fotografie și a povestit că pământul s-a mișcat, iar calul a fost deformat. Totul se mișcă... Dorset i s-a părut ciudat și înfricoșător. Campase odată undeva în zonă.

10 IANUARIE 1957

C.G. a discutat perspectiva naturalistului. A spus că munca sa nu încerca să fie filosofică. Nu era interesat de

abstracțiuni; era preocupat numai de ceea ce observa și aceste lucruri încerca să le înțeleagă. Avea o minte critică și nu putea accepta explicațiile care puneau apariția unor boli pe seama anumitor evenimente. El dorea să studieze boala individuală, să înțeleagă ce este *ea*. Viața nu este numai ce ne așteptăm noi să fie. Oamenii doresc să ajungă la *realitate*; ei încearcă, de exemplu, să respingă un delir numai pentru că nu este conform cu „realitatea". Dar delirul în sine este ceva; nu-i poți nega realitatea motivând că este neobișnuit.

A vorbit despre un vis pe care îl avusese cu ani în urmă la Bollingen, pe vremea când numai primul turn fusese construit. Era singur acolo de câteva zile, într-o liniște deplină și simțindu-se în elementul său în natură. A visat că auzea muzica mai multor instrumente, acordeoane, viori și așa mai departe și a văzut o lungă procesiune de oameni mergând pe malul lacului, venind dinspre Schmerikon. Când a ajuns la Turn, grupul s-a divizat, un șir trecând pe o parte și celălalt șir pe partea cealaltă. A fost atât de viu, încât s-a trezit întrebându-se ce făceau oamenii aceia. Nu și-a dat seama că visase și s-a ridicat din pat deschizând obloanele pentru a-i vedea. Nu era nimeni acolo, nimic în afară de lumina lunii într-o noapte senină.

S-a întors în pat și a adormit. Visul a revenit, dar a visat că a crezut că visează, când de fapt totul era real. Apoi s-a trezit și a deschis din nou obloanele, privind afară.

În momentul acela nu a putut da nicio interpretare visului. Se întâmplase cu circa treizeci de ani în urmă, dar de-abia anul trecut a descoperit o însemnare scrisă de un istoric de demult din Lucerna, R. Cysat (1545–1614), care a cules folclor în zonă, la începutul secolului al șaptesprezecelea. Printre povestiri era una a unui păstor de pe muntele Pilat. Cineva și-a petrecut noaptea la el, iar dimineața l-a întrebat pe păstor despre procesiunea de oameni ce cântau la diferite instrumente muzicale și care trecuseră de o parte și de alta a locului unde campaseră. Răspunsul păstorului a fost: „O, ai văzut legiunile lui Wotan".

C.G. a menționat acest vis ca exemplu al felului în care este constelat inconștientul colectiv în anumite momente și al marii valori pe care o are acest lucru. E important ca uneori *să fii singur și negrăbit*, deoarece atunci suntem aproape de natură (așa cum a fost el în noaptea acestui vis); atunci putem auzi vocea naturii vorbindu-ne.

Mi-a povestit, de asemenea, despre o vacanță petrecută cu mulți ani în urmă, când s-a dus cu soția și copiii într-o parte a Elveției pe care o cunoștea bine. Într-o dimineață, a plecat cu copiii într-o expediție și s-au întors la prânz. Soția lui i-a spus

că fusese să se plimbe în cealaltă parte a orașului, unde se aflau o morenă și câteva delușoare. Pe coama unuia dintre aceste delușoare văzuse o clădire foarte veche din lemn și urcase să o privească de aproape. I-a atras atenția gravura de pe ușă. Lemnul era înnegrit de vreme, iar gravura, de o calitate remarcabilă. C.G. a spus: „Ciudat, nu-mi amintesc o astfel de clădire, deși cunosc destul de bine morena aceea". A rugat-o să-i mai spună o dată unde era, iar ea a propus ca după prânz să meargă împreună să o vadă, nu ar fi durat decât douăzeci de minute; era pe al doilea sau poate pe al treilea delușor. Au plecat după prânz și au trecut pe lângă al doilea, al treilea și al patrulea delușor, dar nu se afla nicio clădire acolo. Ea era uimită, dar absolut sigură că o văzuse. Timp de două ore au cercetat fiecare deal, dar nu au găsit-o. C.G. a spus că soția sa era o persoană deosebit de echilibrată, rațională: „Era tipul senzație — nu o puteai păcăli". Dar avusese acea experiență; era un eveniment real și el nu-l putea explica.

Un episod similar s-a întâmplat mult mai târziu. C.G. îi povestise lui Toni Wolff despre Baptisteriul Ortodox din Ravenna, unde fusese înmormântată Galla Placidia. La începutul secolului al cincilea, după ce supraviețuise unei călătorii pe o mare agitată până la Ravenna, a construit acolo o biserică pentru a împlini un jurământ. Biserica originală a fost distrusă mai târziu, dar mormântul ei se află acolo.

După ce au vizitat mormântul, au intrat în Baptisteriu. Era inundat de o lumină bătând spre albastru, deși nu era iluminat artificial. C.G. s-a uitat în jurul său și i-a spus lui Toni: „Nu este ciudat? Iată ce mozaicuri frumoase sunt la vest, la est, la sud și la nord în această clădire octogonală, iar eu nu-mi amintesc să le mai fi văzut până acum — este cu atât mai uimitor întrucât sunt frapante!" În centru era bazinul; era mare, deoarece era folosit pentru botez. Timp de douăzeci de minute au studiat mozaicurile. C.G. le-a descris ca fiind de două ori mai mari decât tapițeria din verandă (care are în jur de 1,80 pe 2,40 metri). Fiecare dintre ele înfățișa o scenă dintr-un botez: unul al Sfântului Petru scufundându-se în mare, în timp ce Iisus îl salva; unul al israeliților în Marea Roșie, când apa i-a acoperit pe egipteni; unul al lui Naaman sirianul, scăldându-se în apă și fiind vindecat de lepră; și unul al botezului Domnului nostru.

Fiecare mozaic înfățișa dublul simbolism al botezului, ca salvator al vieții și ca pericol de moarte. C.G. a fost impresionat mai ales de acela care îl reprezenta pe Sf. Petru scufundându-se în mare, cu mâna întinsă, în timp ce Iisus se

întindea la rându-i spre el; era un mozaic extraordinar de frumos, din lapislazuli.

Ieșind din Baptisteriu, s-au dus la un magazin de peste drum pentru a cumpăra fotografii cu aceste mozaicuri — unul dintre magazinașele pe care le găsești întotdeauna în preajma unor astfel de locuri. Li s-au oferit fotografii cu Baptisteriul, dar niciuna cu mozaicurile. S-au dus la un alt magazin — nimic — și la alte câteva, dar nu au putut găsi fotografiile pe care le căutau.

Curând după aceea, C.A. Meier a plecat în Italia, iar C.G. i-a spus să nu uite să viziteze Ravenna și să vadă acele mozaicuri și să cumpere ilustrate cu ele sau dacă, nu putea, să le fotografieze. Între timp, C.G. a susținut un seminar în care a povestit ce mozaicuri minunate au văzut el și domnișoara Wolff la Ravenna și le-a descris cu amănunte.

Când s-a întors din Italia, dr. Meier i-a spus lui C.G. că a fost la Baptisteriul din Ravenna, dar că nu erau acolo mozaicurile pe care le descrisese. C.G. i-a povestit lui Toni Wolff, iar aceasta i-a răspuns: „E ridicol, le-am văzut cu propriii mei ochi, iar tu ai vorbit despre ele preț de vreo douăzeci de minute!" „Cu toate acestea — a spus el — *acolo nu sunt astfel de mozaicuri*." Așa că a menționat la seminar: „Doamnelor și domnilor, îmi pare rău, dar acolo nu sunt mozaicuri."[102]

Iată o experiență trăită de doi oameni, dar pe care nu o putea explica — nu avea nicio sugestie de oferit.

A menționat aceste lucruri pentru a arăta cât de misterioasă este mintea, cât de puțin știm despre ea și cât de futil este „să explici" manifestările psihicului atunci când nu corespund cu ceea ce ne-am obișnuit să numim realitate. Sunt multe aspecte ale psihicului pe care nu le înțelegem și pe care le avem încă de descoperit, și aici își au originea călătoriile sale în Africa, la indienii Pueblo și în India. A vrut să studieze mintea primitivilor din Africa, oameni a căror perspectivă era complet diferită de a noastră. Spectrul înțelegerii umane este infinit de variat și nu putem considera o anumită atitudine corectă și o alta greșită, atunci când încercăm să explicăm lucruri care se află dincolo de înțelegerea noastră.

Astfel, aflându-se în Africa, a întrebat un om foarte inteligent care era preot sau profesor dacă lumea este plată, dacă este un disc sau un glob. „Este un disc plat", a fost replica lui. „Ei bine — spuse C.G. — dacă vezi un vapor la orizont, ce parte vezi mai întâi?" „Vezi vaporul." „Nu, a spus C.G. și le-a adresat întrebarea celorlalți, care au răspuns: „Vezi mai întâi fumul, apoi catargul, apoi vaporul." „Așa e, a

spus C.G., și asta deoarece lumea este un glob.” „Nu, a spus preotul, nu este adevărat.” „De ce?”, a întrebat C.G. Preotul părea să fi fost pus în încurcătură; se plimba de colo-colo cu capul în mâini și un timp nu a găsit niciun răspuns. Apoi a exclamat: „Am găsit! Allah a făcut cândva un imens taur din piatră și l-a aruncat în ocean, dar cornul său stâng a rămas la suprafață; acel corn este pământul. Stă în sus astfel încât ai impresia că este un glob, dar nu este, căci dacă ar fi așa, marea ar cădea!” „Da, au spus ceilalți, acesta e adevăratul motiv.”

C.G. a fost foarte interesat, deoarece a recunoscut în această poveste o veche idee persană. Acești oameni au luat-o ca atare și au fost satisfăcuți.

A continuat să vorbească despre vizita sa în Africa, unde a cunoscut-o pe Ruth Bailey; se întâmpla în 1925 și, de atunci, ea a rămas o prietenă apropiată a familiei. C.G. călătorea împreună cu Peter Baynes și George Beckwith; trebuia să vină și Fowler McCormick, dar a intervenit ceva care l-a împiedicat. Ruth călătorea spre Africa pe același vapor, împreună cu sora ei mai tânără, pe al cărei logodnic urmau să-l întâlnească la Nairobi. Cu toate acestea, nu l-a cunoscut pe C.G. pe vas; el și însoțitorii săi nu se angajau în activitățile sociale generale, de pe vas, ci stăteau separat, citind sau discutând. Ajunseseră să fie numiți „cei trei Obadiah” (de la vechiul cântec *Obadiah*, *Obadiah*). La Nairobi au stat toți la același hotel, alăturându-li-se și logodnicul surorii lui Ruth. Bineînțeles că el era foarte curtenitor și față de Ruth, iar ea se simțea stingherită când cei doi nu o lăsau să plece singură pentru a-i lăsa împreună. La hotel a fost organizată o seară dansantă, iar Ruth și-a părăsit tovarășii, ducându-se într-un salon vecin; C.G. stătea acolo studiind hărți, iar ea i-a cerut permisiunea să se așeze la aceeași masă, fără să-l deranjeze, pentru a nu părea izolată. El a spus „Da” și a continuat să se uite la hârtiile sale. Nu a vorbit timp de aproximativ o oră, apoi a întrebat dintr-odată: „Vă interesează hărțile?” Ea a răspuns: „Da, foarte mult”. El i-a vorbit atunci despre călătoria pe care o planifica și i-a arătat unde au de gând să meargă.

După această întâlnire, Ruth și-a petrecut o parte din timp cu C.G. și însoțitorii săi, până când ei au părăsit hotelul. Ajunseseră la muntele Elgon și campaseră la poalele sale, când C.G. a primit o scrisoare de la guvernatorul Ugandei, în care era rugat să însoțească o femeie de naționalitate engleză care se întorcea de la Nairobi prin Sudan și Egipt — drumul pe care el însuși dorea să-l parcurgă. Persoana respectivă era Ruth, așa că întâlnirea de la Nairobi a facilitat obținerea

consimțământului din partea lui C.G. A ajuns singură la locul de campare și au călătorit apoi împreună tot restul expediției — în jur de trei luni. Ea nu auzise până atunci de C.G. și nu știa nimic despre munca sau reputația sa. Avea o abilitate naturală de a întâmpina orice situație cu umor și bunăvoință și un simț practic sănătos, care o ajutau să facă față oricărui incident ce ar fi putut surveni într-o expediție.[103]

11 IANUARIE 1957

C.G. a vorbit din nou despre publicarea *Psihologiei inconștientului* și a spus că i s-a părut foarte dificil să scrie despre *sacrificiu* — timp de două luni i-a fost imposibil. A spus că el nu scrie sub formă de capitole, ci continuu și își subdivide opera mai târziu. A simțit că Freud nu-i va putea accepta cartea deoarece a introdus un alt principiu, și anume acela al acțiunii autonome a inconștientului. Gândirea lui Freud a fost întotdeauna opacă față de această noțiune, iar C.G. a simțit că publicarea cărții ar însemna ruptura de Freud. Soția lui l-a asigurat că nu s-ar putea întâmpla așa ceva, dar el nu a putut fi convins și evenimentele au luat întorsătura prevăzută de el.

Am readus în discuție ideea pe care o lansase mai devreme, și anume că opera lui a izvorât din propria sa minte și nu a fost învățată de la alții. De exemplu, a spus că era avid să înțeleagă de ce Freud și Adler nu puteau cădea de acord. Mulți oameni observaseră acest lucru, dar numai pentru el reprezenta o problemă. Pentru el era o chestiune serioasă, iar din studiul acesteia s-a născut lucrarea sa despre tipuri. L-am întrebat despre el însuși — unde se situa atitudinea sa în această clasificare a tipurilor și a spus că el era, fără îndoială, un tip de gândire introvertă.

Aidoma lui Freud, Adler era satisfăcut de propria sa teorie, deoarece prin intermediul ei putea explica totul. Pentru el nu sexualitatea era aspectul important, ci dorința omului de a ieși în față. C.G. și-a dat seama că fiecare dintre aceste două puncte de vedere explica multe, dar nu totul. Freud a făcut una din metoda și din teoria sa, dar aceasta este o perspectivă eronată. Nu ar fi avut cum să fie empiric, deoarece nu poți fi empiric dacă ai o teorie fixă.

A spus că a avut o luptă cu el însuși atunci când și-a dat seama că prin testele asociativ-verbale descoperise dovada clinică a teoriei freudiene a refulării. Diavolul spunea: „De ce să nu o publici? Este foarte interesantă și nu are nimic de-a face cu Freud”. Dar a renunțat la acea idee de moment și a decis atunci și acolo să intre în tabăra lui Freud. Era o

hotărâre importantă, deoarece însemna sacrificarea propriei cariere academice și nesocotirea sfaturilor multora dintre prietenii săi. Dar pe el îl interesa adevărul și „la naiba cu cariera academică".

A remarcat cât de important era ca oamenii să-și urmeze propria funcție — să fie ceea ce sunt cu adevărat. De exemplu, cât de plictisitor este ca femeile să fie întotdeauna sensibile — este mai bine când se comportă un pic neașteptat, irațional; devin mai interesante așa.

În ceea ce privește ipotezele freudienilor, potrivit cărora totul era sexualitate infantilă refulată, a spus: „Ei sunt de părere că atunci când îți dai seama de acest lucru trebuie să-l pui deoparte, să-l uiți și *să te vindeci*. Dar nu-l poți lăsa deoparte fără suferință, deoarece tot ce aparține copilăriei este foarte valoros — dependența, interesul, atitudinea de așteptare. Acesta este *puer aeternus* și ai nevoie de el, mai ales la bătrânețe, pentru că *menține oamenii sănătoși*. Deci, este o mare greșeală să încerci să scapi de el; în plus, *nu*-l *poți* avea, pur și simplu, la cheremul tău." A spus că a întrebat adesea ce era cu adevărat *sublimarea* și niciodată nu a primit vreun răspuns. Este doar un termen lipsit de fundament. Nu poți schimba oamenii pentru a-i croi pe potriva unei teorii.

L-am întrebat ce credea despre tratarea pacienților maniaco-depresivi. Îi considera foarte dificili, dar era o idee bună să-i internezi atunci când, așa cum adesea se întâmplă, devin iritabili înaintea unui episod maniacal sau depresiv.

A citat, de asemenea, două cazuri de depresie. Unul era al unei femei care suferea de depresie și de teama de a merge la Paris. Simțindu-se bine timp de doi ani și dorindu-și cu ardoare să vadă tablourile de la Luvru — era o persoană cu o educație aleasă — s-a dus la Paris cu o prietenă. În ziua în care au ajuns acolo, ea și prietena ei au fost călcate de un taxi. Celălalt era cazul unui bărbat căruia îi era frică să urce pe scări în clădirile publice, precum scările de la British Museum, spunea el. Acesta se afla la Berlin pe parcursul tulburărilor civile dinaintea venirii la putere a lui Hitler; se trăgea pe stradă și oamenii alergau să se adăpostească în case. Se afla lângă o clădire publică și a urcat în fugă scările pentru a se salva, dar „un glonț l-a găsit" pe scări și a murit.

Dincolo de orice discuție psihologică, am remarcat mereu în conversația generală cu C.G. tendința lui de a-și clarifica lucrurile înainte de a face orice fel de comentariu și de a pune întrebări până înțelegea semnificația, ori de câte ori ceva era neclar. Este ceva specific operei și atitudinii sale, el nu ia nimic de-a gata, are nevoie de date. Este întotdeauna deschis

pentru ceva nou sau neașteptat; de aceea nu are o teorie definitivă.

În acea seară, în timp ce ne plimbam, a întrebat dacă am auzit vreodată o predică despre parabola ispravnicului necredincios. I-am răspuns că nu. „Nu, a spus, teologii nu o menționează niciodată, deoarece Christos a lăudat omul care a înșelat sau, cu alte cuvinte, a fost complet conștient.”[104]

După cină ne-am așezat pe verandă, C.G. stând la măsuță și purtând, ca de obicei, un șorț albastru, și având în fața sa pe măsuță piatra pe care grava descendența pe parte masculină a familiei sale. Cioplea din când în când literele cu o mână expertă. A menționat că inscripția era în limba latină: „Vezi dumneata, latina este limba corectă, distinsă, atunci când te adresezi strămoșilor”.

Când i-a fost oferit titlul de Doctor Honoris Causa la Harvard, a adăugat el, s-a ținut un discurs în limba latină, iar discursul fusese scris pe un pergament. El era deosebit de curios cum a fost tradus termenul „inconștient” în limba latină, iar traducerea era *mens vacua*, mintea necunoscută sau neexplorată. El a fost descris ca explorator al inconștientului și i s-a părut foarte potrivită această expresie.

Mai târziu mi-a arătat cuțitul care, cu mult timp în urmă, se rupsese cu un zgomot asurzitor în patru bucăți. Îl montase pe un carton și sub el a scris acum o legendă. A vorbit, de asemenea, despre masa care se crăpase cu un pocnet brusc, puternic; era o masă de nuc, parte din zestrea bunicii sale, care avea în jur de șaptezeci de ani vechime. Amândouă aceste evenimente au rămas neexplicate.[105] Avuseseră loc la puțin timp după ce a cunoscut-o pe fata medium despre care și-a scris disertația, *Despre psihologia și patologia așa-numitelor fenomene oculte*.[106]

Totodată, mi-a arătat un păhărel fără picior, din sticlă ușor colorată (roșu sau roz), iar marginea de sus a paharului era tăioasă de jur împrejur. Mi-a spus că la moartea mamei soției sale, partea de sus a paharului se spărsese. Și a făcut din nou referire la experiența avută în Baptisteriul din Ravenna, ca la un alt eveniment încă neexplicat.

Mi-a atras atenția faptul că își păstrase cu grijă cuțitul din 1898, iar mai târziu, paharul. Este interesant, de asemenea, că până în această seară nu scrisese nimic pe hârtia pe care fusese montat cuțitul.

12 IANUARIE 1957

În dimineața aceasta la micul dejun, C.G. a vorbit despre vizita sa la Paris din 1902. Nu l-a văzut pe Charcot[107], care se

pensionase, dar a audiat prelegerile lui Janet.[108] I s-au părut teribil de plicticoase — nu conțineau nicio idee fecundă. Janet nu și-a cunoscut niciodată pacienții; era opusul lui Freud, care nu putea vedea niciodată dincolo de pacienții lui, ci numai prin prisma teoriei sale. Janet era prototipul mentalității franceze, care se afla încă în secolul al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, când Franța era centrul Europei. Francezii nu călătoreau; citise un articol din *Le Matin* pe această temă. Îi considerau barbari pe străini, deci de ce s-ar fi dus să-i vadă? Aveau tot ce le trebuia. Limba franceză era vorbită de toți oamenii educați, politicoși; astfel, în Basel, franceza era *de rigueur* printre familiile aristocrate. Chiar și Leibnitz[109] își scrisese operele în franceză.

A vorbit despre faimoasa tapițerie de la muzeul din Zürich. Înfățișează un tratat cu unul dintre regii Franței, francezii purtând veșminte și mantii minunate, iar delegația elvețiană având jobenuri și haine negre, precum o adunare a bătrânilor — „Nimic în afară, totul era înăuntru, și erau foarte inteligenți, foarte abili. Este cea mai bună sintetizare a mentalității franceze și a celei elvețiene — înțelegi totul. Trebuie să știi aceste lucruri, pentru a înțelege mentalitatea pacienților francezi”.

Se afla de câteva luni la Paris, dar nu ajunsese să cunoască nicio familie franțuzească. Erau mulți studenți, dar nu se întâlnea cu ei în afara amfiteatrelor. Francezii erau foarte politicoși în cazul în care cumpărai ceva de la ei sau dacă doreau ceva de la tine; altfel, totul era la suprafață. Așa erau înainte de Revoluție. Apoi a venit Napoleon și *La Grande Armée* — dar ei tot pe culmi, iar toți ceilalți nicăieri. Încă mai sunt așa, confecționând veșminte minunate pentru a le vinde — totul la suprafață.

Cu totul alta a fost situația la Londra, unde a locuit într-un hotel mic în apropiere de British Museum.

Mi-a arătat o scrisoare de la o pacientă americană pe care o tratase de un episod schizofrenic cu mai bine de douăzeci de ani în urmă. Iată ce scria: „Mi-ați spus atunci că acel episod a fost *singura* mea mare șansă și credeam că încercați doar să mă încurajați să mă lupt cu boala. Dar aveați dreptate, iar acum am dovada. Totuși, dacă nu aș fi avut marele noroc să ajung la dumneavoastră, acel episod ar fi reprezentat sfârșitul meu absolut și niciuna din șansele pe care le-am enumerat mai sus nu ar fi apărut”.

În seara aceasta, ședem din nou în birou, așa cum ne-am obișnuit pe tot parcursul acestei vizite — C.G. pe scaunul lui, citind sau jucând solitaire, Ruth citind pe canapea, iar eu pe

un scaun la birou, scriindu-mi însemnările într-o lumină difuză. Nu vorbim mai deloc.

86 C.G. Jung, *Wandlungen und Symbole der Libido*, scrisă în 1911 și publicată în anul următor. Lucrarea a fost pentru prima dată tradusă în limba engleză de dr. Beatrice M. Hinkle și publicată cu titlul *Psychology of the Unconscious*, de Moffat Yard & Co., New, York, în 1916 și de Kegan Paul, Londra, 1917. În 1956, traducerea unei ediții noi și mai cuprinzătoare, semnată de R.F.C. Hull, a fost publicată în operele complete ale lui Jung în limba engleză, Volumul 5, *Symbols of Transformation* (*Simboluri ale transformării*).

87 C.G. Jung, *Psihogeneza bolilor spiritului*, O.C., Vol. 3, I, *Despre psihologia Dementiei Praecox: o încercare* (publicată pentru prima dată în 1907).

88 C.G. Jung, *Două scrieri despre psihologia analitică*, O.C., Vol. 7, II, *Relațiile dintre Eu și inconștient* (publicată pentru prima dată în 1916 și tradusă în limba engleză anul următor).

89 C.G. Jung, *Tipuri psihologice*, O.C., Vol. 6. Lucrarea lui Jung despre tipuri a fost publicată pentru prima dată în 1921. Jung descrie direcția luată de gândirea sa în acea perioadă, în *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 6, „Confruntarea cu inconștientul", pp. 233–236. Vezi și Barbara Hannah, *Jung: His Life and Work*, pp. 126–127.

90 Fiica și ginerele lui Jung.

91 Visul, precum și textul lui Gerard Dorn, sunt descrise în C.G. Jung, *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, O.C., Vol. 1, par. 334ff.

92 Jung povestește această întâmplare în *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 11, „Despre viața de dincolo de moarte", pp. 349–350.

93 Sigmund Freud, *Totem și tabu*. Câteva corespondențe între viața psihică a sălbaticilor și cea a nevroticilor (1912–1913), Opere Esențiale, Vol. 9 (Editura Trei, București, 2010).

94 *Secretul Florii de Aur*, tradusă de Richard Wilhelm, comentariu de C.G. Jung, publicată pentru prima dată în engleză în anul 1931. *Comentariul* este publicat atât separat, cât și în *Studii despre reprezentările alchimice*.

95 Marie-Louise von Franz descrie experiența în întregul său context drept un eveniment sincronistic, în *C.G. Jung: His Myth in Our Time*, capitolul XII, p. 238.

96 Dionisie Areopagul, autor al unor opere alchimice timpurii.

97 C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 1, „Primii ani", pp. 31–32.

98 *Ibid*., capitolul 6, „Confruntarea cu inconștientul", p. 207.

99 *Ibid*., capitolul 7, „Despre nașterea operei", pp. 242–243. În *C.G. Jung: His Myth in Our Time*, capitolul X, „Mercurius", pp. 201–203, Marie-Louise von Franz plasează visul într-un context mai larg.

100 În *Amintiri, vise, reflecții*, Jung scrie despre această experiență în capitolul 6, „Confruntarea cu inconștientul", pp. 222–223.

101 De fapt, imaginea de la Cerne Abbas nu este un cal, ci un uriaș cu o bâtă. Este un vechi simbol al fertilității, iar în trecut femeile care nu aveau copii se duceau acolo în speranța că acesta le va ajuta să rămână însărcinate.

102 Jung a vorbit despre mozaicuri la *Tantra Yoga Seminar* (*Seminarul Tantra Yoga)*, în 1932. El descrie întreaga experiență în *Amintiri, vise, reflecții*, Capitolul 9, „Călătorii", *Ravenna și Roma*, pp. 331–333.

103 Vezi descrierea făcută de Barbara Hannah în *Jung: His Life and Work*, pp. 165ff.

104 C.G. Jung, *Psihologia religiei vestice și estice*, O.C., Vol. 11, VI, *Răspuns lui Iov*, par. 696: „... există deja în spusele lui Christos indicații că unele idei trec dincolo de spiritul creștin tradițional ca, de pildă, parabola cu economul necredincios, a cărui morală coincide cu logion-ul din Codex Bezae și trădează un alt punct de vedere etic decât cel așteptat. Criteriul moral îl constituie aici *conștiența*, nu legea și convenția. Notă de subsol (Codex Bezae): «Omule, dacă știi ce faci, ești mântuit, dacă nu știi, ești blestemat și ești un încălcător de lege»".

105 C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 3, „Anii de studenție", pp. 137–138.

106 Jung și-a bazat pe această disertație discursul inaugural ținut în fața Facultății de Medicină a Universității din Zürich, în 1902, cu ocazia obținerii diplomei de medic. Este publicată în *Psihologia fenomenelor oculte*, O.C., Vol. 2, I.

107 Jean Martin Charcot (1825–1893). Împreună cu discipolii săi, a fondat ceea ce a devenit cunoscut drept Școala de la Salpêtrière. A influențat dezvoltarea neurologiei în timpurile sale și a devenit faimos datorită cercetărilor sale în domeniile isteriei și utilizării hipnozei.

108 Pierre Janet, figură proeminentă a cercetării în domeniul utilizării hipnozei la clinica lui Charcot din Nancy.

109 Gottfried Wilhelm Leibnitz (1646–1716).

VARA ANULUI 1957

BOLLINGEN, 2 IULIE 1957

Am ajuns la Bollingen. Era o zi foarte călduroasă, iar eu eram obosit de pe drum. Am cinat lângă lac; am adus masa de lemn lângă lac și totul a fost cărat de Ruth Bailey și cu mine.

Turnul este uimitor. Intrarea se deschide spre o curte cu două ieșiri, ambele cu porți care se zăvorăsc; este un spațiu exterior, de asemenea împrejmuit de un zid și de o parte din casă și din nou o poartă zăvorâtă.

Casa are o singură ușă, aidoma aceleia din Seestrasse, iar această ușă este foarte grea, dotată cu un lacăt extrem de puternic și cu două yale. Ferestrele sunt toate mici și au gratii, inclusiv cele de sus. Holul duce spre bucătărie; aceasta constituie baza turnului original construit de C.G. în 1923. Înainte, intrarea principală în casă era ușa de la bucătărie, așa că și aceasta este grea și are o închizătoare foarte robustă; ușa care duce spre etaj, unde se află biroul și camera cea nouă (construită între 1956 și 1957) poate fi, de asemenea, încuiată.

C.G. doarme în vechiul turn, astfel încât poate fi destul de izolat. Dacă un hoț ar intra pe ușa din față, nu ar putea ajunge mai departe decât dacă ar sparge încuietorile. Astfel, este ca o fortăreață și poate fi destul de bine încadrată în arhitectura medievală.[110]

6 IULIE 1957

La micul dejun, vorbind despre concentrare, C.G. a spus că era atât de concentrat când scria, încât nu băga de seamă când cineva încerca să-i atragă atenția. Ieri dimineață scria de două ore, când Ruth a venit să-i spună că e ora prânzului. A fost cu adevărat surprins, ca și cum nu s-ar fi aflat acolo și ca și cum nu ar fi scris; era complet absorbit, se afla complet în trecut.

I-am povestit despre Coleridge și despre bărbatul din Porlock care l-a întrerupt în timp ce scria *Kubla Khan*, iar el nu a mai putut continua. Brusc, C.G. a întrebat: „Ce dorea omul acela? Ce mesaj avea?” Nu știam. „Dar asta e foarte important, a continuat C.G., trebuie să fi atins vreun complex

— a făcut o gaură în inconștient și ce scria a dispărut. De asemenea, trebuie să ne întrebăm de ce o persoană precum Coleridge era cu capul în nori." Era uimitor cum punea punctul pe i — pentru mine aceasta fiind o nouă abordare — și întregul tablou prindea viață.[111]

Discutând despre ideea de Dumnezeu, a spus că avusese o formare kantiană și a vorbit despre *Ding an Sich*, Dumnezeu ca atare, nu ideea noastră despre Dumnezeu, ci Dumnezeu ca un ceva ce nu poate fi cunoscut. Oamenii din toată lumea au idei despre Dumnezeu, dar acestea sunt idei subiective, nu obiective.

Despre bine și rău a spus că trebuie să le avem întotdeauna pe amândouă, un sus implică un jos; binele implică nebinele, așa cum lumina implică umbra. Perspectiva noastră subiectivă nu a fost niciodată mai mult de atât și nu o putem transforma în dogmă. Lucrurile sunt ceea ce sunt, un copac este doar un copac; dacă spunem că este un copac „bun", atunci ne referim la relația noastră cu el, dar nu spunem nimic despre copac; pentru un alt animal poate fi „rău".

A scris despre farfurii zburătoare,[112] despre care nu știm nimic; tot ceea ce știm este că a fost observat *ceva*. Poate veni foarte bine de pe Marte sau de altundeva din spațiu. Sunt descrise două forme: una este circulară și cealaltă are forma trabucului; ultima o poate conține pe prima, precum sunt conținute tabletele într-un tub. A menționat o știre dintr-un ziar vechi, din care există câteva exemplare la biblioteca din Zürich, și în care există o imagine exact ca acelea pe care le vedem în ziua de astăzi. Avem foarte puține fotografii, deși sunt prea multe mărturii pentru a le trece cu vederea.

Spunem că lucrurile sunt „prostii" atunci când nu-și găsesc locul printre ideile noastre unanim acceptate. Dar când oamenii catalogheză ceva drept „simplă imaginație", el arată spre mașini sau spre avioane spunând că, înainte de a fi construite, erau „simplă imaginație", deoarece imaginația *este* ceva.

7 IULIE 1957

După micul dejun, șezând în umbrarul unde aveam masa, i-am vorbit lui C.G. despre obsesii și despre elementul lor misterios. A fost de acord și a spus că persoanele intuitive erau întrebate adesea: „Ce facem acum?" — ele anticipează viitorul.

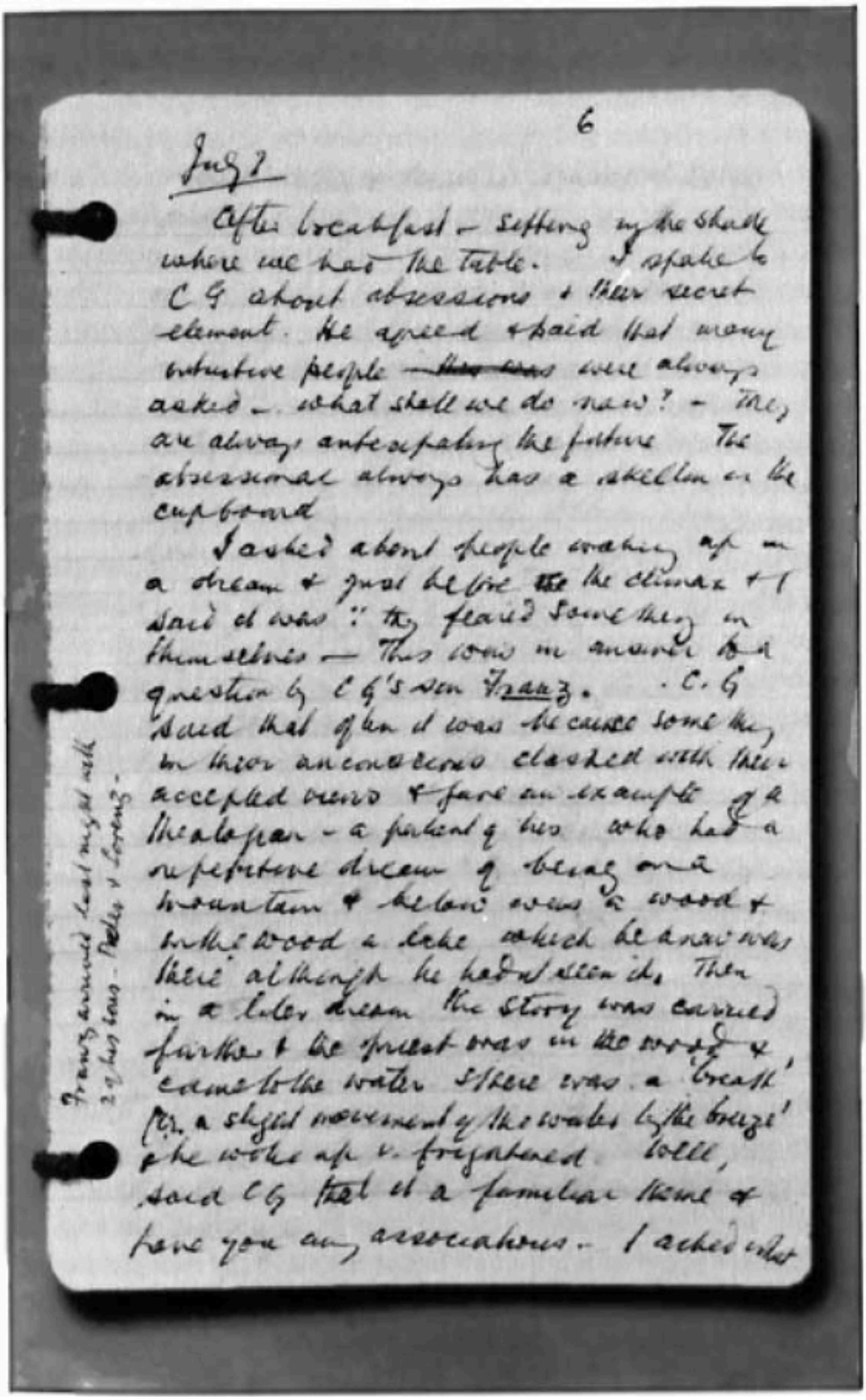

6

Jung?

After breakfast – sitting in the shade where we had the table. I spoke to C G about obsessions & their secret element. He agreed & said that many intuitive people ~~— like me —~~ were always asked – what shall we do now? – They are always anticipating the future The obsessional always has a skeleton in the cupboard

I asked about people waking up in a dream & just before the climax & I said it was: they feared something in themselves — This was in answer to a question by C G's son Franz. C. G said that often it was because some thing in their unconscious clashed with their accepted views & gave an example of a Realepan – a patient of his who had a recurrent dream of being on a mountain & below was a wood & in the wood a lake which he knew was there although he had not seen it. Then in a later dream the story was carried further & he went in the wood & came to the water & there was a breath & a slight movement of the waves like breeze & the waves arose & foregathered. Well, said C G that is a familiar theme & have you any associations – I asked what

Franz around last night with 2 of his sons – Peter & Lorenz –

O pagină a unuia dintre jurnale

Continuând o remarcă făcută de fiul lui C.G., Franz Jung, care sosise seara trecută cu doi dintre fiii săi, am ridicat o întrebare despre oamenii care se trezesc din vis chiar înainte

de momentul său culminant și am sugerat că la originea acestui comportament se află teama lor de ceva din ei înșiși. Conform opiniei lui C.G., ceva din inconștientul lor intra în conflict cu opiniile lor acceptate. A dat exemplul unui teolog care a apelat la el. Acest om avea un vis repetitiv, în care era pe un munte; la poalele muntelui era o pădure, iar în pădure un lac despre care știa că e acolo, deși nu îl văzuse. Într-un vis ulterior imaginea a fost dusă mai departe, preotul aflându-se în pădure și ducându-se la lac. S-a simțit o „adiere", o ușoară mișcare a apei de către briză, iar el s-a trezit foarte înspăimântat. „Aceasta e o temă familiară, i-a spus C.G., ai vreo asociație?" Am întrebat ce voia să spună prin „familiară", iar el mi-a dat de exemplu învolburarea apelor din povestea biblică[113]; însemna că omul putea fi vindecat sau că era posibilă o vindecare, dar aceasta echivala cu renunțarea la opiniile sale teologice sau cu modificarea lor, lucru ce-l înspăimânta.

A vorbit apoi despre indigenii din Africa — ei aveau o mentalitate simplă. Pe parcursul vizitei sale la Muntele Elgon a observat cât de corect interpretau indigenii, printre care petrecuse ceva timp, trăsăturile oamenilor din grupul său. El era întotdeauna atent cu emoțiile sale, rezervat și nu se dezvăluia în totalitate; prin urmare, îl respectau și îl considerau bătrân și înțelept. Avea cinzeci de ani și părul alb, așa că (părul lor albind numai la o vârstă foarte înaintată), ei credeau că are în jur de o sută de ani. Îi povesteau visele lor și îl întrebau dacă sunt sau nu favorabile; dacă visele erau prevestitoare de rău, în acea zi nu se mișcau.

Am menționat că manifestările isteriei se schimbaseră; de exemplu, în India și Burma indienii aveau simptomele clasice ale isteriei, pe când britanicii, nu. A spus că este la fel și aici, în zilele noastre oamenii arareori mai manifestă vechile simptome ale isteriei.

C.G. citise o lucrare a unui domn Ruth (Prieten al Tuturor Sufletelor), despre posibilitatea unei noi Reforme. Era un articol foarte bun, spunea el; dar omitea esențialul — și anume că o reformă nu se poate naște din cercetare istorică sau din astfel de paralele, ci numai din miezul experienței individuale. Deci trebuie să se întâmple azi, un eveniment izvorât din timpul prezent. Predicile despre trecut, de exemplu, despre Sf. Pavel sau despre Iisus pot fi edificatoare, dar nu au niciun efect în ele însele; Pavel însuși avusese o revelație. Dacă nu există o experiență religioasă personală — să înțelegi din interior ce înseamnă — nu se întâmplă nimic.

O astfel de experiență poate lua multe forme, de exemplu îndrăgostirea; orice este trăit pe deplin.

8 IULIE 1957

Discuție lungă cu C.G. L-am întrebat din nou despre visul cu pasărea albă.[114] Mi-a răspuns că mult timp rămăsese un mister pentru el. La început, a crezut că cei „doisprezece oameni morți" se refereau la cele douăsprezece zile de dinaintea Crăciunului, deoarece aceea era perioada întunecată a anului, când de obicei își fac apariția vrăjitoarele. A spune „înainte de Crăciun" este echivalent cu a spune „înainte ca soarele să reînvie", întrucât Crăciunul se sărbătorește în acel moment decisiv al anului în care era serbată nașterea soarelui în religia mithraică (marele adversar al creștinismului timpuriu) — momentul decisiv era reprezentat de noaptea zilei de Crăciun și a doua zi de Crăciun. Doar mult mai târziu a asociat visul cu Hermes și cei doisprezece porumbei.

De asemenea, am întrebat din nou despre episodul crăpării mesei, de la Basel. Acesta se întâmplase, cu aproximație, în perioada în care o cunoscuse pe fata cu abilități de medium; și ruperea cuțitului de pâine tot atunci avusese loc. Masa era rotundă și era aceea pe care mâncau. Era doar o experiență stranie și nu una religioasă, deoarece ultima ar fi condus la alte lucruri. Aceste două experiențe au rămas izolate.[115]

Dar pentru el erau importante ședința de spiritism și experiențele care i-au urmat cu fata medium, deoarece atunci a fost pentru prima dată când a înțeles că există o altă lume (inconștientul), care avea o viață proprie, diferită de viața conștiinței. În transele ei, fata își depășea vârsta biologică, de cincisprezece ani și jumătate, iar de aici el a tras (mai târziu) concluzia că inconștientul era atemporal — întreaga sa viață era deja acolo. Fata era deșteaptă și devenise cea mai căutată croitoreasă din Basel, confecționând cele mai frumoase haine. A murit la douăzeci și șase de ani, de tuberculoză.

Am întrebat despre tipurile sale funcționale[116] și despre acelea ale lui Freud — erotic-anal și așa mai departe. A spus că ultimele sunt destul de lipsite de interes și sunt rezultatul acaparării lui Freud de către anima, întrucât numai femeile, datorită nașterii și copiilor, sunt interesate de astfel de lucruri. Dar tipurile sale funcționale au fost descrise pentru că sunt în general adevărate și sunt înțelese de oricine. Toată lumea știe ce înseamnă gândire și sentiment, ele duc undeva.

A spus că a traversat o perioadă foarte dificilă chiar înaintea Primului Război Mondial, după ruptura sa de Freud. În iulie 1914 a fost rugat să se ducă la Aberdeen, să

vorbească despre schizofrenie[117], tocmai atunci când căzuse pradă unor viziuni tulburătoare, apoi fusese chinuit de un vis care se repetase de trei ori în câteva luni; detaliile variau, dar tema centrală era topirea calotei polare și inundarea Europei și a civilizației. La început a luat visul personal, neștiind ce altceva ar fi putut reprezenta. Dar când a izbucnit războiul, temerile sale că l-ar putea paște un dezastru personal s-au spulberat, deoarece a realizat că visele se refereau la catastrofa războiului.[118] De la Aberdeen s-a întors acasă prin Germania, uneori în trenuri militare. La Köln, sau în apropiere, a văzut un zeppelin doborât, iar pilotul acestuia agățat de un copac.

Vorbind mai târziu despre opera sa, a spus că, atunci când și-a publicat lucrarea despre alchimie,[119] oamenii o considerau o prostie. Un profesor de la Oxford a mărturisit că citise cartea și i se păruse foarte interesantă, dar nu conținea nicio dovadă. „Dar — a spus C.G. — cartea este plină de dovezi! Ce dovadă ar fi dorit? Una pe care ar fi putut-o explica «științific» sau fotografia?" Pentru C.G. era important faptul că a existat o astfel de gândire ca aceea a alchimiștilor — oamenii au avut anumite experiențe și încă le mai au. Pe el îl interesează *experiența*, nu „dovada".

11 IULIE 1957

Freud a presupus existența cenzurii; dar cum era un factor inconștient, ceea ce înseamnă o formă de disociere, nu vom putea ști niciodată. Prin urmare, a dedus că fiecare obiect ascuțit care apare în vis este un penis și toate obiectele adâncite reprezintă vaginul. „Dar, l-a întrebat C.G., dacă visezi un penis?" „Atunci — a răspuns Freud — înseamnă că cenzura nu a funcționat." Aceasta, desigur, este o *petitio principii*.

L-am întrebat despre Eugen Bleuler și despre atitudinea lui față de vise. C.G. a spus că nu le-a luat niciodată în serios; chiar dacă îi cerea părerea lui C.G. despre un anumit vis, el răspundea invariabil la explicațiile sau sugestiile primite: „Numai baliverne!"

C.G. a spus că Bleuler a publicat mai târziu o istorie a Spitalului Burghölzli, în care i-a menționat aproape pe toți cei care lucraseră vreodată acolo, dar nu a făcut nicio referire la Jung. Cu toate acestea, Burghölzli a devenit faimos datorită lui (C.G.), prin cercetările întreprinse de el cu testele asociativ-verbale și prin publicarea lucrărilor sale. Cineva i-a scris lui Bleuler întrebându-l de ce nu l-a menționat pe Jung

în cartea sa, iar răspunsul său a fost: „O, el e deja faimos — toată lumea a auzit de el!” Dar de ce a fost lăsat pe dinafară?

Am discutat despre rău și el a amintit principiul inechității, din Noul Testament: „Căci tot celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce n-are și ce are i se va lua.”[120] (Am adăugat că, într-o versiune în limba engleză, ultima parte era tradusă: „și ce *pare* să aibă i se va lua”, dar el a spus că în traducerea germană nu era așa.) Ca principiu, a spus el, este nedrept. De asemenea, a menționat că Iisus, intrând în Ierusalim călare pe măgar, și-a încălcat propriile învățături — un om mergând pe jos este lipsit de valoare — era o recunoaștere a salvatorului lumesc venind plin de glorie. Apoi a blestemat smochinul neroditor, dar nu era sezonul smochinelor. Se purta ca un om care lovește cu piciorul piatra de care s-a împiedicat; adică, sugera că Iisus a făcut o greșeală apărând pe măgar și că blestemul adresat de el smochinului era un acces de furie, care însoțește adesea o astfel de gafă — așa cum ni se întâmplă tuturor.

Conform Genezei, Dumnezeu a spus că tot ceea ce el a creat e bun, dar cum putem ști acest lucru, de vreme ce omul a fost creat de-abia în ultima zi?

C.G. face adesea remarci amuzante și usturătoare. De exemplu, în St. Gallen, a întrebat pe cineva pe unde trebuie s-o luăm, iar acela ne-a recomandat să ne ducem să vedem Rinul (sau un afluent al acestuia) ieșit din albie, abătându-ne puțin de la drum, și ne-a dat și alte informații. După aceea, C.G. a adăugat sec: „Extraverții aceștia sunt foarte utili!”

În timp ce ne deplasăm cu mașina lui Fowler McCormick, se bucură de peisaj și vorbește despre formațiunile geologice. Astăzi am mers de la St. Gallen la Rorschach, pe malul Lacului Constanza, apoi am luat-o spre sud, pe cursul Rinului, care se varsă în lac. Ne-am îndreptat spre Sargans — cunoscut pentru vinurile și pentru fortificațiile sale — iar apoi, de-a lungul unei șosele magnifice, am trecut pe lângă Walensee, spre Weesen. Ne așteptam să avem parte de o cină minunată aici, dar, de fapt, s-a dovedit a fi una destul de banală.

13 IULIE 1957

Astăzi, C.G. a citit o povestioară publicată de un pacient care apelase cândva la mine; o considera sinistră și a comentat despre trăsăturile patologice. Îi amintea de o femeie tânără pe care o tratase cândva și care credea că locuiește pe lună (luna este principiul feminin). El a tratat-o cu succes. Dar situația era foarte delicată, iar el a simțit că era extrem de

important să stabilească o relație cu ea. Povestea ei transmitea esența problemei, iar el a acceptat-o necritic. După trei săptămâni și multe ore în care au dezbătut aceste idei, ea i-a dat o „pungă", o geantă mică, foarte grea; înăuntru se afla un mic revolver încărcat. „Ce-i ăsta?", a întrebat el. A răspuns că de trei săptămâni îl avea la ea și, dacă el ar fi dezamăgit-o sau dacă ar fi refuzat s-o creadă, ea l-ar fi împușcat. Tot timpul, dar fără să știe de ce, el s-a temut că ea ar putea să-i facă vreun rău, dar nu a îndrăznit să-i vorbească despre asta.

Mai târziu, ea s-a măritat, și-a realizat o familie, și, ajunsă la o vârstă venerabilă, i-a scris că, după atâția ani, încă nu-i vine să creadă că a fost cândva nebună și internată într-o clinică.

A vorbit despre dificultatea oamenilor de a se gândi la psihic ca la altceva decât o posesiune personală, subiectivă. Cu toate acestea, de când avusese experiența cu fata medium, el considera psihicul un fenomen obiectiv, cu propriile sale legi autonome.

C.G. era într-o formă minunată azi și foarte amuzant, citind pasaje dintr-o revistă americană — unul despre un cal care gândește, iar altul despre un câine care se comporta ciudat și ai cărui stăpâni l-au dus la un *psihiatru de câini*! — asta l-a amuzat copios. Totodată, era posibil ca proprietarul calului să-l influențeze pe acesta, transmițându-i un stimul, astfel încât să poată număra bătând din picior.[121]

A continuat menționând câteva fenomene de spiritism, în care obiectele se materializau. A vorbit despre un astfel de experiment, la care luase parte o cunoștință de-a lui. O mână s-a materializat, iar prietenul lui a apucat-o; nu avea oase și, treptat, în timp ce prietenul său o ținea, s-a dizolvat. Se întâmplă astfel de lucruri ciudate, a remarcat el. Altă dată a apărut un cap; prietenul său i-a introdus în gură un tub de sticlă, pe care l-a conectat printr-un tub de cauciuc la o soluție de oxid de calciu; dioxidul de carbon din respirația provenită din acest cap a trecut în soluție prin tub, precipitând un depozit de carbonat de calciu pe vas.

Seara am luat o cină deosebit de plăcută pe malul lacului, cu o sticlă de Château Neuf du Pape din 1945. Ruth a spus că este o petrecere în avans de ziua lui, iar cu puțin timp înainte eu îi dăruisem câteva trabucuri, cadou de ziua sa.

14 IULIE 1957

C.G. mi-a spus că, mai demult, când era construit doar un singur turn, într-o iarnă a locuit singur aici timp de două

săptămâni. Era o liniște absolută, nu era nimeni în preajmă și nu se auzea niciun sunet, în afara vântului și a valurilor. Hans a trecut să ajute la câteva treburi domestice, apoi a plecat acasă. Atunci a avut remarcabilul vis al oastelor lui Wotan venind dinspre Schmerikon.[122] Aceste lucruri apar, a spus el, atunci când ești singur și expus gândurilor tale și inconștientului. Mulți oameni nu suportă să fie deloc singuri, dar e important.

În aceeași perioadă, și în timp ce pregăteau masa (C.G. și Hans), a auzit clar pe cineva care îl striga pe nume — „Dr. Jung". S-a dus la ușă, dar nu era nimeni acolo. L-a întrebat pe Hans dacă auzise ceva, iar el a spus: „Nu". La scurt timp, atât el cât și Hans au auzit cum îl strigă cineva și s-au repezit la ușă, dar nu era nimeni acolo. Hans era uimit și a spus că a auzit vocea cu propriile-i urechi. Cu toate acestea, era inexplicabil.

După ceai, C.G. a citit o poveste cu strigoi dintr-o revistă. A spus că fuseseră înregistrate multe întâmplări de acest tip. A povestit una, din Australia, despre un tânăr (întotdeauna era vorba de un adolescent) asupra sau în jurul căruia cădeau pietre. Fusese așezat într-un cort, înconjurat de oameni, și cu alți zece oameni care păzeau afară. Pietrele căzură din interiorul cortului de pânză, fără ca de afară să se observe ceva. Fiind foarte tulburat, băiatul a plecat de acolo; apoi s-a dus la bunicul său, rugându-l să împiedice căderea pietrelor.

C.G. a spus că aceste fenomene de tip poltergeist se întâmplau în adolescență și adesea apăreau ca un fel de disociere, ca în cazul fetei medium. Adesea, băieții și fetele între paisprezece și șaisprezece ani sau în jurul acestei vârste făceau lucrurile cele mai nebunești și mai periculoase și jucau tot felul de farse prostești. El însuși se comportase așa. Le putem lega de aceeași tendință, e vorba de un soi de potențial de dezvoltare. Am întrebat despre experiențele lui Oliver Lodge.[123] Desigur că știa totul despre Raymond — uimitor cât de extinse sunt cunoștințele sale, dar și memoria sa. După el, totul părea foarte naiv; avea un oarecare sâmbure de adevăr, dar Oliver Lodge nu a privit niciodată problema din punct de vedere psihologic.

C.G. a menționat că și-a visat sora la șase săptămâni după moartea acesteia. El se afla într-un fel de castel și s-a dus să o întâmpine la gară. S-au întâlnit, iar ea era cu aproape un cap mai înaltă decât el. Mergeau unul lângă altul, iar el o privea. Apoi, ea s-a transformat, ajungând la aceeași înălțime cu el. În realitate, fusese mai scundă decât C.G.

A lăsat acest vis fără niciun comentariu sau explicație. Dar a continuat, menționând alte trei vise, despre tatăl său. Tatăl său a murit în 1896. Era un om foarte educat, un savant care știa șase sau șapte limbi orientale: ebraica, araba, etiopiana și altele. Dar a lăsat toate acestea să se risipească, iar el s-a irosit conversând și vorbind cu oamenii. În primul vis, tatăl său era mai înalt decât C.G. În realitate, fusese mai scund. C.G. l-a văzut la el acasă, unde se afla o bibliotecă medievală, la fel de mare ca Sala de Lectură de la British Museum. Aceasta însemna dezvoltarea laturii intelectuale.

C.G. l-a visat din nou pe tatăl său în 1922 — adică douăzeci și șase de ani mai târziu, în octombrie sau noiembrie. În vis, tatăl său apărea în casa lui C.G. din Küsnacht; era mult mai scund decât fusese când era în viață. C.G. s-a gândit să-l pună la curent cu evenimentele care s-au întâmplat de la moartea sa, în 1896, și să-i prezinte pe soția sa și pe ceilalți membri ai familiei; dar se părea că tatăl său venise pentru o consultație și l-a întrebat pe C.G. despre problemele vieții casnice. (Căsătoria sa cu mama lui C.G. nu fusese foarte reușită.) Astfel, C.G. i-a ținut un fel de prelegere despre căsnicie și problemele sale. În primăvara următoare, mama lui C.G. a murit. A fost ca și cum tatăl său ar fi anticipat moartea ei și reîntâlnirea cu ea și dorea să se pregătească pentru eveniment.

În visul al treilea, tatăl său era mai înalt — crescuse în statură și era mai înalt decât C.G. Se aflau într-un vechi oraș indian, nu departe de Agra sau Chataputri, iar C.G. era adolescent. Doi muncitori tineri aflați într-un șopron de vizavi se comportau ca niște strigoi și făceau un tărăboi înfricoșător aruncând bucăți de cherestea într-un mod haotic. C.G. avusese acest vis în 1950 — douăzeci și opt de ani mai târziu, chiar în timp ce scria sau se pregătea să scrie *Aion*.[124] În vis, C.G. era un băiețandru. Era un fel de inițiere, deoarece în poveștile de tip poltergeist ale adolescenților există un element de inițiere. La fel, fata medium se putea comporta, în transă, ca o femeie de treizeci de ani.

BOLLINGEN

Este cu adevărat C.G. în piatră, propriul său chip, cu totul rupt de lume.

Prima parte construită a fost turnul circular din stânga; are o bucătărie mare, iar la etaj, trei camere.

În turn nu există lumină electrică, numai lămpi cu ulei, iar alimentele sunt coapte în cămin și pe o sobă cu ulei. Alimentarea cu apă se face printr-o pompă din hol, sub care

se află un mare bazin din piatră. Sunt multe sculpturi în piatră. În peretele loggiei se află două foarte mici deschizături; prin una se poate vedea aleea care duce spre casă, iar prin cealaltă, aleea care duce la ușa principală.

Micul dejun se servește în jurul orei 8:30 și îl luăm afară, în umbrar, sau dacă plouă, în bucătărie. După micul dejun, putem citi sau sta de vorbă. Vasele sunt spălate de Ruth și de Hans (sau de Ruth și de mine); C.G. nu ia parte la această activitate. A terminat de scris lucrarea despre farfuriile zburătoare, iar acum are de scris un scurt eseu despre conștiință, un subiect care i se pare aproape lipsit de interes; dar, spune el, oamenii sunt curioși și îi dau o prea mare semnificație. Am adăugat că episcopul romano-catolic al Irlandei predica oamenilor să nu se ia după conștiință, ci după poveștele Bisericii. Astfel, spunea el, oamenii se simt în siguranță și nu au nevoie să gândească.

Seara, după cină, stăteam fie afară, fie în loggia, citind la lumina unei lămpi cu parafină. C.G. citește ziarele de la prima până la ultima pagină. Când plouă, stăm în camera cea mică, la baza celui de-al doilea turn. În spate este șemineul cel mare, ocupând aproape întreaga lățime a zidului, iar de-a lungul celorlalte laturi ale camerei este construită o bancă din piatră, acoperită cu plăci de ceramică, iar pe ea se află câteva perne. E puțin loc; într-o seară am stat acolo (C.G., Ruth și cu mine), cu scaunele înghesuite unul în altul, citind la lumina unei lămpi vechi suspendate de tavan. În seara aceasta facem la fel. Ce scenă ciudată! Dacă cei care-i citesc cărțile l-ar putea vedea pe C.G. aici, în cămașa sa cu mâneci suflecate, cu un vechi pulover și în șosete (care au o gaură!)! Aici se gătește cel mai des. În seara aceasta, de exemplu, C.G. a gătit o cină excelentă, stând pe unul dintre taburete (care sunt fabricate în Ticino). Într-adevăr, el este foarte atent cu fiecare detaliu al gătitului. Am avut costițe de porc, iar el a pregătit sosul din făină, apă și un pahar de vin. Apoi a pregătit salata la masă, tăind bucățele de usturoi și amestecându-le cu lingura de lemn, cu sare și piper (cred). La desert am avut un piure de prune aduse din grădina de la Küsnacht și kirsch. A fost foarte bun. Apoi ne-am retras în camera aceasta de la baza turnului, unde ne aflăm acum.

Al doilea turn începe la primul etaj, iar această cameră face parte de fapt din extensia ce reprezintă al doilea nivel al întregii structuri. Deasupra ei se află partea superioară a turnului; apoi zidul de rezistență, apoi loggia din curtea interioară și apoi ultimul etaj, construit în 1957, tușa finală.

15 IULIE 1957

În după-amiaza aceasta, după ce s-a odihnit, C.G. a petrecut în jur de o oră și jumătate tăind lemne pentru foc. Lemnele au fost adunate de Hans (și de mine) de pe malul lacului. Este surprinzător de agil și dă lovituri foarte puternice de topor. Apoi, el și cu mine am stivuit lemnele à la Suisse. După aceea, am cinat în loggia din curtea interioară, unde C.G. aprinsese focul. Chiar acum, Ruth are treabă în casă, iar C.G. și cu mine stăm în loggia — el citindu-și ziarele, așa cum face în fiecare seară, iar eu scriind aceste rânduri, în timp ce fumez unul din trabucurile pe care i le-am făcut cadou de ziua lui. Azi după-amiază, Ruth și Hans au petrecut mult timp în barcă, îndepărtând algele și trestiile care fuseseră aduse de apele lacului până în fața Turnului.

În fiecare zi, Ruth hrănește lișițele cu pâine — drăguțe păsărele — tată, mamă și doi pui; și uneori, nu întotdeauna, apare familia de lebede — trei lebede tinere și unul sau celălalt sau amândoi părinții.

În altă zi, Hans și cu mine am petrecut aproape două ore trăgând blocuri de cărbune compresat, cu scripetele, în podul aflat în cea mai nouă aripă a clădirii.

Mai târziu, discutând cu C.G., l-am întrebat dacă interesul său pentru fenomenele psihologice se datorează experiențelor sale timpurii cu părinții. Era de părere că nu; învățătura religioasă a tatălui său era ambiguă și, dacă într-un fel o credea, copil fiind, ea i s-a părut întotdeauna foarte lipsită de substrat. Mama sa nu discuta niciodată probleme religioase, îi evita întrebările și le ignora. A mai spus că nimic din ce învățase în primii ani de la profesorii săi nu-i influențase în vreun fel dezvoltarea gândirii. Totul a venit mereu din mintea sa. Tatăl său l-a învățat latina de la șase ani, iar pentru aceasta i-a fost întotdeauna recunoscător.

A spus că, după despărțirea de Freud, a simțit foarte pregnant nevoia unui sens în viață. Știa că în vechime oamenii trăiseră după un mit, adică aveau o anumită idee centrală care dădea semnificație vieții lor. Se întreba, însă, după ce mit, după ce idee centrală trăiește el. Nu avea. Când, mai demult, își întrebase tatăl despre creștinism, el nu i-a putut răspunde la întrebări; spusese doar atât: „Gândești prea mult! Trebuie să crezi!” „Dar — a replicat C.G. — așa sunt făcut, cum mă pot opri din gândit? Cum să cred, pur și simplu?” Însă nu a primit niciodată vreun răspuns. În perioada care a urmat rupturii de Freud, întrebarea a devenit foarte dificilă pentru el, iar timp de trei ani nu a scris nimic și nu a întreprins nicio muncă științifică, în schimb a încercat (cu succes) să cadă la o înțelegere cu propriul fel de a fi și cu propriile convingeri.

Nu înțelegea la ce se refereau oamenii când vorbeau despre un mântuitor personal. Cum a putut permite Dumnezeu ca Fiul său să fie crucificat? Orice tată s-ar fi opus unui astfel de lucru, dar Dumnezeu i l-a impus Fiului său ca pe un fel de necesitate. Diverse aluzii din Noul Testament i-au dat un indiciu despre existența unei continuități între Vechiul și Noul Testament; una era povestea ispravnicului necredincios, iar cealaltă blestemul aruncat de Iisus asupra smochinului sterp. Dar nu putea realiza nicio formă de contact *personal* cu imaginea lui Iisus, pe care în copilărie fusese învățat să-l iubească și care murise pentru păcatele noastre. De ce ar trebui să fie atât de importantă moartea lui? De ce a fost nevoie să potolească astfel mânia lui Dumnezeu?

L-am întrebat pe C.G. ce mit găsise — ce idee centrală, pentru el, a dat un sens vieții? A răspuns fără să clipească: „O, acesta e inconștientul colectiv".

16 IULIE 1957

Discutând despre Freud la micul dejun a spus că era o prostie să scrii, așa cum făcuse Ernest Jones,[125] că Freud se autoanalizase. Era imposibil așa ceva, întrucât orice încercare de autoanaliză nu putea fi decât subiectivă; nu avea cum să meargă dincolo de sine, în afara sa. În analiză era absolut necesar să ai un alt punct de vedere, acela al unei alte persoane.

Mitul lui Freud era acela al tatălui originar, astfel încât era înclinat să suspecteze oamenii și l-a suspectat pe C.G., crezând că acesta vrea să-i ia locul. Dar C.G. a spus că primul său contact cu Freud l-a reprezentat contribuția sa, cu dovezi clinice, în sprijinul teoriei freudiene a refulării, ceea ce însemna că el însuși a renunțat la așteptările sale în ceea ce privea o carieră universitară. Doi profesori i-au scris pentru a-i spune că asocierea cu Freud ar însemna dezastrul său profesional. Dar C.G. era impulsionat de o dorință pentru adevăr — dorea să înțeleagă ce se afla cu adevărat în minte. Odată cu trecerea timpului, a descoperit că Freud nu se abătea de la drumul său și că excludea întotdeauna orice idee care nu-și găsea locul în teoria sa.

Când au vizitat New Yorkul împreună în 1909, și-au analizat reciproc câteva vise. La un moment dat, Freud a refuzat să ofere asociații la anumite vise; a ezitat, apoi a spus: „Nu, nu-mi pot risca autoritatea". Iar în acea clipă, normal, a pierdut-o.[126] Însă întrebarea lui C.G. l-a atins și a reușit să-i modifice atitudinea. Freud îi spusese cândva că nu trebuie să le acorde atenție pacienților, că ei nu contau. „Ce remarcă

bizară, de la pacienții noștri învățăm!", a replicat C.G. Mi-a spus apoi că, de fapt, Freud era o persoană sensibilă și își vindeca pacienții prin blândețea cu care îi trata.

110 Șoseaua care mărginește partea superioară a Lacului Zürich, trecând prin Bollingen, făcea parte din drumul apucat de infractorii și aventurierii ce veneau dinspre est pentru a se alătura Legiunii Străine la Marsilia. De aici, nevoia de siguranță.

111 Incidentul este descris în *The Poetical Works of Samuel Taylor Coleridge*, sub coordonarea lui William Michael Rossetti: „În vara anului 1797, autorul, pe atunci într-o stare precară de sănătate, se retrăsese la o fermă izolată dintre Porlock și Linton, în Exmoor, la granița dintre Somerset și Devonshire. Ca urmare a unei ușoare indispoziții a fost prescris un antialgic, efectul acestuia fiind acela de a-l adormi în momentul în care se afla pe scaunul lui, citind următoarea propoziție… din *Purchas's Pilgrimage*: «Aici a ordonat Khan Kubla construirea unui palat, înconjurat de o maiestuoasă grădină: și astfel optsprezece kilometri de pământ fertil au fost închiși în spatele unui zid». În următoarele aproximativ trei ore autorul a căzut într-un somn profund, cel puțin în ceea ce privește simțurile exterioare, pe parcursul căruia a crezut cu toată tăria că nu putea să fi compus mai puțin de două-trei sute de rânduri: dacă aceasta, în care toate imaginile se ridicau înaintea lui ca niște obiecte, în timp ce în paralel luau naștere expresiile corespondente, fără senzația sau conștiința că depune vreun efort, se poate numi compunere. La trezire i s-a părut că își amintește limpede totul și, luându-și peniță, cerneala și hârtia, a așternut pe hârtie de îndată și plin de entuziasm rândurile aici păstrate. Din nefericire, în acea clipă a fost chemat afară de o persoană care venise cu treburi de la Porlock și reținut de aceasta aproape o oră, iar la întoarcerea în cameră a descoperit, nu spre mica sa surpriză și decepție, că, deși avea încă o amintire vagă și redusă a semnificației generale a viziunii sale, cu excepția a opt sau zece versuri și imagini disparate, tot restul dispăruse, precum imaginile de pe suprafața unui curs de apă în care a fost aruncată o piatră… Cu toate acestea, din amintirile care mai erau încă vii în mintea sa, autorul a intenționat de nenumărate ori să finalizeze singur ceea ce, inițial, îi fusese dat, cum se spune… dar zilele nu au intrat în sac. 1816".

112 C.G. Jung, *Flying Saucers, A Modern Myth of Things Seen in the Skies*, publicată în limba engleză în 1959. Vezi și *Civilizația în tranziție*, O.C., Vol. 10, Secțiunea XV.

113 Iazul de la Bethesda din Ierusalim, unde veneau oamenii bolnavi pentru a aștepta învolburarea apei; cine pășea primul în iaz când se mișcau apele era vindecat de boala sa.

114 Visul povestit în conversația din data de 7 ianuarie 1957.

115 Aceste întâmplări sunt menționate în conversația din 11 ianuarie 1957.

116 C.G. Jung, *Tipuri psihologice*, O.C., Vol. 6. Funcțiile sunt descrise în capitolul X.

117 C.G. Jung, „Despre semnificația inconștientului în psihopatologie”, publicată în *Psihogeneza bolilor spiritului*, O.C., Vol. 3, IV. A fost publicată pentru prima dată în *British Medical Journal* (1914).

118 C.G. Jung, *Amintiri, vise, relecții*, capitolul 6, „Confruntarea cu inconștientul”, p. 212.

119 C.G. Jung, *Psihologie și alchimie* (Editura Teora, București, 1998).

120 Ultima propoziție din parabola talanților (Evanghelia după Matei, 25:29).

121 Poveștile despre calul telepat, despre Lady Wonder și despre psihiatrul de câini au fost citite din revista *Fate,* numărul din august 1957 (Clark Publishing Company, Illinois).

122 Această experiență este menționată în conversația din 10 ianuarie 1957; Jung o descrie în *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 8, „Turnul”, pp. 271–272.

123 Sir Oliver Lodge, fizician englez, născut în 1851. A făcut cercetări originale în domeniul electricității, a studiat diverse fenomene electrolitice, undele electromagnetice și telegrafia fără fir. A primit rangul de cavaler în 1902. Din 1901 până în 1904 a fost Președintele Societății de Cercetări Parapsihologice. Fiul său mezin, Raymond, a fost ucis în Primul Război Mondial și după aceea a comunicat cu el prin ședințe de spiritism, care apoi au fost publicate. Într-o perioadă în care mulți oameni erau îndoliați, cartea a avut un impact fenomenal. Vezi Sir Oliver Lodge, *Raymond* (revizuită), Londra, 1922; și *The Survival of Man. A Study in unrecognised human faculty* (*Supraviețuirea omului. Un studiu al puterii umane necunoscute*) (ediția a zecea), Londra, 1926.

124 C.G. Jung, *Aion. Contribuții la simbolistica sinelui*, O.C., Vol. 9.

125 Ernest Jones, *Sigmund Freud: Life and Work* (*Sigmund Freud: Viața și opera*) (Hogarth Press, 1957), vol. I, capitolul XIV, „Self-Analysis” (Autoanaliza).

126 E.A. Bennet, *C.G. Jung*; acest incident este descris într-un context mai larg în capitolul „Jung și Freud: Hail and Farewell” (*Jung și Freud: Salut și rămas-bun*), pp. 39–40.

PRIMĂVARA ANULUI 1959

KÜSNACHT, 20 MARTIE 1959

Am ajuns la Haupbanhnhof la ora 14:20, am fost întâmpinat de Ruth Bailey și de Müller (șoferul lui Jung) și am pornit spre Küsnacht. Am luat ceaiul pe verandă. C.G. este într-o formă bună și are un aspect foarte sănătos. Aștepta să apară dragorul, pentru a draga apele de pe lângă plajă, se pare.

După ceai, el s-a dus să vadă un pacient, iar eu i-am făcut o vizită Barbarei Hannah. Din nou în Seestrasse, C.G., Ruth și cu mine am făcut o plimbare prin grădină înainte de cină și ne-am uitat la două magnolii, dintre care una fusese plantată anul trecut. Apoi am traversat grădina, îndreptându-ne spre lac. Am întrebat despre o cruce care era bătută în cuie pe peretele casei de vară, iar el mi-a spus că era dintr-un cimitir (mă întreb care).

La cină am avut o conversație plăcută. C.G. era bucuros că intrase în vacanță și nu trebuia să vadă decât una sau două persoane. I-am amintit despre bărbatul pe care l-am întâlnit la St. Gallen, care ne-a spus despre râul ce ieșise din albie, și despre remarca lui (a lui C.G.), „Extraverții aceștia sunt foarte utili!”, iar el a râs din toată inima.

Mai târziu, am urcat în birou. El îmi pregătise — „ca de obicei”, a spus — scaunul de sub lampadarul de lângă masa sa de scris, iar el s-a așezat lângă fereastră, citind ziarul de seară și fumând un trabuc; mi-a dat și mie unul. Pe masa lui de scris e un obiect pe care îl mai văzusem și care i-a fost trimis de Societatea Indiană de Psihiatrie; este un lotus sculptat în lemn, care se deschide. Cu ani în urmă, i-au trimis și o *dhoti* din bumbac, pe care a îmbrăcat-o o dată, cu mare dificultate și amuzament. Pe masă este și o statuie din metal a lui Buda.

În biroul principal se mai află și o sobă mare, elvețiană, cu plăci verzi de teracotă; este un element arhitectonic, potrivindu-se perfect într-un colț. Aceste sobe sunt ușor de aprins și folosesc puțin combustibil, de obicei lemn. În spatele scaunului meu se află cărțile de alchimie — o colecție remarcabilă.

După ce a terminat cu ziarul, C.G. a jucat solitaire pe o scândură așezată pe genunchi și cu picioarele ridicate pe un alt scaun. Ședem destul de tăcuți, e o scenă foarte pașnică. Îi place să stea tăcut serile și să-și lase mintea liberă, relaxată.

21 MARTIE 1959

După micul dejun, C.G. și cu mine ne-am așezat în grădină la soare, iar el a citit din cartea mea Introducerea și o parte din capitolul 2.[127] În timp ce citea, a făcut câteva comentarii. Tatăl său era luteran, dar aparținea de Biserica Reformată din Basel. Erau diferențe între Geneva (Calvin) și Zürich (Zwingli) — cea de-a doua era foarte rațională; la comuniune erau folosite vase din lemn și nu existau ornamente, în timp ce la Basel se ținea mai mult la ritual, sau erau mai de modă veche.

Ajungând la notele mele despre visul lui din copilărie, acela în care se afla în camera de la subsol, mi-a mărturisit cât de mult l-a impresionat.[128] Un covor roșu, ca o traversă, ducea la podiumul pe care era așezat un spațios tron aurit. A spus că obiectul care stătea pe el, pe care îl luase drept trunchi de copac, era de aproape patru ori mai înalt decât el — 3,5 sau 4,5 metri — și mi-a corectat manuscrisul cu creionul. Avea un ochi ca un zeu demonic, iar teroarea sa față de această apariție s-a intensificat atunci când a auzit vocea mamei sale strigând de afară: „Uită-te la el, e mâncătorul de oameni!”

Mi-a spus că scrisese o autobiografie a primilor douăzeci și cinci de ani ai vieții sale, dar ezita să o publice deoarece putea fi cu ușurință înțeleasă greșit, ceea ce ar fi deranjat multe persoane care depindeau de el. A spus că de abia cu doi ani în urmă, în timp ce lucra la această autobiografie, a făcut brusc legătura dintre cele trei episoade ale visului său cu peștera, preotul și funeraliile.[129] Funeraliile erau ceva obișnuit pentru el, întrucât cimitirul se afla lângă casa lui; numai la aceste evenimente bărbații apăreau cu pantofii lustruiți, haine negre și jobenuri. În mintea sa, a asociat visul despre peșteră cu un mormânt — precum Iisus în mormânt — și cu preotul; se gândea că preotul era femeie. De-a lungul anilor, aceste experiențe au fost „insule de conștiință”, iar acum a înțeles pentru prima dată legătura dintre ele.

Copil mic fiind, fusese învățat să se roage ca Iisus să vegheze asupra lui, să-l țină departe de pericole pe acest pui (el) și să-l acopere cu aripile sale. Era o oarecare legătură între ideea de pui și aceea de prăjiturică, iar Dumnezeu nu mânca prăjitura. Însă diavolul ar fi mâncat oricâte prăjituri ca

aceasta. Toate aceste [130]reflecții ale sale erau *secrete*, deoarece credea că părinții lui nici nu știu, nici nu înțeleg așa ceva; deci, asta îi separa de el. Asocia cuvintele mamei sale din visul cu peștera — „Ăsta-i mâncătorul de oameni!” — cu preotul și era absolut înspăimântător. Apoi, mult mai târziu, în visul din Basel, a înțeles că trebuie să accepte ciudata idee a unui Dumnezeu care nu respectă Biserica.[131]

Ce ar crede un om de știință despre astfel de idei? Pentru el erau magnifice și reprezentau o sursă de dezvoltare.

După-amiaza am mers cu mașina la Bollingen, C.G., Ruth și cu mine. Ne-a luat o jumătate de oră. Turnul era mai frumos ca oricând în lumina caldă a soarelui, iar noi ne-am plimbat prin împrejurimi. C.G. m-a dus să-mi arate sculptura dedicată lui Attis, pe care o lucrase la capătul aleii, lângă ponton. Sculptura, în piatră, era o coloană mică, iar pe ea scria Tō ATTEI — lui Attis. Era așezată în mijlocul anemonelor, unele mici, sălbatice, iar C.G. a spus că aceasta era floarea lui Attis. A amintit că povestea lui Attis era una dintre cele mai frumoase din antichitate, punând-o în aceeași categorie cu aceea a lui Apollo și a Demetrei. Pe zidul Turnului a făcut o nouă sculptură, reprezentând o femeie îngenuncheată; a spus că era mama lui Attis.

Când eram acolo, C.G. și-a petrecut mult timp șezând lângă un pârâu care vine din două izvoare și se varsă în lac. Avea o unealtă despre care spunea că era folosită de ciobani — o cazma micuță, care se termina la unul dintre capete cu un cârlig; o agățase de o crosă de polo, ce avea la mâner o curelușă de piele. Crosa era lungă, iar el stătea lângă râu și îi curăța albia cu cazmaua, astfel încât apa curgea nestingherită. L-am întrebat de ce făcea acest lucru, iar el mi-a spus că era relaxant și îi lăsa mintea să meargă; îi plăcea să stea lângă o apă curgătoare, ce sugera curgerea vieții și a ideilor. Ruth a adăugat că adesea se îndeletnicea cu acest lucru când, la fel ca acum, nivelul lacului era scăzut. După ce se topește zăpada, nivelul lacului urcă și pârâiașele sunt de regulă acoperite. Când reflectează astfel, lui C.G. îi place să rămână tăcut și să fie singur. Niciodată nu-l incomodează singurătatea.

22 MARTIE 1959

Am fost cu mașina să vedem pregătirile pentru expoziția ce urma să aibă loc. Se va desfășura pe ambele părți ale lacului, ce vor fi unite printr-un funicular care acum este în construcție. C.G. a dorit să viziteze și am pornit la pas. Este

foarte atras de astfel de lucruri; de asemenea, de clădiri și de case vechi.

De la locul expoziției, am plecat mai departe cu mașina pe Valea Sihlului și am băut o cafea împreună cu Müller. Apoi ne-am întors prin Pasul Albis. C.G. era foarte încântat de natură, de copaci, de micul lac Türler, și de diversele panorame ale Zürichului. Când am ajuns înapoi, ne-am plimbat prin grădină și el a privit fiecare plantă și floare în parte.

L-am întrebat dacă l-a cunoscut pe James Joyce și îl cunoscuse. A spus că scriitura sa din *Ulise* era pe alocuri sclipitoare; a menționat în special descrierea detaliată a unei foi de hârtie care plutea pe apele râului, ducându-se spre mare, și pe care a citat-o în lucrarea sa despre *Ulise*.[132]

După ceai, C.G. și cu mine ne-am așezat în grădina din față, lângă zid. Eu i-am pus câteva întrebări referitoare la originea și elaborarea teoriei sale despre tipuri. Mai târziu a vorbit despre *libidoul relațional*, legătura naturală dintre oameni, conexiunea de care au nevoie pentru a preveni izolarea, pentru a conștientiza apartenența comună a acelora care împărtășesc aceleași interese și un nivel similar al conștiinței.

23 MARTIE 1959

C.G. mi-a recomandat să citesc *Dr. Jivago*, un roman al unui rus, Pasternak; înfățișa o minunată imagine a animei. „Nu știi cine este, nu este cu adevărat reală, prea bună pentru a fi aievea, iar undeva ceva este putred.” Seara, în bibliotecă, i-a spus lui Ruth: „Dacă vrei să știi ce este anima, trebuie să citești acea carte!” În *Dr. Jivago*, anima este cât se poate de tipică, iar el (Pasternak) nu știa ce este.

Înainte de cină, C.G., Ruth și cu mine am pornit-o pe jos spre părculețul de lângă debarcaderul de la plajă. El cunoscuse de curând un profesor francez care era foarte interesat de adevărul vieții lui Iisus din Nazaret, Iisus personajul istoric; acest om cunoștea toate variantele și se îndoia în privința adevărului. C.G. i-a povestit, și ne-a repetat-o și nouă, o experiență pe care el și membrii asociației britanice o avuseseră în India. Se aflau în apropiere de Darjeeling și urcau pe Signal Hill, un loc bine cunoscut, pentru a privi apusul de soare. Avuseseră marele noroc al unei priveliști de o absolută claritate a muntelui Kanchenjunga, fenomen rar, deoarece semețul munte este de obicei învăluit în nori. Pe Signal Hill este o movilă de pietre; sunt de culoare roșie, pictate cu oxid roșu de plumb, iar

mohamedanii toarnă *ghee*[133] peste ele. Roșul reprezintă sângele. Sunt, de asemenea, și mulți bambuși foarte înalți — „la fel de înalți ca stâlpii de electricitate” a spus el, arătând unul pe stradă. Acești copaci erau plini de steguleţe pe care era desenat un cal (un cal special, pe care l-a descris, dar nu am prins detaliile), deoarece de multe secole, cu mult înaintea lui Mahomed[134], acesta fusese un loc sacru. Era un spectacol minunat, cu valea umbrită, apoi purpuriul albăstrui, care se continua cu extraordinarul apus de soare incandescent. Toți se uitau fascinați la această scenă impresionantă, iar unul dintre membrii asociației britanice a murmurat „Phew!” — o exclamație involuntară de încântare. Atunci, C.G. i-a spus: „Ce faceți? Ați emis spontan sunetul de venerare rostit de-a lungul a nenumărate secole, fără să îl cunoașteți!” Era un grup destul de mare acolo, iar Barker, profesorul de engleză de la Cambridge, a spus: „Jung, dumneata trebuie să știi faimosul pasaj din *Faust* despre apusul de soare!” Într-adevăr, Jung îl știa și l-a recitat.[135] Era un spectacol deosebit de impresionant și cât se poate de neștiințific, a spus el. În adăpostul de lângă debarcader, unde ședeam, ca de atâtea alte ori până atunci după plimbări asemănătoare, a repetat pasajul din Goethe pentru noi. „Dar, a continuat C.G., acolo era un mit viu, deoarece se spunea că muntele luminat de soare era soția lui Vishnu; iar mitul conferă semnificație poveștii și experienței. Iată ce sunt miturile.”

A vorbit despre prostia unui pastor anglican care l-a vizitat și i-a vorbit despre „încercarea de a obține Adevărul”, de parcă l-ar fi putut obține într-o formă pe care el ar fi fost capabil să o înțeleagă și nu ar fi existat adevăr în afară de acela.

Seara, când stăteam în bibliotecă, a rugat-o pe Ruth să-mi arate fotografiile unor farfurii zburătoare dintr-un ziar italienesc. Primise ziarul de la un italian care fotografiase o farfurie zburătoare în 1952; fusese dat afară din clubul său fotografic, deoarece se credea că era o fotografie trucată, dar recent a fost acceptată. C.G. cunoaște o doamnă din sudul Elveției care este secretara unei organizații ce înregistrează aparițiile de OZN-uri și îi trimite rapoarte despre ele. Una dintre ele era fotografia unui OZN tipic, pe care mi-a și arătat-o; el a scris pe verso că fusese făcută de o fată de 18 ani, fiica unui pastor din California. Își pusese aparatul de fotografiat într-un copac, pentru o expunere prelungită, și l-a luat de acolo după un timp. Când a developat negativul, a

descoperit farfuria zburătoare. În mod evident, ea nu o văzuse.

24 MARTIE 1959

Dimineața am mers cu mașina la un loc de belvedere de deasupra Küsnachtului, ne-am așezat la soare și am băut cafea.

La întoarcere, C.G. și cu mine ne-am așezat în grădina din față. L-am întrebat despre afirmația lui Ernest Jones potrivit căreia, într-una din primele vizite făcute lui Freud, (C.G.) manifestase fenomene de tip poltergeist.[136] A spus că asta era o absurditate fără seamăn; știa că afirmația fusese făcută de Freud. Iată care-i era substratul: la finalul primei lor discuții, care durase treisprezece ore, era dezamăgit de faptul că aceasta fusese canalizată de încrâncenarea lui Freud de a explica totul numai în termeni sexuali. C.G. fusese nerăbdător să-l cunoască și să vorbească cu el, iar la finalul conversației avea încă multe așteptări neîmplinite. Deodată, s-a auzit o pârâitură puternică în biblioteca de deasupra capului lui Freud, un pocnet formidabil, ce dădea impresia că lemnul crăpa și totul se prăbușea. Freud a privit în sus uimit, iar C.G. a spus: „Cum interpretezi asta?" El a știut imediat că era o manifestare extracorporală a unei situații psihice și că se va repeta, deși nu știa de ce. Dar i-a spus lui Freud: „Se va repeta", apoi imediat s-a repetat. Freud era înspăimântat, deși nu recunoștea; a încercat să nu-i dea atenție. Dar pocnetul fusese real și C.G. i-a spus atunci că era semnificativ. Au examinat biblioteca și nu era nimic de văzut. C.G. mai trăise incidente similare — efecte extracorporale le numea el — și a adăugat că aceste fenomene parapsihologice sunt *afecte exteriorizate* și au un comportament similar cu acela al complexelor — adică sunt proiectate. Pocnetul l-a afectat foarte mult pe Freud, dar nu a încercat niciodată să-l explice. „Dacă eu nu aș fi întrebat «De ce?» în testele asociativ-verbale, a spus C.G., nu aș fi descoperit niciodată complexele. Dar Freud a trecut cu vederea aceste lucruri. Acum există un Institut de Parapsihologie la Freibourg și directorul vine să-mi ceară părerea." Un incident similar se întâmplase cu Eugen Bleuler, iar când C.G. i-a vorbit de fenomene parapsihologice a spus că e absurd; dar douăzeci de ani mai târziu a devenit spiritualist și a avut multe experiențe de acest gen. C.G. a descris pocnetul din bibliotecă drept *eveniment sincronistic*, acauzal. Nu putea fi explicat; dar s-a întâmplat, nu era nicio urmă de îndoială în

privința aceasta. I-a dat un sentiment ciudat: „Ai grijă! — s-ar putea să existe o ruptură între noi”.

Am vorbit apoi despre vise și mi-am exprimat ideea de a plasa în centrul lucrării mele visele și materialul clinic; el a fost de părere că era un plan foarte bun. Vorbind despre vise, a spus că întotdeauna trebuie să întrebăm: „Al cui vis?” Este întotdeauna o chestiune individuală, nu putem generaliza; elaborăm reguli, nu legi. Pentru Freud, *toate* visele erau împliniri ale dorinței și considera că visul este un mijloc de apărare a somnului. C.G. credea că mai mult ne împiedică, decât ne ajută să dormim.

A vorbit un timp despre Laufe, casa lui de demult, de deasupra Cascadei Rinului. La ora ceaiului a sosit doamna Niehus. A întrebat despre cartea mea. I-am spus că C.G. îmi mărturisise că scrisese deja o mare parte din autobiografie (îmi amintesc că acum un an sau doi îmi vorbea despre dificultatea de a scrie despre viața sa și probabil că așa i-a venit ideea). Ea a spus că doamna Jaffé dorea să publice materialul scris de el. I-am dat să citească Introducerea mea. A spus că abordarea mea diferea destul de mult de aceea a doamnei Jaffé și m-a încurajat să continui. A spus că a mea era mai masculină, iar faptul că urma să fie publicată o altă biografie nu trebuia să mă împiedice să continui. C.G. o citise mai de mult și era, de asemenea, de părere că este bună și va avea succes.

127 E.A. Bennet, *C.G. Jung* (1961).

128 *Ibid*., p. 10. C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 1, „Copilăria”, p. 32.

129 C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, pp. 30ff.

130 *Ibid*., p. 29, n. 2:

„Întinde-ți ambele aripi,
O, Iisuse, bucuria mea
Și ia puiul tău.
Dacă Satana vrea să-l înfulece,
Atunci fă îngerii să cânte:
Acest copil să rămână nevătămat.”

Legătura dintre un pui și o prăjiturică este dată de cuvântul german *Küchlein*, care înseamnă atât *pui de găină*, cât și *prăjiturică*.

131 *Ibid*., capitolul 2, „Anii de Școală”, p. 59.

132 În C.G. Jung, *Spiritul în om, artă și literatură*, O.C., Vol. 15, „Ulise: un monolog”, par. 186, Jung citează: „Elijah, skiff, light crumpled throwaway, sailed eastward by flanks of ships and trawlers, amid an archipelago of corks beyond new Wapping street past Benson’s ferry, and by the threemasted scooner *Rosevean* from Bridgwater with bricks”. („Profetul Ilie, ambarcațiune plutitoare, afiș puțin mototolit, plutea spre răsărit pe lângă chilele navelor și

șalupelor, într-un arhipelag de dopuri, pe lângă strada New Wapping pe lângă bacul de la Benson și pe lângă schoonerul cu trei catarge rosevean venind de la Bridgewater cu o încărcătură cu cărămizi" — p. 129, n. 17).

133 Lipidele din unt, grăsimea care se ridică în urma fierberii untului, folosită în bucătăria indiană. (*N.t.*)

134 Calul a fost adus în India din timpuri străvechi de invadatorii arieni, iar prezența steagurilor cu desene de cai atârnate de copaci în acest loc al unei străvechi tradiții sacre, cu siguranță se datorează faptului că acesta era un animal sacrificial. În Upanișade, sacrificarea calului avea o semnificație cosmică; prin ea era atins un nou stadiu, superior celui uman. Vezi C.G. Jung, *Simboluri ale transformării*, „Sacrificiul" (Editura Teora, București, 1985), par. 657, 658 în original.

135 Goethe, *Faust*, Partea I. Scena: „În fața porții" (în traducerea lui Șt. Augustin Doinaș, Univers, 1983, pp. 24–25):

Faust: Ferice-i cel ce speră-a mai găsi
Ieșirea din vâltoarea greșelilor trecute!
Ce nu știm, da! Grozav ne-ar folosi;
Însă ce știm, nu poate să ne-ajute.
Dar clipele acestei zile bune
Să nu ni le-amărâm în chin prostesc!
Privește-n raza soarelui ce-apune,
Colinele-nverzite licăresc;
El pleacă, scade, ziua-a dispărut;
Grăbit, el naște-o altă zi departe.
De ce n-am aripi să mă smulg din lut,
Cu el, cu el întruna să mă poarte?
În raza unei seri eterne, blând
Mi s-ar întinde-o lume la picioare,
Aprinse piscuri, văi odihnitoare,
Pârâu de-argint în fluvii de aur picurând,
Nu m-ar împiedica-n zeiasca goană
Cumplite râpe, munți sălbăticiți;
Cu golfuri calde marea diafană
Mi-ar sta naintea ochilor uimiți.
Dar zeul stă pe prag, și-ncet declină;
Doar noua năzuință se-nalță ca o stea:
Să beau eterna lui lumină,
Cu ziua-n ochi, cu noaptea-n urma mea,
Cu cerul sus, iar marea sub mine să stropească,
În timp ce el slăbește, o! Mândrul vis al meu.
Vai! la aripa spiritului, cât de greu
I se adaugă o aripă trupească!
Și totuși fiecare e născut
În lung și-n lat să zboare cu simțirea,
Când sus, în spațiu-albastru, nevăzut
O ciocârlie-și triluie iubirea;

Când peste brazi, stăpân pe necuprinderi,
Un vultur se rotește ca o cruce,
Iar peste lacuri, peste vaste-ntinderi
Cocorul către patrie se duce.

136 Ernest Jones, *Sigmund Freud: Life and Work* (Hogarth Press 1957), Vol. III, capitolul XIV, „Occultism”, p. 411.

TOAMNA ANULUI 1959

BOLLINGEN, 14 SEPTEMBRIE 1959

Am stat de vorbă cu C.G. după micul dejun. A vorbit despre Vărsător și despre semnificația vizitei lui Hrușciov în America. E de părere că pe Hrușciov îl incomodează China; Rusia, cu două sute de milioane de oameni, este izolată între vest și China, la est, cu șase sute de milioane de oameni; iar China nu face întotdeauna ce vrea el. El consideră China un pericol.

Îl interesa foarte mult ajungerea rușilor pe Lună și a citit cu de-amănuntul știrile din ziarele englezești pe care le adusesem cu noi. A vorbit mai târziu despre un articol dintr-un ziar elvețian în care scria că nu există nicio dovadă a faptului că ajunseseră pe Lună — încetarea mesajelor în momentul acela putea reprezenta un truc. Considera că e imposibil să urmărești traiectoria rachetei.

15 SEPTEMBRIE 1959

C.G. a vorbit despre Ernest Jones și despre unele inadvertențe din biografia lui Freud scrisă de acesta. A spus că Jones nu a fost niciodată mai mult decât un discipol al lui Freud; nu a adăugat nicio idee originală. Când Jones și-a scris cartea despre Freud, pe el (C.G.) nu l-a întrebat nimic despre anii de început, în care el și Freud au lucrat împreună. Cum Freud și Ferenczi muriseră, C.G. era singura persoană care îi putea da informații corecte și ar fi putut-o face cu ușurință. Jones nu l-a contactat, iar în cartea sa erau o serie de erori.

La cină, vorbind despre nunta nepoatei sale, care a fost urmată de un banchet unde la final a fost servit un tort de nuntă, a spus: „Vedeți, întotdeauna rămân urme ale lucrurilor din vechime!” Tortul de nuntă este o mandală, iar mireasa și mirele reprezintă cuplul de miri regali, Regele și Regina acelei seri, iar ei conduc adunarea. Este simbolism; ține de viață.

16 SEPTEMBRIE 1959

C.G. a spus că îi plăcea să-și bea cafeaua de la micul dejun pe îndelete — „Apoi voi prinde viață fără grabă. «Omnis

festinatio a parte diaboli est», a citat el în limba latină — orice grabă vine de la diavol”. Este o veche zicală alchimică.

L-am întrebat din nou despre modelul de pe fața lui Mercur, sculptat pe piatra de lângă turn. „Ajunsesem într-un mare impas când am scris despre sincronicitate — mi-a spus el — la partea despre statistică. Apoi am văzut acel chip în piatră, mi-am pus hârtiile deoparte, mi-am luat sculele și l-am cioplit. Era hoțul de Mercur.” A continuat: „Alchimiștii cunoșteau acest blocaj, iar ei îl numeau adesea pe Mercur, bufonul”.

18 SEPTEMBRIE 1959

L-am întrebat pe C.G. cum ajunsese Freud să-l considere antisemit. Mi-a spus că întotdeauna vorbise liber cu Freud, așa cum vorbești cu un prieten; Freud își disprețuia colegii evrei din Viena și el însuși îi găsise neinteresanți pe cei care făceau parte din cercul lui Freud, când mersese prima dată la Viena. Pe vremea aceea, în Elveția erau foarte puțini evrei și nu exista antisemitism; el nu fusese niciodată antisemit.

Simțea că Freud se axase numai asupra uneia dintre pulsiuni, încercând să explice totul prin intermediul acesteia. El a sugerat mai târziu că noțiunea de sexualitate era prea îngustă; existau multe alte trebuințe, de exemplu hrănirea era foarte importantă.

Propriul său concept de libido se referea la energia psihică. El dorea ca Freud să-și extindă conceptul, pentru a explica lucrurile mai bine. *Conceptul* (nu teoria) era o noțiune cuprinzătoare: energia se manifesta sub multe alte forme în afară de sexualitate, așa că ideea de energie era, ca în fizică, mai cuprinzătoare decât cea imaginată de Freud. Tipologia este o descriere a manifestărilor specifice ale energiei.

Bergson a folosit expresia *élan vital*, dar și aceasta era prea specifică; ce înseamnă *élan*? Este pur și simplu energie, așa că de ce să nu o numim așa, spuse C.G.? Bergson a folosit expresia ca exemplu specific de energie psihică; dar termenul de energie nu este absolut exact, nu știm ce este energia, este un concept abstract. Propriul său concept de energie psihică nu este o teorie.

Energia este ireversibilă și merge într-o singură direcție, iar scopul energiei nu este energia — este *entropia*. Scopul unui stejar este să fie stejar; nu poate crește decât de sus în jos, într-o singură direcție.

19 SEPTEMBRIE 1959

Am plecat din Bollingen, pentru a ne caza la *Hotel Bad*, în Schmerikon.

23 SEPTEMBRIE 1959

C.G. și Ruth au venit să cineze la *Hotel Bad*. El a spus că și-l amintea pe Seif și că acesta se afla la München când Freud a leșinat. (Însuși Seif îmi povestise această întâmplare.) Am întrebat dacă era adevărată afirmația lui Ernest Jones, potrivit căreia Seif „i se alăturase" lui Jung.[137] C.G. a spus că nu a fost niciodată vorba de așa ceva, Seif trecuse în tabăra lui Adler. (Eu îl cunoscusem pe Seif la o întrunire adleriană, la Londra.)

26 SEPTEMBRIE 1959

După-amiază, după ceaiul luat la Bollingen, am stat de vorbă în curtea interioară.

Am întrebat despre efectele creștinismului asupra necreștinilor din Europa, de exemplu asupra evreilor; în *Aion*, menționase felul în care tradiția creștină afecta inevitabil oamenii.[138] A spus că în rândul evreilor se manifestă, cum se spune, un fenomen paralel, deoarece în Cabala erau menționate aspecte similare și evreii, într-un fel, se aflau în tradiția creștină.

Dar, desigur, creștinismul nu era larg răspândit. Erau insulițe de creștini. Gamaliel, învățătorul Sfântului Pavel, era un cabalist de seamă. A adăugat, de asemenea, că în primii o mie de ani de creștinism (sau mai mult) exista armonie și erau „insulițe" sau grupuri în care creștinismul era pe deplin acceptat. Apoi, în jurul anului 1100, s-au produs multe schisme. Cunoașterea era răspândită atât orizontal, cât și vertical (adică spiritual) și a spus că scrisese despre asta în *Aion* și că Peștii — a pronunțat Piskes, cu un „c" tare — erau așa: semnul era un pește vertical și unul orizontal, se îndreptau în direcții opuse.[139] Iar acum ajungem la sfârșitul erei Peștilor, așa cum fusese prorocit cu aproape două mii de ani în urmă de astrologul arab Albumasar.[140] Perioada precreștină a aparținut Berbecului.

Am întrebat despre imaginea de la începutul volumului *Aion*[141], iar el mi-a spus că însemna *Aion*, veacul. Acesta era zeul mithraic și se cunoaște existența unor imagini similare; zeul era reprezentat în templele lui Mithra. Șarpele este timpul etern. Într-o carte poștală din Arles era înfățișată o altă imagine a lui Aion, împreună cu semnele zodiacului; capul lui Aion lipsea. Spunea, că, practic, nu s-a păstrat nimic scris despre cultul mithraic.

Am întrebat despre viitorul psihologiei. Pe acesta nu-l putea prevedea — era de așteptat să se facă progrese în domeniile biochimiei și fiziologiei. Era posibil, de asemenea,

ca toate cunoștințele noastre despre psihologie, psihic și alte asemenea, obținute cu atâta efort, să fie îngropate pentru cinci sute de ani.

C.G. citise o cronică dintr-o revistă teologică din Cehoslovacia, cred, în care era criticat. Însă, a continuat el, teologii par a fi incapabili să înțeleagă ce vrea el să spună și totuși este destul de simplu. Ei sunt indignați de intruziunea lui în teologie, ca și cum ar fi domeniul lor particular, o zonă despre care numai ei dețin cunoștințe speciale. Totuși, noi nu avem o astfel de cunoaștere absolută. Ei vor să fie ceva „adevărat", întocmai așa cum oamenii iau în râs mitologia, spunând că nu este „adevărată". Pe el nu îl interesează stabilirea adevărului absolut, ci observarea realității. În ceea ce privește mitologia, interesant este că *miturile se repetă*, aceasta este o realitate, și încă una foarte importantă. Dar a discuta dacă mitul este „adevărat" sau nu este o pierdere de timp. Pentru el, mitul nu este visul unui popor. Un mit conținea adesea cunoștințe factuale, care „atingeau" ceva și astfel s-a transmis, a fost exprimat din nou; asemenea lucruri sunt importante, deoarece fac parte din realitate. Putem avea idei despre Dumnezeu; dar dacă sunt sau nu „adevărate", dacă sunt sau nu „absolute", nu putem ști. A spus că este în mod sistematic criticat pentru că face afirmații „anticreștine" sau „antiteologice", precum toate aberațiile despre *privatio boni*.[142]

L-am întrebat despre *libidoul clivat*, iar el a făcut aluzie la inevitabila polaritate a forței energetice, la natura sa dual㠂. În ceea ce privește introversia sau extraversia, acestea sunt simple variații, expresii diferite ale energiei. Dar energia se mișcă într-o singură direcție; asta e natura ei — întreprinde ceva sau observi că ceva este întreprins.

L-am întrebat despre simbolul casei și, mai ales, despre casa medievală din visul său.[143] „Ei bine — a spus el — în vis, pentru noi casa este aidoma unei coji, iar noi ne aflăm în interiorul ei." În visul în care apărea casa medievală, el se afla la primul etaj al frumoasei sale case din secolul al optsprezecelea. Era ca și cum ar fi locuit acolo, iar familia sa se afla pe undeva, dar nu îi vedea. Mai târziu, când a reflectat asupra visului, a asociat casa cu locuința foarte veche a unchiului său din Basel, care fusese construită în vechiul șanț de apărare al orașului și avea două pivnițe; cea mai joasă era foarte întunecoasă și aducea cu o peșteră.[144]

În vis se întreba ce este dedesubt și a coborât scările; aproape de capăt, construcția era romană, foarte veche, iar în încăpere podeaua era din dale de piatră, exact cum este la

Bollingen. Într-una dintre dale se afla un inel, pe care l-a ridicat și a mai coborât niște trepte. Când a ridicat această dală, înăuntru a pătruns lumină. Dedesubt a văzut oase și cranii și obiecte de ceramică, toate foarte vechi.

Pentru el era importantă stratificarea, straturile din diverse epoci. Așa a ajuns în cele din urmă la noțiunea de inconștient colectiv.

Adesea visa case, a spus el. Astfel, înainte de a începe să se ocupe de studiul alchimiei, a visat o casă cu două aripi care erau noi pentru el — nu știa că se aflau acolo.[145] Considera că acest vis se referea la ceva necunoscut din propriul lui psihic, iar repetarea visului însemna că trebuie să-i acorde atenție. În camera tatălui său din această casă erau multe specimene zoologice conservate în vase de sticlă; în tinerețe, C.G. fusese pasionat de zoologie. În camera mamei sale erau colivii, ca acelea pentru păsări, numai că erau case și erau pentru fantome (adică ideile ce zburau prin minte). Iar în bibliotecă se aflau minunate cărți vechi, cele mai frumoase manuscrise și volume de demult. Le-a asociat tot cu vechea locuință a unchiului său din Basel, de unde a luat multe cărți — una dintre ele fiind un minunat lexicon, pe care îl are la Bollingen. Acest vis a prevestit interesul său pentru alchimie. Visase adesea case cu camere adăugate, iar aceasta însemna că mai avea de descoperit multe lucruri și că ele se aflau acolo, în „casa lui”.

137 Ernest Jones, *Sigmund Freud: Life and Work* (Hogarth Press 1957), Vol. II, capitolul III, „The International Psycho-Analytical Association”, p. 97.

138 C.G. Jung, *Aion. Contribuții la simbolistica Sinelui*, O.C., vol. 9, par. 283: „Am încercat... să arăt în ce matrice psihică a fost receptată făptura lui Hristos în decursul veacurilor. Dacă nu ar exista o afinitate între figura Mântuitorului și anumite conținuturi ale inconștientului, atunci un spirit omenesc nu ar fi putut niciodată să zărească lumina în Hristos și să o capteze cu ardoare. Elementul de legătură al ambilor este *arhetipul omului-Dumnezeu*, care, pe de o parte, a devenit în Hristos realitate istorică și, pe de alta, stăpânește, ca «etern» prezent, sufletul ca o entitate supraordonată, și anume Sinele. El este, aidoma preotului în viziunea lui ZOSIMOS, nu numai un «stăpân al spiritelor», ci și un «stăpân peste spiritele (rele)», ceea ce constituie o semnificație esențială a lui Kyrios creștin”.

139 *Ibid*., par. 147: „... Opoziția de mai târziu a peștilor poate fi derivată din faptul că imaginea astronomică arată primul pește (nordic) ca vertical și pe al doilea (sudic) ca orizontal. Direcțiile lor de mișcare stau aproape perpendicular una față de cealaltă și formează de aceea o *cruce*. Direcția opusă, pe care

documentele cele mai vechi nu o înregistrează de obicei, apare apoi, în vremurile creștine, mult mai frecvent".

140 Albumasar [Abu Ma'shar] (805–885). Astrolog și astronom arab ale cărui principale lucrări au fost tipărite în Augsburg și Veneția la sfârșitul secolului al cincisprezecelea și începutul secolului al șaisprezecelea. Jung îl citează în *Aion* în capitolele „Semnul Peștilor" și „Profețiile lui Nostradamus".

141 Aceasta este o fotografie a statuii romane a zeului mithraic Aion, din secolul al doilea sau al treilea, care se află la Muzeul Vaticanului din Roma. Zeul reprezenta *principiul creator, calitativ al timpului*.

142 Doctrina romano-catolică *privatio boni* a fost pentru prima dată propusă de Origene (185–254), pe a cărui definiție a lui Dumnezeu ca *Summum Bonum* s-a bazat de fapt caracterizarea răului drept diminuare a binelui. Doctrina a fost adoptată în timpul primelor secole ale Bisericii și a fost complet elaborată de Augustin. Datorită observațiilor sale empirice, Jung a ajuns să privească binele și răul drept opuse la fel de reale și unul, și celălalt, și s-a împotrivit doctrinei *privatio boni*. Scrie pe larg despre acest lucru în *Aion*, *Contribuții la simbolistica Sinelui*, O.C., vol. 9, Partea a II-a, capitolul V: „Cristos, un Simbol al Sinelui", par. 74–80, 89ff și în „Cuvânt de încheiere", par. 426–428. Punctul său de vedere este rezumat în *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 12, „Gânduri Târzii", pp. 376–392; de asemenea, sunt multe aluzii la acest subiect în corespondența sa cu Părintele Victor White, cu precădere în scrisoarea sa din 31 decembrie 1949, *C.G. Jung*: *Letters*, vol. I.

143 Vezi conversația și referințele din data de 16 ianuarie 1952.

144 Vezi conversația și referințele din data de 16 ianuarie 1961.

145 C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, capitolul 7 „Despre nașterea operei", pp. 257–258.

IARNA ANULUI 1961

KÜSNACHT, 12 IANUARIE 1961

Am sosit în Küsnacht și am discutat cu C.G. înainte de cină. Am vorbit despre copilăria lui și mi-a povestit o experiență timpurie, când a văzut apropiindu-se o persoană înveșmântată într-o robă lungă, închisă la culoare și a fost înspăimântat când și-a dat seama că nu era o femeie, ci un bărbat, un preot iezuit.[146] A spus că tatăl său era foarte preocupat de problema iezuită și discuta mult cu prietenii săi despre aceasta. Nu era un subiect interesant pentru el (C.G.), dar el asculta cu mare atenție. Când a văzut acea persoană apropiindu-se și și-a dat seama că era bărbat, a crezut că era un bărbat deghizat în femeie și gândul acesta l-a tulburat. În anii 1840, avusese loc în Elveția un război local. Cantoanele romano-catolice se războiau cu celelalte; a fost o bătălie și au folosit chiar și tunurile. Se credea că iezuiții se aflau în spatele problemei și că aveau scopuri politice. După aceea le-a fost interzis să-și poarte straiele în Elveția sau să se asocieze în comunități sau mânăstiri. De atunci, aceste legi s-au schimbat. Astăzi, C.G. a primit vizita unui preot iezuit, Părintele Rudin; este conducătorul unui institut iezuit din Zürich, despre care C.G. spune că este un institut apologetic al activității romano-catolice și foarte apropiat de ideea de parohie.

La cină, Ruth a remarcat că epitetul „apologetic" al institutului este bizar, ca și cum grupul romano-catolic ar dori să-și ceară scuze. C.G. a spus că, în germană, cuvântul înseamnă *o explicație politicoasă* — nu este folosit cu sensul de a te scuza, ca în limba engleză, și adesea cei doi termeni sunt confundați.

A spus că Părintele Rudin este o persoană serioasă, care poate, probabil, să adopte o atitudine independentă în anumite probleme, precum *privatio boni*, pe care o consideră o idee stupidă ce sugerează faptul că poți modifica valoarea unei acțiuni prin intermediul gândirii; de exemplu, răul dintr-o crimă — dar prezența cadavrului te împiedica să modifici răul, oricât ai argumenta. Biserica nu poate schimba lucrurile afirmând doar că sunt diferite. Unele lucruri au fost și au rămas rele — precum crima; iar legea britanică a fost

înțeleaptă atunci când a considerat uciderea propriei persoane — sinuciderea — o crimă, deoarece adesea suicidul este alternativa unei crime.

A vorbit apoi despre *Jung Codex*[147] și a spus că au avut loc niște discuții în legătură cu acesta. El îi prețuia pe gnostici, dar hotărâse să nu păstreze *Codexul* — „Ce să fac cu el? Este foarte valoros și trebuie păstrat într-un seif, într-o bancă." Așa că l-a dat guvernului egiptean, care a fost deosebit de recunoscător. C.G. manifesta un interes deosebit pentru gnostici, care au existat înaintea creștinismului, cu precădere deoarece ei ofereau o dovadă timpurie a recunoașterii inconștientului colectiv.

13 IANUARIE 1961

În dimineața aceasta, ne-am dus cu mașina (C.G., Ruth Bailey și cu mine, cu Müller la volan) la nord de Küsnacht și de Meilen, la zăpadă; solul era complet acoperit, dar de pe copaci se topise. Am coborât din mașină și ne-am plimbat; era destul de frig.

Mai târziu, în cursul după-amiezii, am luat ceaiul cu doamna Niehus. Mi s-a părut interesantă ideea ei potrivit căreia cărțile tatălui său deveneau mai dificile pe măsură ce el îmbătrânea, deoarece el scria întotdeauna din perspectiva vârstei sale, adică gândirea sa progresa și persoanelor mai tinere le era uneori dificil să o înțeleagă. Am observat imediat cât de relevant era acest comentariu pentru unele din criticile potrivit cărora scrierile lui C.G. erau obscure; nu neapărat este obscur, ci gândirea sa se dezvoltă constant, iar el vede subiectul diferit și scrie din acel punct de vedere, din perspectiva unei persoane mai în vârstă. În timpul plimbării de dimineață a remarcat cât de mult conta moartea părinților pentru tineri deoarece, nemaivând pe nimeni deasupra lor, ajungeau ei înșiși în linia întâi a epocii.

Seara aceasta și cea de dinainte ni le-am petrecut în bibliotecă. L-am întrebat pe C.G. despre inscripția sculptată deasupra porții casei: *Vocatus atque non vocatus Deus aderit*, un proverb ce are la bază traducerea latină de către Erasmus a cuvintelor oracolului din Delphi. C.G. a găsit cărticica și mi-a arătat-o. Este legată în piele și mică, de aproximativ 15 pe 7,5 centimetri și groasă. Pe cotorul cărții scrie: *Erasmi R Adagiorum EPITOME 1563*. Înăuntru este întregul titlu, tipărit. Anii între care a trăit el sunt 1466 și 1536, astfel încât *Epitome* a apărut după moartea sa. La pagina 432 a acestui volumaș stau scrise următoarele: „*Vocatus atque non vocatus Deus aderit: Oraculum olim Lacedaemoniis, redittum, abiit,*

in proverbium.” Urmau câteva rânduri în greacă, într-un scris cursiv bizantin, pe care C.G. mi le-a tradus.

Cât a mai rămas din seară, C.G. a stat cu picioarele ridicate citind sau jucând solitaire, iar Ruth, întinsă pe canapea, citind manuscrisul meu; scaunul meu se află lângă masă (la fel ca la vizitele anterioare), iar eu scriu sau citesc — de asemenea la o lumină destul de slabă.

14 IANUARIE 1961

La micul dejun, C.G. a vorbit despre Freud, amintindu-și că i-a spus: „Psihanaliza și principiile sale sunt foarte bune pentru pacienți, dar nu atât de bune pentru analist”. L-a uimit replica lui Freud: „Desigur că nu, ai dreptate”. A spus că Freud putea ieși din aripa medicală (profesională) a casei lui și închide ușa; se afla atunci în familie și nu avea nicio legătură cu analiza. Spunea că sistemul freudian era dominat de complexul matern; nu era o psihologie care înțelegea femeile — Freud rămăsese blocat în complexul Oedip. C.G. i-a sugerat nevoia unei înțelegeri psihologice a femeilor și i-a vorbit despre Iocasta.[148]

Mai târziu am întrebat din nou despre cartea scrisă de Erasmus și despre mențiunea din citat referitoare la spartani. „O, da, a spus el, spartanii se pregăteau să atace Atena și au consultat oracolul de la Delphi pentru a afla care va fi soarta bătăliei.” A spus că inscripția de pe cotorul cărții era greșită. A tradus din latină (citatul de mai sus): „Un răspuns dat de oracol spartanilor a devenit un proverb: «Chemat sau nechemat, Dumnezeu va fi prezent». Îl poți folosi atunci când te referi la ceva ce poate fi, dar nu a fost solicitat, ceva ce se poate întâmpla în viitor fie că ne dorim sau nu, precum bătrânețea sau moartea — o soartă inevitabilă. A menționat că povestea spartanilor care au consultat oracolul înainte de bătălie are un corespondent în Vechiul Testament; și acolo Dumnezeu a fost consultat înainte de o bătălie și El le-a spus să se teamă de mânia sa. Cred că Hosea era omul virtuos pe care l-a ascuns Dumnezeu sub tronul său, în timp ce pe ceilalți i-a măcelărit.

Am discutat despre ceremonia *Ehrenbürger*[149], care i-a făcut o mare plăcere; are dreptul de a vota în Consiliu. Documentul pe care l-a primit acolo este pus pe peretele din hol. C.G. a spus că termenul *Ehrenbürgerrecht* era cel corect; iar pe document scrie „C.G. JUNG” cu litere de aur și, de asemenea, *Bürgerrecht*, tot cu litere de aur.

Stau acum în birou, întins pe canapea, cu C.G. pe scaunul lui în dreapta, citind manuscrisul meu, comentând și făcând

unele modificări cu creionul.

15 IANUARIE 1961

C.G., Ruth și cu mine am plecat la plimbare cu mașina, părăsind Seestrasse la ora 10 dimineața. Ne-am dus la Zürich și la încântătorul oraș vechi Baden — mult industrializat — și la Meiringen; apoi la Bremgarten și, în cele din urmă, la trecătoarea Albis, unde numeroși oameni practicau sporturi de iarnă — o zonă foarte mare, cu pante bune și pârtii destul de lungi, un teleschi și sănii pentru cei mai tineri. Un aer *foarte* rece. Ne aflăm la numai 762 de metri înălțime, dar e suficient. De acolo, ne întoarcem la Zürich și apoi la Küsnacht, sosind la timp pentru prânz.

După prânz, eu am făcut o plimbare până la pontonul de lângă plajă, în timp ce ceilalți dormeau.

După ceai, m-am așezat pe canapeaua din birou, mai mult sau mai puțin în spatele lui C.G., în timp ce el citea manuscrisul meu și făcea comentarii, din care eu îmi notam câte ceva. A fost dificil să notez în timp ce el vorbea, dar am scris tot ce am putut.

După cină, Ruth a continuat lectura manuscrisului, ceea ce face și acum. Eu stau la masa din birou, unde citesc cartea lui Herbert Read, *The Forms of Things Unknown (Formele lucrurilor necunoscute)*. C.G. a citit această carte din scoarță-n scoarță, sperând la fiecare capitol să afle ce gândește Read; dar nu-ți poți da seama, el citând tot timpul alte persoane.

16 IANUARIE 1961

C.G. mărturisea că turnul fusese unul din primele locuri pe care le vizitase la Londra. L-am întrebat despre corbi, dar nu și-i amintea.

La prânz ni s-a alăturat Laurens van der Post. A vorbit despre recenta sa vizită în Africa de Sud și în alte părți ale Africii. Referindu-se la Biserica Olandeză, a spus că nu este creștină și și-a amintit cum, băiețel fiind, și-a văzut mama într-o biserică olandeză reformată primind sfânta împărtășanie de la un preot negru, iar în acea biserică oamenii treceau cupa de la unul la celălalt. Ea a primit-o de la o persoană de culoare din stânga sa, a băut din ea, apoi i-a întins-o unei alte persoane de culoare, în dreapta sa. Dar acum, lucrurile acestea au dispărut. A vorbit despre salutul de despărțire al populației Zulu: „Mergi pe drumul tău fără grabă.”[150]

Seara, între cinci și jumătate și șase, sunt singur în birou cu C.G., în timp ce el îmi citește manuscrisul. ... Casa mamei sale din Basel: ea nu se născuse acolo, dar își petrecuse

copilăria acolo. Era casa preotului de la Catedrala din Basel, iar anul trecut, în urma unor excavații și modificări realizate acolo, s-a descoperit că fusese construită deasupra unor ruine romane și că sub ea se afla o pivniță, aidoma aceleia din visul său despre casa medievală.[151] S-a arătat foarte interesat de acest lucru — că era oarecum în sângele său. Această casă veche apare în imaginea din „Basel Broadsheet", în cartea sa despre *Farfuriile zburătoare*.[152]

Ruth mi-a arătat astăzi o fotografie de-a lui C.G., făcută pe balconul „camerei albastre", și l-a întrebat dacă o pot folosi pentru coperta cărții mele — eu îi spusesem că mi-ar plăcea acest lucru — și el a fost de acord. Ea îi va face o copie pe care C.G. o va semna, apoi mi-o va trimite.

Mai târziu în cursul serii, Ruth a citit dintr-un ziar povestea unui om din Bristol care s-a ciocnit cu motocicleta de un zid, a fost aruncat peste el, a căzut pe spatele unui cal care a luat-o brusc la fugă și în mijlocul câmpiei a căzut de pe cal — nevătămat. C.G. s-a arătat foarte interesat.

17 IANUARIE 1961

C.G. terminase de citit cartea mea; mi-a spus că a citit-o ușor și că i-a făcut o impresie bună, ceea ce mă mulțumește.

La prânz, C.G. a menționat că tocmai auzise o poveste extraordinară de la un prieten, un doctor care venise să-l vadă în dimineața aceasta. I-a povestit că avusese o mașină „nebună" (adică, „avea un duh rău"). Mașina era a lui, dar atunci când o conducea soția sa, avea accidente atât de lipsite de sens, încât a hotărât să vândă mașina unei firme de mașini la mâna a doua. În ultimul accident fusese distrusă, dar proprietarul firmei a reparat-o; când a condus-o, apoi, a avut un accident mortal! Înainte, cuplul avusese o serie de accidente. De exemplu, când rulau de-a lungul unui drum drept, mașina și-a pierdut dintr-odată direcția, pe o suprafață cât se poate de nepericuloasă — nu plouase, nu era gheață pe jos. A deviat spre stânga, apoi într-un felinar din dreapta și a fost distrusă. Șoferul mașinii din spate s-a oprit și i-a întrebat ce s-a întâmplat, deoarece accidentul părea să fie fără motiv și nici medicul, nici soția sa nu îl puteau explica. Același lucru se întâmplase anterior pe un drum de munte, când din nou conducea soția lui. Era loc destul și mergeau în spatele unor camioane militare; apoi, camionul din fața lor a frânat. Medicul a strigat la soția sa, spunându-i să învârtă imediat volanul spre stânga — ea reușise să evite camionul, dar foarte din scurt și le-ar fi fost foarte lesne să se zdrobească de parapet. Problema era a soției — a spus C.G. — iar animusul

ei avea un efect negativ asupra soțului; singura sa scăpare era să nu reacționeze deloc. Am remarcat că povestea semăna cu istoria pocnetului din bibliotecă, survenit pe parcursul discuției dintre Freud și el. „Da, a spus el, e identică”.

Am plecat din Seestrasse la ora 1:20 și am luat un autobuz al Terminalului aerian, care a ajuns la Kloten la 2:05. Autobuzele circulă des și îl poți lua pe oricare dintre ele, așteptând apoi la Kloten plecarea avionului, așa cum fac eu acum.

[Aici, la aeroportul din Zürich, iau sfârșit notițele, întrucât aceste șase zile din ianuarie 1961 au fost ultimele petrecute de soțul meu cu profesorul Jung, care a decedat câteva luni mai târziu, în data de 6 iunie. F.E.B.]

146 Vezi conversația din data de 21 martie 1959, referința 3.

147 Vara anului 1955, referința 3.

148 În legenda greacă, Iocasta era soția lui Laïus, mama (și mai târziu soția) lui Oedip.

149 Ceremonia la care Jung a primit titlul de cetățean de onoare al comunei Küsnacht.

150 Discutând despre această conversație, Sir Laurens van der Post a adăugat: „Le-am spus că membrii populației zulu, atunci când se despart unul de altul, folosesc o expresie care, în traducere literală, înseamnă: «Ia-o încet», dar sensul este de «Fii fericit». Sensul provine din credința populației zulu, potrivit căreia graba stă la baza oricăui rău și, dacă omul merge prin viață cu pași înceți, tot binele va fi atras spre el.”

151 Vezi conversația din 16 ianuarie 1952, referința 7.

152 C.G. Jung, Flying Saucers: A Modern Myth of Things Seen în the Skies, p. 128, Figure I: „Basel Broadsheet, 1566”. Casa la care se face referire este aceea din partea dreaptă. Vezi și C.G. Jung, Civilizația în tranziție, O.C. vol. 10, capitolul XV, „Un mit modern despre lucruri văzute pe cer”; „Basel Broadsheet” este reprodus în Figura V.

Table of Contents

Mulțumiri
Prefață
Introducere
Primăvara anului 1946
Vara anului 1946
Vara anului 1947
Vara anului 1949
Toamna anului 1950
Vara anului 1951
Iarna anului 1952
Iarna anului 1955
Vara anului 1955
Toamna anului 1955
Vara anului 1956
Iarna anului 1957
Vara anului 1957
Primăvara anului 1959
Toamna anului 1959
Iarna anului 1961

Table of Contents

Mulțumiri	6
Prefață	7
Introducere	8
Primăvara anului 1946	11
Vara anului 1946	15
Vara anului 1947	18
Vara anului 1949	20
Toamna anului 1950	25
Vara anului 1951	31
Iarna anului 1952	34
Iarna anului 1955	41
Vara anului 1955	53
Toamna anului 1955	58
Vara anului 1956	60
Iarna anului 1957	66
Vara anului 1957	88
Primăvara anului 1959	103
Toamna anului 1959	112
Iarna anului 1961	118